

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

herkese bilim teknoloji

300 en iyi
bilimci
arasında bir
Türk!

Türkiye'nin Haftalık Bilim, Teknoloji, Kültür ve Eleştirel Düşünce Dergisi 2 Eylül 2016 Sayı 23 Fiyatı 3.5 TL

24 insani engel var:

İklim
değişimi
tam gaz

Bilim,
'İnsan
nedir?'i
tartışıyor

Yiyecekler: Bilmediğimiz 10 gerçek

‘Manevi Mirasım Bilim ve Akıldır!’

“Ben, manevi miras olarak hiçbir ayet, hiçbir dogma, hiçbir kâ- lıplaşmış kural bırakmıyorum. Benim manevi mirasım bilim ve akıldır... Zaman süratle ilerliyor, milletlerin, toplumların, kişilerin mutluluk ve mutsuzluk anlayışları bile değişiyor. Böyle bir dünyada, asla değişme- yecek hükümler getirdiğini iddia et- mek, aklın ve bilimin gelişimini inkâr etmek olur... Benim Türk milleti için yapmak istediklerim ve başarmaya çalıştıklarım ortadadır. Benden son- ra beni benimsemek isteyenler, bu temel eksen üzerinde akıl ve bilimin rehberliğini kabul ederlerse, manevi mirasçılarım olurlar.”

Mustafa Kemal

Milli Eğitim Bakanı Dr. Reşit Galip’in sorusuna Mustafa Kemal’in yanıtı. Kaynak: İsmet Giritli, Kemalist Devrim ve İdeoloji, İ.Ü. Yayınları

HERKESE BİLİM TEKNOLOJİ

Türkiye’nin Haftalık Bilim Haberleri
ve Kültürü Dergisi
Sayı: 23 2 Eylül 2016

İMTİYAZ SAHİBİ HBT Yayıncılık Tic. Ltd. Şti.
YAYIN DANIŞMANI Orhan Bursalı
YAYIN YÖNETMENİ Özlem Yüzak
YAYIN YÖNETMEN YARDIMCISI ve
SORUMLU MÜDÜR Reyhan Oksay
GÖRSEL YÖNETMEN Tüles Hasdemir
YAYIN TÜRÜ Yerel Süreli Yayın
YAYIN SAHİBİ TEMSİLCİSİ Reyhan Oksay

“Bilim ve Üniversite”, Bahçeşehir Üniversitesi’nin,
“Bilim Kültür ve Eğitim” sayfası İstanbul Kültür
Üniversitesi’nin, Sağlık sayfası Amerikan
Hastanesi’nin, “Eğitim ve Üniversite, Yeditepe Üni-
versitesi’nin Atılım’ın Akademisyenlerinin
Gözüyle” sayfası Atılım Üniversitesi’nin katkıları ile
hazırlanmıştır.

YAYIMLAYAN: HBT Yayıncılık
İDARE MERKEZİ VE YAZIŞMA ADRESİ
Osmanağa Mahallesi Halitağa Caddesi
Ekşioğlu İşhanı No: 16 Kat 3 Daire 85
Kadıköy İstanbul Tel: 0216 449 99 42

REKLAM YÖNETİMİ
Marjinal Porter Novelli

BASKI
İhlas Gazetecilik AŞ. Merkez mahallesi 29 Ekim
Cad. İhlas Plaza No: 11 A/41 Yenibosna- İstanbul

DAĞITIM
Doğan Dağıtım Satış Pazarlama Matbaacılık Ödeme
Aracılık Tahsilat Sistemleri A.Ş. Esenyurt/İstanbul

www.herkesebilimteknoloji.com
Herkese Bilim Teknoloji Dergisi’nde yer alan haber, yazı ve
fotoğrafların yeniden yayım hakkı saklı tutulmuştur. İzin alınmadan
ve kaynak göstermeksizin yayımlamak basın kanunu gereğince
hukuku ve cezai yaptırma tabiidir.

Toplumsal ve Yerküre’nin dinamikleriyle oyinarsanız, sonuç felaket oluyor

Sadece toplumlar mı kırılgan? Yerküre de bütü- nüyle kırılgan bir yapıya sahip. Toplamların veya Yerküre’nin dinamikleriyle “oyinarsanız”, var olan yapılar bozulur, size bazen en şiddetlisinden tep- ki verir. Türkiye’yi düşünün. Toplumun bütünlüğüne yönelik tüm siyasi ve şiddet hareketlerinin yarattığı derin yarılma, askeri ve siyasi şok olaylar ve saldırı- lar.. Şimdi soralım: Toplum ne halde? Ya ülke?

Yerküre’nin de “dinamikleri” ile oynarsanız, si- ze hoşlanmayacağınız bir tepki ile geri döner. Dep- rem, şüphesiz ki “insan müdahalesi” dışında bir olay. Tamamen “Yerküre’nin kendi dinamikleri” ile gerçekleşiyor. Yıkıcı etkisi muazzam!

Fakat Yerküre’yi değiştiren insan dinamiğini hep-imiz biliyoruz: Atmosferi kirliletmemiz ve iklim de-ğişimini etkilememiz... Şüphesiz Yerküre’ye olumsuz etkimiz sadece iklimle de sınırlı değil, dokunmadı-ğımız, girmediklerimiz, yok etmediğimiz, daraltmadı-ğımız ve diğer canlıları yok etmediğimiz coğrafi bir bölge kalmadı gibi.

Bu haftaki dergimizin kayağına ana konu ola- rak iklim değişimini çıkarttık. Fakat ah vahlı bir ya- zı değil. “İklim değişikliğini niçin engelleyemiyor-ruz: 10 bilişsel, 4 ideolojik, 3 sosyal, 4 ekonomik ve 3 psikolojik engel” başlığını okuduğunuzda, bunla- rın hepsinin sizle, bizle, hepimizle birinci derecede ilgili olduğunu görüyoruz. Yani meseleyi genel bir “insan kaynaklı” olmaktan çıkartıyor ve insanın çe- şitli faaliyetleri ve bilişsel algı ve düzeyiyle ilişki- lendiriyor.

Şimdi soralım: Acaba saydığımız toplam 24 en- gelden kaçısı sizlerin omuzlarınız üzerinde? Doğru- dan sorumlu olduğunuz neler? Lütfen yazıyı dikkatle okuyup nesnel bir yanıt vermeye çalışın!

Deprem vurdu mu öldürüyor!

Konu yerküre- nin de dinamikle- rinden açılmışken, geçen hafta İtal- ya’yı vuran depre- mi burada anımsa- yalım. Bunu da, 15 gün önce yaşadığı- mız ve 17’nci yılını geride bıraktığımız Kocaeli- Gölcük depremini anım- samak için vesile sayalım.. unuttuk mu? Unutabilir miyiz? İstanbul Büyükşehir’in kent içinde neredeyse tüm deprem için ayrılmış alanları yapılaşmaya sattığını da unutmayalım... Şüphesiz, İstanbul’u vuracak en az 7.4 büyüklüğünde bir dep- rem beklentisi yüksek ve senaryolara göre de çok can yakacak. Bunu anımsatarak, İtalya’ya bakalım:

24 Ağustos’ta 6.2 büyüklüğünde deprem Roma’ya 112 km kadar yakın, Orta İtalya’da Amatrice ve ya-

kınındaki kasabaları vurdu ve 250 kişi kadar öldü. Deprem, Akdeniz’in altında sismik açıdan aktif bir havza üzerinde meydana geldi. Bu bölge tarihi ve turistik bölge Norcia’ya yakın. Deprem, Roma’da hissedildi.

Aynı bölgede 2009’da da L’Aquila kentinde 6.3 büyüklüğünde, (bugünkü depremden 55 km uzaklık- ta) deprem oluşmuş ve 300 kişi ölmüştü. Bu kadar değil: 1997 de 6.4 büyüklüğünde olmuştu. Bu dep- remler 700 yıl öncesine kadar izleniyor. Ortaçağda bu bölgede kitlesel göçler yaşanmış.

Şimdi yıkılan kasaba çok eski, yığma binalardan oluşuyor. Deprem bölgesi olmasına rağmen, ve ev- lerin yenilenmesi gündemde olmasına rağmen hare- kete geçilmemiş. Öyle olunca da deprem gelip ka- sabayı ortadan kaldırmış. Ne kadar tanıdık ve bildik bir “siyasi davranış” değil mi?

Peki bu depremi nasıl bir mekanizma harekete geçirdi? Kuzeydoğu İtalya’da Afrika ve Avrasya lev- haları Alplerin altında birbirini itiyorlar. Bu, deprem üretiyor. Son depremin, çarpışma bölgesinin Güney- doğu’ya kaydığı ve bu son iki depremin bunun sonu- cu olabileceği belirtiliyor.

Şimdi geçelim HBT’de size başka neler sunduğu- muza..

300 bilim adamı arasında bir Türk

Bunu söylememize gerek var mı? Her hafta çok özen gösteriyoruz size farklı ve zengin bir içerik ha- zırlayabilmek için. Önce yazarlarımız: Doğan Ku- ban yeni Türkiye’yi kimlerin kuracağına ilişkin gele- ceğin anahtarı üzerine bir ipucu veriyor bize. Boz- kurt Güvenç, Kuleli Askeri Lisesi için Eğitim Müzesi öneriyor. Müfit Akyos, evrimsiz, sorgusuz sualsiz ve dogmalarla dolu eğitim sistemini eleştiriyor. Mus- tafa Çetiner ve savaş ve çocuk konu- su- nu güzel anlatıyor. Tanol Türkoğlu, İn- ternet ve şiddeti ele alıyor, ilginç sapta- maları var.

Erdal Musoğlu, şu sıralarda dünyada tartışılan ve bu yıl Finlandiya ve Hollan- da’da uygulama başlayacak olan Evren- sel Temel Gelir’i yazıyor: Herkese, ya- şam boyu, koşulsuz ve karşılıksız te- mel gelir, zamanı gelen bir fikir mi?

Prof. Dr. Yusuf Yağcı, dünya Malzeme Bilim ve Mühendisliği alanında en etki- li bilimsel araştırma yapan 300 bilim in- sanı arasına girdi. Tebrik ediyoruz. Yağ- cı’nın 10 tane de patenti var, anımsatı-

rız.

Yazacak çok konumuz var ama yerimiz daraldı. Siz en iyisi derginin sayfalarında gezinin, sizin için sürprizleri kendiniz keşfedin!

Gelecek Cuma’ya kadar, sevgiyle kalın..

Orhan Bursalı

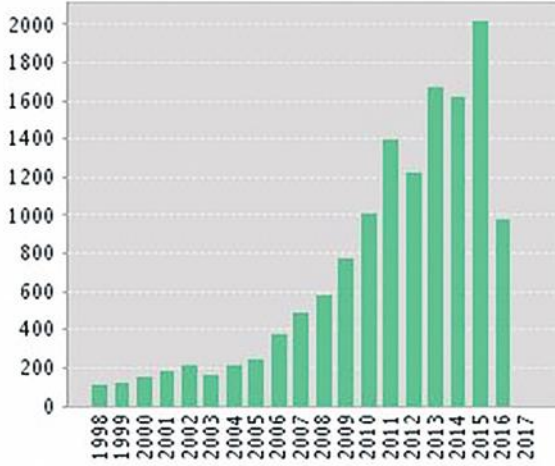

Prof. Yusuf Yağcı'nın büyük başarısı

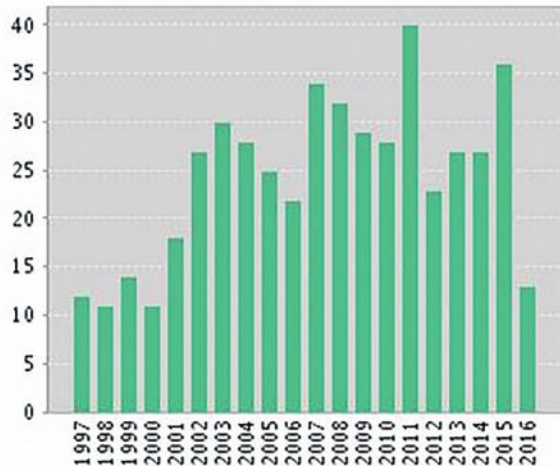
Dünyada malzeme bilimi ve mühendisliği dalında en çok katkı sağlayan ve atıf alan bilim adamları arasında ülkemizden sadece Prof. Yusuf Yağcı bulunuyor.

Yıllara göre atıflar

Son 20 yıl

Yıllara göre yayımlanmış çalışmalar

Son 20 yıl

Elsevier Scopus veri tabanına göre yapılan değerlendirilmede dünyanın sayılı üniversitelerinden bilim adamlarının yer aldığı listede yer alan Yusuf Yağcı, araştırmalarını İTÜ'de sürdürüyor.

300 bilim malzeme bilimci ve mühendisininin yer aldığı liste araştırmacılar aldıkları sitasyonlara göre üniversiteleri sıralıyor (www.msesciences.com/blogs/news/2016-the-most-cited-researchers-in-materials-science-and-engineering-by-elsevier-scopus-data) Türkiye'den Yusuf Yağcı, ilgi çeken ve etki değeri yüksek araştırmalarıyla 300 bilim insanı listesinde yerini aldı.

Sayfada, Yusuf Yağcı'nın yıllara göre yaptığı yayın sayısını ve ayrıca yıllara göre aldığı sitasyon-atıf sayını görüyorsunuz. 2015, en yüksek atıf aldığı (çalışmalarına başka bilim insanlarının referans göstermesi) yıl gözüküyor, 2000'in üzerinde. Web of Science'a göre bir başarı ölçütü olan H sayısı 57. Yusuf Yağcı'nın 10 adet de patenti bulunuyor.

591 bilimsel yayını var.

Bugüne kadar aldığı toplam atıf sayısı 14.416. Kendi atıfları çıkartıldığında toplam atıf sayısı: 9.554

Yusuf Yağcı, üç alanda araştırmalarını yoğunlaştırmış gözüküyor: Karmayık polimerlik yapıların ışıkla elde edilmesi.. Burada çevreye duyarlı ve daha az enerji gerektiren sistemler hedefleniyor.

Diğer bir araştırma alanı için şöyle diyor, "yeni bir yüksek teknoloji polimeri olarak bilinen yüksek sıcaklığa dayanıklı polibenoksazin termosetlerinin geliştirilmesi. Bu polimerler gelecekte Airbus ve Boeing firmalarının başarıyla denediği uçak teknolojisinde bile kullanılabilecek. Şu anda bu alanda dünya da en çok yayın yapan gruplardan biriyiz."

Üçüncü konuya ise özellikle son yıllarda yöneldiler: sentetik yöntemlerimizin biyo sistemlere uygulanması. Burada kendi sentetik yöntemlerini kullanıyorlar ve biyo çalışmaları ise Ege Üniversitesinden Prof. Dr. **Suna Timur** ile gerçekleştirirerek kanser hedefleme, tanı ve ilaç konusunda ciddi çalışmalar yapıyorlar ve araştırmalarını iyi dergilerde yayınlıyorlar.

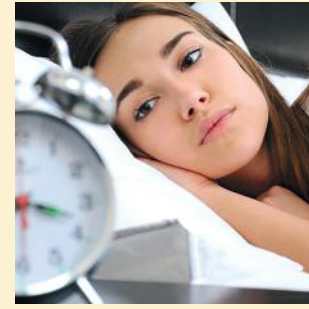
Orhan Bursalı

Zihnin sağlığı için iyi uyku şart!

Oxford Üniversitesi profesörü Russel Foster'e göre uyku ve zihin sağlığı arasındaki bağlantının çözülmesi, çeşitli hastalıkların tanısı ve tedavisi için yeni bir yol.

Russel Foster 2003 yılında Charing Cross hastanesinde bir psikiyatriden duyduklarından çok etkilenmişti. Şöyle demişti psikiyatrist: "Sen her zaman zihinsel olarak hasta olan insanlarda uyku bozukluğu teşhis ediyorsun. Çünkü bu insanlar işsiz, bu yüzden de geç yatıp, geç kalkıyorlar." İşte bu sözler üzerinde Foster ekibiyle birlikte şizofrenler üzerinde bir araştırma yapmaya karar verir. Bu hastaların yüzde sekseninde görülen rahatsızlık insomnia olarak isimlendirilen uyku bozukluğuydu. Araştırmacılar hastaların uyku-uyanıklık döngüsünü altı hafta boyu takip ettikten sonra, verileri aynı yaşta ve aynı cinsiyetteki sağlıklı ve işsiz kişilerin verileriyle karşılaştırmışlar. Buna göre şizofrenlerin uyku motifleri sadece bozuk değil, tamamen dağılmış durumdaydı.

Bipolar bozukluktan, mevsimlere bağlı duygu bozukluğuna kadar her şey uyku bozukluğuyla ilişkilendirilebiliyor. Uzun süredir depresyon ve uykusuzluğun da bir birlikte ortaya çıktığı bilinmektedir. Fakat hep depresyonun uykusuzluğa yol açtığı kabul edilirdi ama artık uyku bozukluğunun depresyondan önce ortaya çıktığı anlaşıldı. Ayrıca demans, Alzheimer ve Parkinson gibi nörodejeneratif hastalıklar da her zaman uykusuzlukla ilişkilidir. Pek zihinsel hastalıklar ve uyku bozukluğu arasındaki ilişki ne olabilir? Son on yılda gerçekleştirilen araştırmalar, uyku-uyanıklık döngüsünün beyin tüm nörotransmitterlerinde (beyin kimyasalları) ve birçok yapıda izler bıraktığını göstermiştir. İşte bu bölgelerdeki bir bozukluk zihinsel hastalığa yatkınlık kazandırıyor ve uyku üzerinde etkili oluyor. Uyku bir kez etkilendikten sonra ise zihinsel hastalığı kötüleştirilebiliyor.

Ergenlerde ve yirmili yaşların başlarındaki gençlerde bipolar hastalık riskini gösteren bir tarama tekniğinin yardımıyla, risk grubundaki gençlerde anormal uyku düzeni tespit edildiye de hiçbirinde klinik bipolar bozukluk teşhis edilmemiş. Bu sonuçtan yola çıkan Foster, uyku bozukluğunu potansiyel sorunlar için bir gösterge olarak kullanılabileceğini ve buna göre de önlem alınabileceğini düşünüyor. Acaba uyku tedavisiyle zihinsel hastalıklar iyileştirilebilir mi? Oxford Üniversitesi bilim insanlarının bu konuyla ilgili araştırmaları da var. Daha iyi bir uyku düzeni sayesinde şizofrenlerde görülen sanrılar paranoya yüzde elli oranında azalmış. Diğer bir araştırma da bakımevlerinde yaşayan orta derecede demans hastalarıyla yapılmış. Hastaların odaları gündüz büyük lambalarla aydınlatılırken, geceleriye tamamen karartılmış. Bu şekilde hastaların bilişsel sorunları yüzde on oranında azalmış.

İyi bir uyku düzeni sayesinde zihinsel hastalıkların önlenip, önlenemeyeceği henüz bilinmiyor. Foster ve ekibi şu sıralar bu konu üzerinde çalışıyor. **Uyku düzeninin iyileştirilmesi, beyni farklı bir gelişim sürecine taşır mı?** gibi sorulara yanıt arayan araştırmacılar, örneğin ışığı algılamadan sorumlu bölgeleri etkileyerek, biyolojik saati ayarlayan ilaçlar üzerinde de çalışıyorlar.

Nilgün Özbaşaran Dede

Kaynak: New Scientist 28 Mayıs 2016

Tekerlekler üzerinde yürüyen ofis

Yolculuk sırasında beklerken dizüstü bilgisayarında biraz çalışmak isteyenler bilir. Her zaman bilgisayarı koyacak bir yer yoktur ve kucakta kullanılan bilgisayar hem sırt ağrısına hem de ellerde krampa neden olabiliyor. Bir çözüm: Çekçek valizin kulpunda açılabilir bir masa bulunuyor. Ayrıca bir de 10000 mAh gücünde aküsü var. Çalışma bittikten sonra kenarlar kolayca kapanıyor ve böylece daha az yer kaplıyor. 4 kilo ağırlığındaki valizin bir de dahili terazisi var. 300 Dolar. <https://barracuda.co/>

Bu karavan bisikletle çekiliyor

Karavan içinde iki kişi uyuyabilir, dört kişi de masada yemek yiyebilir. Karavan yolculuk sırasında "katlanıyor" ve böylece daha az yer kaplıyor. 45 kilo ağırlığındaki karavan bu durumda 100 x 130 cm, açık

halde ise 100 x 260 cm boyutlarında oluyor. Bisikletle çekilen karavanın fiyatı yataklarıyla birlikte 3500 Avro. Daha iyi bir yatak ve oturma grubu ilavesi için 450 Avro DAHA gerekiyor. Akülü güneş paneli ise 1250 Avro. www.widepathcamper.com/

Smart Home için evrensel kumanda

Smart Home ile evdeki tüm aydınlatmalar tek bir uygulama üzerinden açılıp kapanıyor veya renkler isteğe göre ayarlanabiliyor. Hatta kapı kilidi akıllı telefonla açılıyor. Fakat tüm Smart Home cihazlarının birbirleriyle iletişim kurması bazen sorunlar

yaratabiliyor. Bu sorunlar yakında Bearbot olarak isimlendirilen ayıcık biçiminde evrensel bir kumanda

mandayla ortadan kalkacak.

Bearbot gerekli olan tüm teknikleri beraberinde getiriyor. Zigbee ve Bluetooth gibi standart telsiz sistemleri destekleniyor ve kızılötesi arayüz üzerinden ses ve video bileşenleri çalıştırabiliyor. İşaretlerle çalışan Bearbot kullanıcıyı diğer bazı etkinliklerle de şaşırtabiliyor. Mesela dans ederek, hapsirarak, uyu-yarak hatta horlayarak. Ön sipariş fiyatı 75 – 149 Avro. www.indiegogo.com/projects/bearbot#/

GÜRÜLTÜ ÖNLEYEN TEKNOLOJİ

Daha kaliteli müzik

Gündelik yaşamda, trafik, insan kalabalığı, vapur gibi çevre gürültüleri bazen fazlasıyla rahatsız edici olabiliyor. Dünyanın gürültü önleyen en akıllı kulaklığı olarak nitelendirilen Thunder, eşsiz gürültü önleme teknolojisi sayesinde uçak motorunun sesini bile önemli ölçüde engelleyebiliyor. iPhone ile uyumlu olan kulaklık, sesi en doğal haliyle verirken, gürültünün de maksimum oranda önlenmesini sağlıyor. Ayrıca müzik parçalarını da analiz eden Thunder, müzikte sanatçıyı mı yoksa enstrümanları daha önde duymak istediğinizi algılayarak, zevke göre otomatik olarak sesi filtreliyor. Ön sipariş fiyatı: 149 dolar. www.indiegogo.com/projects/thunder-the-smartest-noise-cancelling-earphones/#/

Yaratıcılar için kontrol düğmeleri

Yazılım genelde klavye veya trackpad üzerinden çalıştırılır. Oysa mekanik çevrilebilir düğmeler ve kaydırılabilir tuşlar daha kesin sonuçlar verir. Kanada'da-

ki Palette firması bu tür donanım kontrolcüsü üretti. Ana modül USB ile işlemciye bağlanıyor. Tuşlar, çevrilebilir düğme ve kaydırılabilir tuşlarla örneğin resimleri büyütme veya sesleri ayarlamak için Adobe veya Apple'ın resim ve video araçlarını çalıştırabiliyor. Diğer programlar da zahmetsiz olarak eklenebiliyor. 200 Dolardan başlıyor. <https://palettegear.com/>

Tek düğme tüm evi kontrol ediyor

Pop Home Switch, tek bir düğmeyle akıllı ev sistemlerini kontrol ediyor. Sistem, iki düğme ve bağlantı merkezinden oluşuyor. Düğmeler Bluetooth 4.0 üzerinden merkezle iletişim kurarak akıllı cihazları yönetiyor. Prize takılan bağlantı merkezi uyumlu uygulamayla WiFi üzerinden evdeki akıllı cihazların yerini tespit ediyor ve bağlantı kuruyor. Bundan sonra ise Pop düğmesine işlev aktarmak oluyor. 100 Dolar. Ekstra Pop düğmeler 40 dolar. www.logitech.com/en-us/product/pop-home-switch

Dünyanın en akıllı diş fırçası

Kişiyeye göre özelleştirilebilen işlevleri ve modern teknolojisiyle Oral-B Genius 9000 diş fırçası mükemmel bir diş temizliği garanti ediyor. Genius 9000, diş hekimlerinin önerdiği şekilde fırçalamayı destekleyecek şekilde tasarlanmıştır. Bluetooth üzerinden Oral-B'nin akıllı telefon uygulamasıyla akıllı telefona bağlanıyor. Bu şekilde önerilen iki dakikalık fırçalama süresi konusunda uyardığı gibi, üçlü basınç kontrolüyle de dişlere aşırı basınç yapılmamasında yardımcı oluyor. Diş fırçasının geliştirilmiş lityum iyon aküsü var ve 12 gün dayanıyor. Fiyatı 650 Türk Lirası <http://oralb.com/en-us/genius>

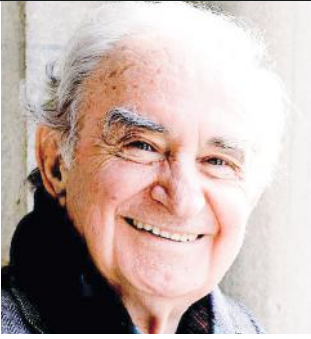
En fazla işlevi bir arada barındıran Bluetooth hoparlör

Açık havada kullanılacak şekilde tasarlanmış Lemon hoparlör tamamen suya dayanıklı, ayrıca aşırı soğuktan ve sıcaktan etkilenmediği gibi çok şiddetli darbeleri bir hasar görmeden atlatıyor. Lemon ayrıca diğer bir hoparlör veya ister akıllı

lı telefon, dizüstü bilgisayar veya tablet olsun aynı anda üç kaynağa bağlanabiliyor. 3D ses teknolojisi dışında Powerbank veya güneş enerjisiyle şarj seçeneği sunuyor. Ön sipariş 150 Dolar. www.kickstarter.com/projects/388396404/california-roll-0?ref=popular

DOĞAN KUBAN

GELECEĞİN ANAHTARI YENİ TÜRKLERLE BULUŞMADA! Yapı, çağa uyumlu değil

Toplum, ülkenin başına gelenleri bir futbol maçı gibi seyrediyor. Bazen kendinin de gol yediğini hissediyor ama, yanıt verecek iradesini oluşturacak bilgisi ve analiz yeteneği ve çağdaş bir toplumda olması umut edilen düzeyde değil.

‘Açıktan uzun yıllardır gelen top, defansın boşluklarından geçerek FETÖ’nün ayağına geldi, o da sağ ayağıyla voleyi çaktı! Kaleci bir an tereddüt edince top kalenin sol üst köşesinden geçecekken kale direğinden geri döndü.’

Sonra meydanlarda zafer şenlikleri yapılıyor.

Toplum olan biteni böyle algılıyor.

Dünyanın belki de hiçbir köşesinde toplum yaşamı bizimki kadar pandomimaya dönüşmemiştir. Örneğin, Büyük Millet Meclisi’nde muhalefet diye bir iki parti var. Bunlar 6387 soru sormuşlar hükümete, sadece 440’ı yanıtlanmış. Meclis ne kadar çalışıyor? 1/20 randımanla. Seçimle başta olan iktidar, seçimle Meclis’te olan bir partiye küs!

Ordu sınırlarda. Irak’ta üslenmiş PKK ile Türkiye içinde savaşıyor. Sınır kentlerimiz Amerika’nın Irak savaşında yaptığı gibi, bizim askerlerimiz tarafından tahrip ediliyor, her gün asker ve polislerimiz ölüyor. Politikacılar sırtmaya devam ediyorlar. Şehit cenaze törenleri ve zafer mitingleri arka arkaya. Bizim sahnede bir gün drama, ertesi gün bir komedi.

Umutsuzlar ve umutlular

Sevgili okuyucular,

Böyle bir toplum yaşamını ciddiye alamayız. Onun için kime sorsanız umutsuz. Gücü olan çocuğunu yurtdışına gönderiyor. Fakat ben toplumun başka kesimlerini de tanımak olanağını son zamanlarda bir gezide buldum. Doğu Anadolu’dan gelen bir aile. Pek çok alanda iş yapmış. Zengin olmuş. Ne kendisi okumuş, ne de çocukları. Birlikte çalışıyorlar.

Fakat son zamanlarda tarımsal üretimi merak sarmış. Onun da ticaretini yapıyor. Ve nasıl geliştireceği bağlamında yeni düşünceler üretiyor. Zeki, çalışkan başarılı, çağdaş yaşama ayak uydurmuş bir proleter-burjuva. Spor yapıyor. Yürüyor, yüzüyor. Ben onun yaşında yüzen bir Anadolu köylüsü daha görmemiştim. Mütevazı, gösterişsiz, afur tafsuz, başarılı yaşam dolu bir adam. Ona yardımcı olan daha çok okumuş köy kökenli, zeki, çalışkan bir başka genç adam.

Bu insanların hiçbirisi umutsuz değil. Bunlar ne entelektüel, ne de akademisyen.

Toplumsal başına gelenler yapısalıdır. Her zaman yinelenebilir. Bunu söylemek ülkenin başına gelen ve milyonlarca insanın gönlünü yaralayan, gelecek umudunu yitirten, ve korkutan kargaşasını unutturmağa yetişmez. Fakat bu felaketlerin arkasındaki tarihi birikimin doğasını öğrenip toplumun çağdaşlaşma kapılarını açamazsanız, gelecek günlerin daha iyi olmasını umut edemezsiniz.

Cumhuriyeti okumuşlarla kurduk, anlaşılan bu yeni yetişen üretici kuşakla kurtaracağız. Bunlar ne politika yapıyorlar, ne de üç kâğıtla milleti soyuyorlar. Ne de unvan almakla ilgililer. Çalışıyorlar.

Her şey baştan örgütlenmeli

Sevgili okuyucular, Türkiye’yi **yeni düşünce kalıplarıyla baştan örgütlemek gerek**. Burada umut veren yine Cumhuriyetin yetiştirdiği bir başka insan sınıfıdır. Bu kez soruna **eğitimden** başlamaya çağız. Bu eğitimden vazgeçmek anlamına gelmiyor. Kuşkusuz bilim, kuşkusuz teknoloji. Fazla okumamış, fakat başarılı iş adamının yapmak istediği bütün modern olanakları kullanarak tarım yapmak, tarım alanlarını, sulama sistemlerin modernleştirmek, en çağdaş yöntemlerle ürünleri pazarlamaktır. Modern işletmeler, düzenli fidanlık, güzel tasarlanmış fabrikalar gördüm. Böyle insanlarla umutsuz olmak olanaksızdır.

Bu noktada bizim gibi eğitimi temel alanları ikna etmek zor olabilir. Biz üniversite öğretimi ve araştırmasının önemini vurguluyor, üniversite üyelerinin uluslararası ölçütlerle dünya sıralamasında nerede olduklarına bakarken, **hiç eğitim görmemiş köyden çıkmış** Anadolu insanlarının modern bir tutumla büyük bir işler başarmaları, önemli toplumsal verilerdir.

Bu insanlar yurtdışında üretim yöntemlerini ve yerlerini inceliyorlar. Yolda yirmi dakika konuştuğum insan, doktorasını başka bir yapıttan çalarak hazırlamış bir akademisyenle karşılaştırılamayacak kadar üstün ve güven verici idi.

Bu gözlemler bana ülkenin bu kargaşadan ve yön­süzlükten kurtulması için **yeni gelişme parametreleri** araştırma ve bulma gerekliliğini anımsattı. Hükümet 13 üniversiteyi kapatıp 150.000 öğrenciyi devlet üniversitelerine yolladı. Bunun herhangi bir üniversitede nasıl bir kargaşalık yaratacağını biliyorum. Bu olanlara bakınca biz yüksek öğretimi kovboy barında iskambil oyununa çevirmişiz. 150.000 öğrencinin yaşamı ile oynanabilmesi top-

lumsal dengenin var olmadığının kanıtıdır.

Yeni parametreler arayışı

O zaman değişik kökenli, eğitimi ve uğraşları olan, dünya vizyonu farklı milyonlarca muhalif içinde ülkenin geleceğine ilişkin yeni parametrelerin oluşması nasıl gerçekleşecek? **Demokrasi** Cumhuriyetle Türk halkına verilmiş bir egemenlik belgesidir. Onun kanla bedeli ödenmiş tarihi bir hak olarak değişmesi söz konusu olamaz. Kaldı ki iktidar da o hakkın sahibi olan halk tarafından seçiliyor. Onun için demokrasi denen şey yüzlerce yıllık mücadelelerden sonra halkların elde ettikleri doğal haklar. Verilmez ve satılmaz. Ne var ki **demokrasinin özgürlükle ilişkisi** kalmamış. Demokrasi halk oyu ile seçime indirgenmiş. Bu tür demokrasinin ülkeyi getirdiği durum da bu. Toplumun eğitim düzeyi, ekonomik konumu, dünya içindeki prestiji belli. Belli olup söylenenlerin sayısı da hadsiz hesapsız. Söylenemeyenler de öyle.

Toplumsal farklı sınıfları veya katları, çağdaş gelecek için nerede buluşabilir? Burada sözünü ettiğim artık sosyalist sınıflama değil, Cumhuriyet döneminin yarattığı değişik sınıflardır. Ağrı’dan, Bitlis’ten, Harput’tan, Malatya’dan gelip

Eskişehir’de, İzmir’de, Antalya’da, Bodrum’da bir üniversite profesörü ya da emekli bir yargıtay üyesinden kat kat zengin, çağdaş bir yaşam yaşayan, dünyayı gezmiş insanlar var.

Bunlar aydınlanma kavramını belki bilmiyorlar ama, çağdaş yaşamın bütün olanaklarını biliyor ve kullanıyorlar.

Geleceğin anahtarı

Sevgili okuyucular, başarılı yeni kentliler ‘Aydınlanma’ (Enlightenment) kavramıyla, Rousseau ve Voltaire’i hatta Atatürk’ü okudukları için değil, yaşadıkları dünyanın, otomobil, telefon, televizyonlarını kullandıkları ve etkinliklerini gördükleri için çağdaşlar. Bunlar öğretici çağdaş değiller. Onlara Batı uygarlığı ölçütleri soyut olarak ulaşmıyor. Görerek ve kullanarak ulaşıyor.

Gerçi politik baskılar, gerici örgütler, emperyalist etkilerle tutucu olanları var. Fakat ülkemizde Türk pragmatizminin yeni versiyonu yaşanıyor.

Güçlü bir geç ortaçağ devleti olan Osmanlı 18. yüzyıldan sonra cehaletinin sonucu olarak ömrünü yarı sömürge olarak bitirmiş. Cumhuriyette nüfusu 10 milyondan 80 milyona ulaşmış. Halk çağa göre cahil kalmış olabilir. Ama aptal değil. Genelde hırslı ve haydut da değil. Zeki, çalışkan, açık görüşlü ve satın alınamayan insanlar.

Türkiye’de **her cahilin satın alınabileceğini sananlar aldanyorlar**. Şu sırada Türkiye’de aydınların ihaneti olmasa da vurdumduymazlığı var. Satın alınanlar emperyalizm araçları, korkaklar, okumuşlar arasından çıkıyor.

Geleceğin anahtarı, okumuşların Batıdan ithal edilmiş kavramlardan değil, **yaşamın gerçeklerinden hareket ederek, bu yeni Türklerle buluşmaları** olacak!

Tayfun Akgül

BU YIL FİNLANDİYA VE HOLLANDA'DA UYGULANIYOR

Evrensel temel gelir, yoksulluğa ve çaresizliğe son!

Herkese, yaşam boyu, koşulsuz ve karşılıksız temel gelir, zamanı gelen bir fikir mi?

Erdal Musoğlu

(emusoglu@gmail.com)

1970'lerde Kanada'nın Manitoba eyaleti alışılmamış bir deney yaptı. Eyaletin bazı bölgelerindeki binlerce vatandaşa karşılıksız ve koşulsuz aylık ödemeler yapmaya başladı. Mincome (Minimum Income - Asgari Gelir'in kısaltması) adlı projenin hedefi, acaba bu gelirden yararlanan kişiler çalışmayı bırakacaklar mı, bazıları verilen parayı hemen tüketip yoksulluk içinde yaşamayı sürdürecekler mi, gibi soruların cevabını aramaktı.

Proje 1979'da sonlandırıldı ama elde ettiği verileri yıllarca sonra analiz eden bilim insanları uygulandığı bölgelerde yaşam kalitesinin belirgin biçimde arttığını gördüler. Daha çok çocuk daha uzun süre okula gitti, hastanelere yatışlar azaldı, çalışan birey sayısı ise azalmadı! Program tüm ümitlerin ötesinde başarılı olmuştu (1).

Tanımlama: Nedir?

Evrensel Temel Gelir – ETG (İngilizce UBI – Universal Basic Income), bir ülkenin tüm vatandaşlarına (hatta tüm yerleşiklerine), doğumlarından ölümüne kadar, her ay, hiçbir formalite ve ön şart olmaksızın, yoksulluk çekmeden yaşamalarına yetecek bir gelirin sağlanmasına denir. Her birey, medeni, çalışma ve gelir durumu ne olursa olsun bu haktan yararlanır. Yani, bu gelir, evli ya da bekar, çalışan ya da çalışmayan, varlıklı ya da yoksul her bireye sağlanır. Genelde, 0 ila 12 yaş arası çocuklara ETG'nin %30'u, 12-18 yaş arası %50 si, 18-65 yaş arası yetişkinlere %100 ü ve 65 yaş üstündekilere %150 sinin verilmesi düşünülmektedir. ETG, uygulanacak ülkenin milli gelirine göre ayda 500 ila 1500 euro arası değişmektedir.

Nasıl finanse edilir?

Amacı ne?

Geçen yüzyılın ortalarından beri üzerinde tartışılan bu fikir bir ütopya değildir. Tam tersine, ETG, hemen her ülkede, hepsi birbirinden karışık ve koşullu, tüm sosyal yardım ve desteklerin yerini alacağından büyük bir bürokratik ve mali basitleşme ile ekonomi sağlar.

Özellikle gelişmiş ülkelerde, neredeyse bir bilmece haline gelmiş olan bu çok çeşitli sosyal yardımların bütçesel yükünün kalkması EPG'nin çok büyük bir kısmını zaten karşılar. Geri kalan miktar ise, ülkesi-

ne göre, büyük servetlerin gelirleri ve/veya elektronik para transferlerine ek vergi konarak ya da KDV oranını artırarak finanse edilebilir (2).

ETG'nin günümüzde gündeme gelmesi ve birçok ülkenin bu yöntemi bölgesel ölçekte uygulamayı planlamasının önemli nedenleri şunlardır:

- Toplumda yoksulluğun ve çaresizliğin yok edilmesi,
- artan ve kronikleşen işsizlik ve gelir dağılımı adaletsizliğinin yarattığı sorunlara kalıcı çözüm,
- yapay zekâdaki gelişmelerle yakın gelecekte yeni bir boyuta varacak otomasyon ve robotlaşmanın yaratacağı işsizli-

ğe karşı önlem, boğaz tokluğuna çalışmak zorunda kalan kitlelerin ek gelir seçeneklerini artırmak, ev kadınlarının emeklerinin karşılığını (bir ölçüde de olsa) almaları gibi.

Fikir, önemli desteğe sahip

ETG, önde gelen birçok ekonomist ve politikacının desteğine sahiptir. ABD ve AB'de bu amaçla kurulmuş STK'lar evrensel temel gelirin uygulanmaya başlaması için çalışmaktadırlar (3). ETG'nin destekçileri onun yoksulluğu sonlandırmak, toplumdaki eşitsizlikle mücadele etmek ve emekçileri istemedikleri işlerde yok pahasına çalışmaktan kurtarmak için en iyi çözüm olduğunu düşünmektedirler.

Evrensel Temel Gelir, bireylere verdiği mali güvence ile, düşünceleri, davranışları ve günün sonunda toplumun kendisini değiştirme ve kapitalizm sonrası ekonomik düzeni hazırlamakta da önemli bir araç olacaktır.

• **Gençler** mali baskılarla öğrenimleri yarıda kesmeyecek, gerçekten istedikleri dallara yönelecek ve daha uzun süre eğitim alacaklar;

• **emekçiler** her işi kabul etmek zorunda kalmayacaklarından günümüzde sendikaların artık sağlayamadığı yeni bir pazarlık gücüne kavuşacaklar,

• **genç girişimciler** ve **sanatçılar** ETG güvencesi ile yeteneklerine uygun dallara yönelebileceklerdir.

Ama en önemli değişiklik, **çalışmanın bir zorunluluk değil bir seçenek** olması ile yaşanacaktır.

Kapitalist toplumların, gergin, kuşku, güvencesiz bireylerinin yerini, iyi eğitilmiş, önceliği yaşamaya veren ve sevdiği işi istediği biçim ve miktarda yapan bireyler alacaktır.

Karşı görüşler

Evrensel temel gelire karşı olanlar, sadece ihtiyaç içinde olan bireylere yardım edilmesini önermekte ve herkese koşulsuz gelir sağlanırsa paranın ziyan edileceğini, kimsenin çalışmak istemeyeceğinden milli gelirin düşeceğini ve toplumun, sonunda, tembel, hedefsiz ve moralsız insanlarla dolacağını ileri sürmektedirler.

Öte yandan, pilot ETG uygulamaları, insanların çoğunluğunun yaşam düzeylerini artırmak için çalışmayı

sürdürdüklerini ama yukarıdaki olumlu değişimlerin de gerçekleştiğini göstermektedir. Örneğin, Kanada'nın Manitoba deneyimindeki evrensel temel gelir uygulamasında erkeklerin toplam çalışma saatlerinde sadece %1 azalma olmuştur.

Pratikteki uygulamalara gelirse, AB'de İsviçre, geçen sonbaharda bir referandum ile, ayda 2500 İsviçre frankı tutarındaki ETG önerisini reddetmiş olsa da, **Finlandiya** ve **Hollanda** bölgesel pilot uygulamaları bu yıl başlatmaktadırlar (4).

Sonuç olarak, toplumların hemen tüm sosyal güvencelerinin geçtiğimiz yüz yıl içerisinde aşamalı olarak sağlandığını unutmamalıyız. Emeklilik maaşları, asgari gelir, sosyal destekler, genel sağlık sigortası gibi haklar da başlangıçta olanaksız olarak görülmekte idi. Günümüzün teknolojik, çevresel ve sistemik sorunları ile baş edebilmek ve herkesin insanca yaşaması için de, evrensel temel gelir uygulanmaya geçilmelidir.

Kaynaklar:

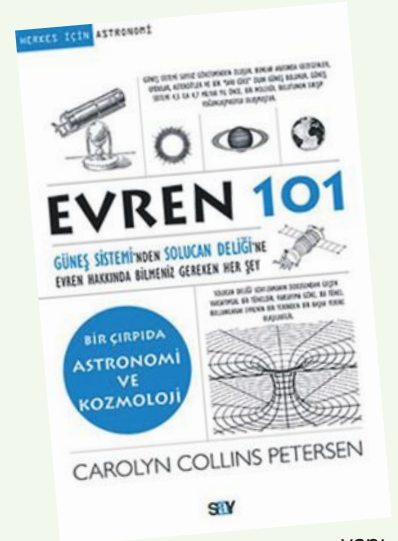
- <http://www.newyorker.com/magazine/2016/06/20/why-dont-we-have-universal-basic-income>
- <http://www.consoglobe.com/finlande-revenu-minimum-universel-cg>
- <http://basicincome.org/>
- <https://www.theguardian.com/world/2016/jun/02/state-handouts-for-all-europe-set-to-pilot-universal-basic-incomes>

kitap

Evren 101

Carolyn Collins Petersen
Say Yayınları

Evren, pek çoklarının ilgisini çeken, kimilerini büyüleyen ve içinde hala yanıtlanmamış sorular barındıran bir konu. Bu konuda yazılmış pek çok eser olmasına rağmen, Carolyn Collins Petersen tarafından kaleme alınan Evren 101, "Herkes İçin Astronomi" anlayışı ile Say Yayınları tarafından okuyucuyla buluşturuldu. Eserin en önemli özelliklerinden biri akıcı ve kolay okunabilen bir

yapıya sahip olması. Zaten kitabın kapığında da "Güneş Sistemi'nden Solucan Deliği'ne evren hakkında bilmeniz gereken her şey" diye yazıyor Petersen.

Yazar, Evren gibi kompleks bir yapı hakkında bilgi sunarken, okuyucu terimlere boğmadan, herkesin anlayabileceği bir üslup ile anlatıyor. Evren konusunu kitabında başlık başlık inceleyen Petersen, okuyucuya Evren hakkında geniş bir bilgi yelpazesi sunuyor. Büyük Patlama'dan Samanyolu'na, Isaac Newton'dan Henrietta Swan Leavitt gibi başarılı bilim kadınlarına, gözyüzüne dair her şeyi içinde barındıran bir el kitabı. Kitabın orta bölümünde kuşe kağıda basılmış bir resim bölümü bulunuyor.

Buna ek olarak kitabın bazı bölümlerinde bulunan grafik ve tablolar ile anlatım güçlendirilmiş. Evren 101, konuya ilgi duyan herkesin zevkle okuyacağı, bazı bilgilerin pekişeceği, bazılarını ise yeni öğreneceğiniz bir eser olarak karışımızda duruyor. Özlem Özarpacı tarafından Türkçe'ye çevrilen kitap 278 sayfadan oluşuyor.

Y KUŞAĞI NİÇİN NARSİSİST?

Suçlu gelir eşitsizliği olabilir mi?

Daha önce de sıklıkla kulağınıza çalınmıştır: 1980'lerin ve 2000'lerin başı arasında dünyaya gelenler tarihe bugüne dek tanınan en kendini beğenmiş, en bireyci ve en bencil bireyler olarak damgalarını vurdular.

Bu değişime bir açıklama getirmeye çalışılırken, çoğu zaman en büyük suçlu olarak çocuklarının üzerine titreyen anababalara ve sosyal medyaya işaret edildi. Ne var ki, araştırmalar halk arasında Y kuşağı ya da milenyum kuşağı olarak bilinen bu kuşağın gerçekte sanıldığı denli "berbat" olmadığını ortaya koyuyor. Nitekim, insanların en az yüzüldür giderek bencilleştikleri ve bu durumun sosyo-ekonomik yapının bir sonucu olabileceği görülüyor.

2013 yılında *Psychological Science* dergisinde yayımlanan bir araştırma sosyo-ekonomik değişimlerin bireyci tavırlardaki dönüşümden, özellikle de ekonomide üretimin mavi yakalılardan tümünden beyaz yakalı ofis çalışanlarının eline geçmesinden önce yaşandığını gösteriyor. Bu arada, kültürlerarası araştırmalar gelir düzeyindeki eşitsizliklerin daha çok yaşandığı ülkelerde, bireylerin genelde kendilerini daha çok önemsediklerine işaret ediyor. ABD'de gelir eşitsizliği 1970'lerden bu yana giderek artıyor. Kültürlerin oluşumu ve sürdürülmesi konusunu araştıran Melbourne Üniversitesi psikologlarından **Yoshihisa Kashima**, "Sorunun yanıtını kısmen bu sosyoekonomik süreçlerde ve servetin ülke içindeki dağılımında aramak gerekir," diyor.

Kuşaklar nasıl değişti?

Geçtiğimiz Ocak ayında ABD'nin San Diego kentinde yapılan Kişilik ve Toplumsal Psikoloji Birliği'nde sunulan bir araştırma raporu Y kuşağı üyelerinin gerçekte benmerkezci ve narsisist gibi yaftalarla anılmaktan pek de hoşlanmadıklarını ortaya koyuyor. Gelgelelim, araştırma bu tür yakıştırmalarda bir gerçek payı olduğunu da gözler önüne seriyor.

Toplumlar her geçen gün daha da bireyci bir tavır sergileseler de, kuşaktan kuşağa çok az bir değişim yaşandığı görülüyor.

Ontario Waterloo Üniversitesi ruhbilimcilerinden **Igor Grossman**, bireyciliğin giderek yükselmekte olduğuna dikkat çekiyor. "Her kuşak bir olasılıkla gençlerinin büyüklere kıyasla çok daha bencil olduklarını düşünmüştür. Bu durum günümüzde olduğu denli, belki 1930'larda da geçerliydi," diyor Grossman.

Bu arada, ABD'de 1960'lardan beri yapılan araştırmalar bireyselliğin giderek yükselme eğiliminde olduğunu gösteriyor. San Diego Üniversitesi ruhbilimcilerinden **Jean Twenge** tarafından yapılan bir araştırma, daha önceki kuşaklardan ayna yaştaki bireylerle kıyaslandığında, günümüz gençliğinin çok daha bencil ve kendini beğenmiş bir tavır sergilediğini gösteriyor.

Kuşaklar niçin değişiyor?

Kuşaklar arasında niçin bir değişiklik olduğu konusunun anlaşılması, bu değişimin ölçülmesinden çok daha güç. Case Western Reserve Üniversitesi'nden **Joshua Grubbs** Y kuşağının kendilerine yakıştırılan bencil ve narsisist yaftasına nasıl bir tepki veriklerini araştırdı. Araştırma kapsamında deneklere kuşaklar arasında neden farklılıklar olabileceği soruldu. Elde edilen verilerle ilgili bir çözümlemeye henüz gidilmemiş olmakla birlikte, denekler arasındaki en yaygın görüşün anababaların tavrı ve teknolojiye bağlı değişimlerle ilgili olduğu görülüyor. Uzmanlar bu konuda kentleşme, laiklik ve doğal afetler (önemli olaylarda insanların birbirlerine kenetlendikleri görüşü) gibi başka unsurların da etkili olabileceğini öne sürüyorlar.

Asıl sorumlu ekonomi mi?

Grossman'ın araştırmasına göre, bu olgunun olası en büyük suçlusu ekonomi. Grossman ve arkadaşları bir kültürde bireyci kültürel göstergeler ortaya çıkmadan önce yaşanan değişikliklere odaklanarak, söz gelimi, bebeklere verilen adların ve kitaplardaki sözcüklerin ne zaman değişmeye başladığını araştırdılar. Sonuçta, kentleşmenin çok küçük bir etki yarattığı, ancak önce-ben tavrının ağır bastığı bir topluma doğru evrilme sürecinde en önemli unsurun üretimin mavi yakalılardan beyaz yakalıların eline geçmesi olduğu görüldü. Grossman bu kentsel değişimin genel ekonomik eğilimle bağlantılı olduğuna, bunun da üretimin geniş alanlara yayılan fabrikalardan çok, kentin daha yoğun bölgelerine sıkıştırılmış ofislerde gerçekleşmesinin bir sonucu olduğuna dikkat çekiyor.

Gelir eşitsizliğinin etkisi

Kashima da orta-sınıf-emekçi yaşam tarzının, bireyci eğilimi tetiklemiş olabileceği görüşüne katılıyor. Ancak narsisizm ve özgüven gibi özelliklerin bireysellikte aynı kefeye konmaması gerektiğine de dikkat çekiyor.

Görünüşe bakılırsa, bu değişiklikler başka bir ekonomik değişim tetikliyor: Giderek artan gelir eşitsizliği. Farklı ülkelerde yapılan araştırmalar, vatandaşlarının kendileriyle ilgili daha olumlu duygular besledikleri (kendilerini ötekilere kıyasla "ortalamanın üzerinde" olarak değerlendirdikleri) ülkelerde genellikle varlıklılar yoksullar arasındaki uçurumun da en büyük olduğunu ortaya koyuyor.

II. Dünya Savaşı sonrasında ABD'de orta sınıfta bir büyüme oldu, ama bu değişimin hemen ardından gelir eşitsizliğinde de büyük bir artış meydana geldi. Kashi-

ma, bu süreçte gelir spektrumunun alt düzeyinde pek bir değişiklik olmazken, üst düzeyinde sürekli bir artış yaşandığını; bu değişimler onlara yılda yaşandığından, insanların davranışlarında belli belirsiz farklılıklar meydana gelmiş olabileceğini söylüyor.

Kashima, "Bu konuda öne sürülen görüşlerden biri, gelir eşitsizliğinin genellikle bu tür bir statü değişimini daha göze çarpıcı bir duruma getirdiği. Öyle ki, statü farkı temelde insanların 'ben de ötekiler gibiyim,' demek yerine, kendilerini ötekilerden daha üstün görmek istemeleri anlamına geliyor. Kanımca, anababalar çocuklarını bireycilikteki bu yükselişe hazırlamaya çalışıyor ve onlara toplumcu bir bakış açısı kazandırmaya yanaşmıyor. Bu da bir etki yaratıyor olabilir," diye ekliyor.

Teknolojinin etkisi

Kashima'ya göre, teknolojinin etkisi de oldukça belirsiz. Kitap ve gazete gibi kitle iletişim araçları genelde kültürel eğilimleri tam tamına yansıtmak yerine, bunları abartma yoluna gidiyorlar. Ancak teknolojinin kuşakların birbirleriyle ilişkilerini en azından bir biçimde etkilediğine inanılıyor. 1988 doğumlu bir Y kuşağı üyesi olan Grubbs, "Öteki kuşaklar, her bireyin sürüye katılmalarına olanak tanıyan internetten yoksundular. Bizler bıktırıcaya dek online 'takılan' ilk kuşağın üyeleriyiz," diyor.

Grubbs'a göre, tüm bu gevezeliklerin Y kuşağı bireylerinin kendileriyle ilgili basmakalıp yargılardan kurtulmalarına mı, yoksa, pes edip narsisizmin kıskırtmasına mı kapılacağını ne yazık ki hiç kimse bilmiyor.

Rita Urgan

<http://www.livescience.com/53635-why-millennials-are-narcissistic.html>

Köşegen

Bozkurt Güvenç

b-guvenç@superonline.com

Kuleli Askeri Lise için bir öneri: Eğitim Müzesi

Kuleli Lisesi için akla gelen ilk çözüm bir “Eğitim Müzesi”dir. Doğa Tarihi dahil her kültürel kurumun müzesi var da neden bir eğitim müzemiz olmasın ki?

Yaşam çevremizde, su hava, ışık, yağış gibi mevsim ve iklime bağlı değişimler doğal zamanları; tarım, endüstri ve iletişimdeki değişim ve dönüşümler ise sosyal ve ya kültürel çağları simgeler. Saatler, zamanı değil, doğal ve sosyal-kültürel değişimlerden bağımsız olarak, 12’ye bölünmüş ortalama bir günün, 30 günlük ayın ve 12 aylık bir yılın neresinde olduğumuzu gösteren çok basit araçlardır. (Hagerstrand) Yeryüzünün her yerinde aynı hızda çalışırlar. “Sosyal zamanlar” ise Gurevitch (1958) toplumdan topluma, kişiden kişiye farklı tempoda tıklayan karmaşık bir zaman kavramıdır. Neleri nasıl yapacağımızı, çoğu kez, güneş, kum ve su saatleri mekanik, elektronik veya atomik saatler değil, kültürel zaman bilişimiz belirler.

Matematikçi Korzybski (1924), besin üretiminin efendisi Bitkiler, mekânın efendisi Hayvanlar âleminde, “Zamanın Efendisi” insanlardan söz eder. İnsanın gücü, biricikliği zaman bilşidir. Toplamlar, doğal çevre değişimlerine duyarlı bitki ve hayvanlardan farklı olarak, iki farklı zamanla uzlaşıp bağdaşmaya, geçmişle geleceğin ara kesitinde, olayları zaman-mekânda birbirine bağlayan, değişime dayanıklı kararlar alır.

Eğitim süreci ve değişim bilinci

Zamanın akışı ve sürekliliği, sosyal kültürel değişimlerin izlendiği ve değerlendirildiği eğitim kurumlarında yani okullarda yaşanır... Eğitim reformundan söz edilir. Oysa reform yapmak zordur. Gündeme geldiğinde her kurum, herkes eğitimi başka bir yöne çeker (Aristoteles, *Politics*). Kapsamlı bir reform tasarısı olan ME *Temel Kanunu* (1739/1973), halen yürürlükte ama, daha iyisini, en iyisini yapalım derken sürekli erteleniyor ve yapılamıyor. Güvenç 2008) Julian Huxley (1945), 2. Dünya Savaşı sona ererken, “Eğitim insana değişim bilinci vermiyorsa, başka ne verebilir ki?” sorusuyla, sanırımki, UNESCO’nun kurucu direktörlüğüne aday olmuş ve bu göreve atanmıştı. Kurumlar, toplumun çeşitlenen ihtiyaçlarını karşılamıyor, işini işlevini yerine getiremiyorsa, yani çağdışı kalmaya başlıyorsa, adı sanı, varlık gerekçesi değiştirilir ve yenilenir.

Ülkemizin yakın tarihinden hatırlanacak örnekler olarak: Beyazıt’taki Harbiye Nezaret binası İstanbul Üniversitesine; işlevi sona eren Düyünü Umumiye binası İstanbul Erkek Lisesine; Harbiye Mektebi bir Askeri Müze; Davutpaşa Kışlası, Yıldız Teknik Üniversitesine, Silahtar Ağa Elektrik Fabrikası Bilgi Üniversitesine, Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası Kadir Has Üniversitesi’ne verilmiş; Tophane rıhtımındaki bir antrepo İstanbul Modern Müzesi; Haliç’teki bir tersane Teknoloji Müzesi olarak kazanılmış.

Ankara Garı’ndaki Cer (Lokomotif) Atelyesi bir Güzel Sanat Galerisine çevrilmiş, Bursa Merinos (dokuma) ve Kayseri Bez fabrikalarını birer kültür merkezine dönüştürecek

projeler sipariş edilmiştir. Yurt içinde başka örnekler de vardır. Japonya’da ve ABD’deki benzer dönüşüm projelerine tasarım ödülleri verilmişti.

Genel eğilim, seçilen örneklerde görüldüğü gibi, askeri ve ekonomik yapıların eğitim, kültür ve sanat kurumlarına dönüştürülmesi yönündedir. Özellikle eğitim kurumlarının, yıkılarak, satılarak, fabrikaya, turistik tesislere, toplu konutlara dönüştürülmesi yok denecek kadar nadirdir.

Varsa bile, istisnalar kaideyi bozmaz, ancak destekler. Eğitim kurumu yıkılmaz adıyla yaşatılır. Oysa ülkemizde son yıllardaki bazı ekonomik gelişmeler bu istisnalar arasında sayılabilir. Tophane’nin bir Galataport’a, Taksim’deki Opera binasının ve Melek sinemasının yıkılarak yerlerine AVM’ler yapılması, Haydarpaşa Garı’nın turistik bir otele, dönüştürülmesi vb gibi.

Alan razı, veren razı...

Gazete haberlerine göre, bu tartışmalı projelere son günlerde bir yenisi eklendi. Boğazdaki Kuleli Lisesinin, Heybeli’deki Deniz Lisesi’nin, Tuzla’daki Piyade Okulu özelleştirilerek veya satılarak yerlerine, ekonomik değeri yüksek, çağdaş tesisler kurulacakmış. Adı geçen kurumların sahibi görünen Cihet’i Askeriye’nin onayıyla destekli olarak açıklanan karar, sanki yürütmeyi durdurma yollarını kesmek amacıyla alınmış gibi görünüyor. Hükümet, muhalefete “Alan razı veren razı el ne karışır?” mesajı (mı?) vermek istiyor. Tabii bilemem!

Hukukçu değilim ama sanıyorum ki bu türlü yapıların gerçek sahibi Silahlı Kuvvetler veya Genel Kurmay Başkanlığı değil, Devlet adına Hazine. Hükümetimiz belki de Silahlı Kuvvetlerden gelebilecek olası direnmeyi önlemek istemiş olabilir. Tuzla Piyade Okulu’nu görmedim, bilmiyorum. Oysa ülkemizde Mühendislik Eğitiminin başladığı, sonra Deniz Harp Okulu’na ve Deniz Lisesine tahsis edilen Bahriye Mektebini bir kaç kez ziyaret etmiştim. Savaş yıllarında dokuzuncu sınıfta okuduğum Kuleli Lisesi’ni yakından tanıyorum. Harp Okulu öğrencileri sivil ve İH liselerinden seçilecekse, demokrasimizin sivilleşmesi sürecinde askeri liseler kapatılabilir. Ancak bu tarihi yapılar, özelleştirme (rant) amacı veya güvenlik gerekçesiyle satılmamalı, yıkılmamalı; eğitim, kültür ve sanat kurumları olarak yaşatılmalıdır.

Eğitim Müzesi

Kuleli Lisesi için akla gelen ilk çözüm bir “Eğitim Müzesi”dir. Doğa Tarihi dahil her kültürel kurumun müzesi var da neden bir eğitim müzemiz olmasın ki? İmparatorluk yöneticilerinin yetiştirildiği Enderun mektebinden başlayarak, rahle önünde okuma yazma öğretip tipik bir mahalle (Sübyan) mektebi; Baron de Tott’un (1784) kuracağı Mühendishaneye öğrenci hazırlayan Hendese Odası; Ziraat mektebi, Maarifi Umumiye Nizamamesi’ ve öngördüğü Rüstiye, İdadi ve Sultanî okullarının birer sınıfı, Tanzimat döneminde açılan kız ve erkek sanat ve Dar-ül Muallimat (öğretmen) mektepleri Babiali’nin ünlü Tercüme Odası vb. (Bkz. Antel 1940). Bu mektepler, öğrenci ve öğretmenleri, giysi ve üniformalarıyla, derslik donanımları ve eğitim programlarıyla birer etnografya salonu gibi tasarlanabilir, kullanılan kitap ve öğretim araçlarından seçilmiş örnekler verilebilir. Tabii bu arada Kuleli Askeri Lisesinin Osmanlı’dan Cumhuriyete tarihçesi (Vikimedia) ve son yıllarda askeri bir fen lisesine dönüşmesi, deney laboratuvarları, kitaplığı unutulmaz.

Klasik kışla düzenindeki kare yapının iç avlusunda lisenin beden eğitimi ve spora katkılarına, özel bir galeride liseden yetişen, yazar, harıtaçı ve asker ressamların portre ve eserlerine yer verilir. Mutfak ve yemekhane yenilenerek, belli günlerde ziyaretçilere fasulye, pilav ve üzüm hoşafından oluşa bir karavana ikram edilir. Konferans ve sinema salonunda Eğitim Tarihi seminerleri düzenlenir, belgesel videolar gösterilebilir. İki katlı yapıda böyle bir müze tasarımına rahatça yetecek, Kuleliyi yaşatacak sayı ve büyüklükte derslik ve yatakhaneler; dört köşede, katlar arası ulaşımı sağlayan rahat merdiven holleri bulunmaktadır. Böyle bir projeyi gerçekleştirecek, deneyimli mimarlarımız vardır. Hazırlanacak ihtiyaç programına göre bir mimari yarışma açılıp; Kuleli Müzesi’nin restorasyonu kazanan projeye uygun olarak yapılabilir.

Kuleli Eğitim Müzesi, Kuleli adını gelecek kuşaklara taşıyıp yaşatması yanında, Türk Eğitim Tarihine uzanan bir köprü olabilir. Kuleli’nin yeri kuşkusuz çok değerlidir. Ancak, burada yapılacak bir “Kuleli Konutları Sitesi”nin, ekonomiye sağlayacağı kaynak, önerilen müzenin kültüre yapacağı hizmetin yanında sönük kalır, onun yerini tutamaz. Özetle ve öncelikle, kurumlarımızı yenileyelim ama mümkün olduğunca “yıkmadan yapalım” bu tür işleri (Güvenç 2011) Eski aylardan yıldız yapılıyor da kırık yıldızlardan ay yapılamıyor.(UNESCO 1985)

Kaynaklar

Antel, S. Celal. “Tanzimat Maarifi.” *Tanzimat*. İst: Maarif 1940. Aristoteles. *Politics*. VIII. 2. (Bkz. Güvenç, Eğitim Reformu.)

Baron de Tott. *Memoirs de Baron de Tott sur les Turcs*. Amsterdam, 1784.

Gurvitch, Georges. “Structures sociales et multiplicité, de temps,”

Société Française de Philosophie Bulletin 52: 79-142. Güvenç, Bozkurt. *Japon Kültürü*. 11. Bölüm. Boyut 2011a. Hagerstrand, Tomas. *Space and Time in Geography*. CWK-Lund.

Huxley, Julian. *Philosophy in a World at War*. Denemeler. 1944. Korzybski, A. “Time-binding: the General Theory” *Bildirir. 1. Mathematics Congress*. Canada. 1924.

Spengler, Oswald. *Batı’nın Çöküşü*. 1984 (1926). UNESCO. *The Cultural Foundations of Development*. 1995. Zerzan. John. *Technology.. Questioning Modern Civilisation?*

Beyninizi daha iyi kararlar alma yolunda nasıl eğitirsiniz?

Platt ve arkadaşları seçim ve karar verme sürecinde insanların davranış biçimlerini inceliyor ve bu sırada beyinlerinde neler olup bittiğini araştırıyorlar.

Pennsylvania Üniversitesi Perelman Tıp Fakültesi sinirbilim uzmanlarından **Michael Platt**'in amacı kafanızın derinliklerine inmek. Tam olarak belirtmek gerekirse, Platt insanların birtakım kararları neden aldıklarını ve bu kararlarında ne gibi unsurların etkili olduğunu anlamaya çalışıyor.

Platt son araştırmasında insanların karar verme sürecinde etkili olan-beynin en temel gereksinimlere tepki veren ilkel bölümlerinden dış güçlerin ve görüşlerin çekiciliği ya da iticiliğine uzanan-bir yığın unsuru masaya yatırıyor. Platt, beynin karar vermeye ilinili düzeneklerinin daha iyi kavranmasının insanların daha iyi kararlar almalarına olanak tanıyabileceğine inanıyor.

Seçeneklerin bilimi

Platt'ın araştırması beynin karar alma sürecine odaklanıyor. Araştırmada karar alma süreci- belirsizlik ve çekincenin egemen olduğu koşullarda ve koşulların başkalarının davranışlarıyla karmaşık bir boyut alması durumunda- gibi farklı bağlamlarda ele alınıyor. Araştırmacılar insanların aldıkları kararlar da ve yaptıkları seçimlerde beynin gerçekte hangi düzeneklerinin etkili olduğunu anlamaya çalışıyorlar.

İnsanlar karar verirken, söz gelimi hisse senedi almaya ya da elma yerine bir dilim kek yemeye karar verdiklerinde, neden belli bir yolu seçerler? Platt ve arkadaşları farklı yöntemlerden yola çıkarak bu soruya bir yanıt getirmeye çalışıyorlar. Seçim sürecinde insanların davranış biçimlerini inceliyor ve bu sırada beyinlerinde neler olup bittiğini araştırıyorlar. Ayrıca, bu seçimleri hayvanların beyinlerinde benzer türlerde kararlar verirken yaptıkları seçimler sırasında olup bitenlerle karşılaştırıyorlar.

Elde edilen önemli bilgiler

Araştırmacıların bu çalışma kapsamında elde ettikleri şaşırtıcı bilgilerden bir tanesi insanlarla hayvanların benzer koşullar altında genelde çok benzer türlerde kararlar verdikleri yönünde. Dahası, insanlarla hayvanların beyinleri karar alma sürecinde görünürde benzer bir dizi düzenekten yararlanıyor. Bu da davranışlarımızın büyük bir bölümünün, son derece kar-

maşık koşullarda bile yaptığımız seçimlerin, kökleri çok eskilere uzanan ve yiyecek bulmak, eş bulmak, arkadaş edinmek ve çözülmesi gerekli sorunların çözümüne yardımcı olacak yandaşlar bulmak gibi hayvanların çözmeleri gereken çeşitli türlerde sorunların çözümüne olanak tanıyan güçlerden etkilendiği anlamına geliyor.

Etkileyici güçler

Platt insanların yaptıkları hemen her türde seçimlerde çevrelerindeki insanlardan etkilendiklerinin ayırdında olduklarına inanıyor. Nitekim, bu durum tüm başka hayvanlar için de söz konusu. Platt ve arkadaşları hayvanlarla insanların yaptıkları seçimleri ve bu seçimleri yaparlarken beyinlerinde olup bitenleri incelediklerinde başka bireylerin varlığına işaret eden, onların kimliklerini belirleyen, taşıdıkları önemi değerlendirip bizlere ileten ve onların davranışlarından birtakım dersler alma-

mıza olanak tanıyan son derece uzmanlaşmış belirli düzeneklerin etkili olduğu sonucuna vardılar. Araştırmacılar daha yakın bir geçmişte gerçekte bir başkasının ödüllendirilme duygusuna tepki veren belirli bir dizi beyin hücrelerinin varlığına da tanık oldular.

Bu buluşun son derece ilginç ve yaşamsal açıdan da bir o denli önemli olabilecek bir sonucu söz konusu hücreleri, gerek davranışsal, gerekse ilaçlar ya da başka yöntemlerle etkin duruma getirmenin yollarını bulabileceğimiz olsa gerek. Bunu başarmamız durumunda insanlarda topluma yararlı davranış biçimlerinin desteklenmesine

katkıda bulunabiliriz. Bu da bir toplumun gönenç ve esenliğinin geliştirilmesi açısından son derece önemli bir adım olabilir.

Bir sonraki adım

Platt ve arkadaşları şimdilerde bu çalışmaların daha da ilerisine giderek, toplumsal çevreye tepki gösteren beyin düzeneklerini araştırıyorlar. Bu süreçte insanların başka bireylerin deneyimlerinden birtakım dersler almalarına, bu bilgilerin kendi seçimlerine ışık tutmasına ve başka bireyleri örnek alarak stratejik davranışlar geliştirmelerine olanak sağlayan beyin süreçlerini inceliyorlar. İnsanlar ne zaman işbirliğine gidiyorlar? Ne zaman yanlışlıklar yapıyorlar? Ne zaman başkalarını kandırıp, oyuna getiriyorlar? Beyinde tüm bunların nasıl meydana geldiğini anlamanın bir yolu var mı? Daha iyi, daha olumlu kararlar almak istediğimizde bu süreci değiştirebilir miyiz? Platt ve arkadaşları tüm bu sorulara yanıt getirmeye çalışıyorlar.

World Economic Forum Online/ 2 Kasım 2015

YOKoluşlar
ve sonrası...

Sona eren her şey yok olmaya mahkûm mudur?

Senin Sonun!

Ölümlüsün ve bir gün senin de sonun gelecek. Ölüm-cül bir hastalığın yoksa yaşamının nasıl sona ereceğini bilemezsin ama yapılan araştırmalar hangi yaş grubunda ölümlerin ağırlıklı olarak nelerden kaynaklandığını ortaya koyuyor.

Araştırma İngiltere'de yapılmış ama çok yoksul ve savaşların olduğu bölgeler hariç hepimiz için bir fikir verebilir. 1 ila 4 yaş grubu ölümlerde öne çıkan 3 belirgin unsur var: Yalıtılmış ameliyat ya da kaza gibi dışsal etmenler, genetik hastalıklar ya da kanser. 5-9 yaş grubunda kanserden ölümlerin ilk sıraya yerleştiğini gözlerken; 10-14 yaş grubunda yine ölümlerde kanser ve dışsal etkenler öne çıkıyor. 15-19; 20-24, 25-29 ve hatta 30-34 ve 35-39 yaş gruplarında ölümlerin nedeni açık ara dışsal etkenler. Yani kaza, intihar ya da yanlış ameliyat. 40 yaşından başlayarak dolaşım ve kalp ile ilgili hastalıklardan ölümler artışa geçiyor. Dışsal etkenler bariz biçimde azalırken kanser vakalarından ölümler hayli artıyor. Tabii solunumla ilgili hastalıklara bağlı ölümlerdeki artış da yükseliyor.

Peki sen ölünce bedenine ne oluyor? Yaşam fonksiyonlarının durmasının ardından bedenin nasıl bir değişim geçiriyor? Bedenin çürüme hızını tabii ki çevresel koşullar öncelikle belirliyor ama geçirdiği evreler herkeste aynı. Nasıl mı?

yonlarının durmasının ardından bedenin nasıl bir değişim geçiriyor? Bedenin çürüme hızını tabii ki çevresel koşullar öncelikle belirliyor ama geçirdiği evreler herkeste aynı. Nasıl mı?

0-1 gün Sertleşme

Kalp durduktan sonraki saatlerde, kan damarlardan hızla çekiliyor. Kasların yüzünden başlayarak sertleşiyor. Kaskatı oluyorsun. Hücrelerin kendi kendine ölmeye başlıyor. Ve sıra kurt sineklerinin. Bedenine yumurtalarını bırakıyorlar.

1-10 gün Şişme

Bağırsaklarına yerleşmiş olan bakterin kendilerine zi-yafet çekme zamanı. Hücrelerin ölürken, onların kalıntıları ile besleniyorlar, çıkartıkları gazlar ise senin karnını şişiriyor. Kimi gazlar ağızından dışarıya çıkıyor ve ölümün o kendine özgü kokusunu etrafa yaymaya başlıyor.

10-20 gün Çöküş- Bozulma

Bu gazlar bedenini öyle şişiriyor ki derin çatlayıp yarılmaya, parçalanmaya başlıyor. İçindeki sıvılar dışarıya sızıyor. Kurtçuklar ve mikroorganizmalar senin yumuşak dokularını yalayıp yutuyorlar.

20-50 gün Kuruma

Yumuşak dokularının neredeyse tamamı ortadan kalktığından sinek kurtları sahayı terk ediyor; bu kez şöleni dermestid böcekler devralıyor. Senden geri kalanı bitiriyorlar.

50+ Kemikler

Son kalıntıların da yavaş yavaş yok oluyor. Saçların dahil. Geriye senden birkaç parça kemik kalıyor ancak.

Gelecek sayıda: Cinselliğin sonu

Yiyecekler konusunda bilmediğiniz 10 gerçek

New York Amerikan Doğa Tarihi Müzesi'nde "Our Global Kitchen: Food, Nature, Culture" (Küresel Mutfığımız: Besin, Doğa, Kültür) başlıklı bir sergi açılmıştı. Ziyaretçilerin yiyeceklerin yaşamsal, eğlence, töresel ve çok daha başka özellikleri konusunda karşılıklı etkileşimli görsel bir gezintiye çıkartıldıkları sergide şimdi çok gözde olan yiyeceklerin son derece şaşırtıcı geçmişlerine yer verilmekteydi.

Sergi kapsamında açılan mutfakta, yazar **Jane Austen**, Olimpiyatların altın çocuğu ABD'li yüzücü **Michael Phelps** ve Moğol imparatoru **Kubilay Han** gibi kimi ünlü kişilerin yedikleri yemeklerden örnekler de sunuluyor ve ziyaretçiler bu örneklerden tadımlıklar alabiliyorlardı. Aşağıda bu sergiye gezerken edinilen bilgilerden ilk 10 tanesine yer veriliyor:

New York Amerikan Doğa Tarihi Müzesi'nde açılan Küresel Mutfığımız: Besin, Doğa, Kültür başlıklı sergide yazar Jane Austen, Olimpiyatların altın çocuğu ABD'li yüzücü Michael Phelps ve Moğol imparatoru Kubilay Han gibi kimi ünlü kişilerin yedikleri yemeklerden örnekler de sunuluyor...

Kaynatın ve ardından hafif ateşte pişirin:

Yemeği kaynatıncaya dek yüksek ateşte, ardından kısık ateşte pişirme yöntemi ancak 10 bin yıl önce yaşamımıza girdi. Bunun nedeni, yemeğin kaynama noktasına ulaşması için gerekli hava geçirmez kapların daha önceleri bulunmamış olmasıydı.

Baharatlı kuş yemi:

Kuşlar acı kırmızı biberi acılığını veren kapsaisin adlı kimyasalın tadını kaldıramadıklarından, acı biberlerin çekirdeklerini gagalarıyla uzaklara fırlatıp kendilerini rahatsız eden bu kim-

yasalı tatmaktan kaçınırlar.

Sofra adabı:

Çatal kullanmaya 1800'lerin ortalarında başlayan Amerikalılar, daha önceleri tabaktaki yiyeceği el, bıçak ve kaşık yardımıyla ağızlarına aktarıyorlardı. Bu arada, kimi Çinliler yemek çubuklarının çatal bıçakların yerini almasının Çin kültüründe bil-

Toprak kullanımı:

İnsanlar beslenme amacıyla dünya üzerindeki donmuş toprakların yaklaşık yüzde kırkını tarıma ve hayvancılığa ayırıyorlar.

Baharat tutkusu:

Gebelik ve emzirme dönemlerinde çok baharatlı yiyeceklerle beslenen kadınlar acılı tatlılara olan bu tutkularını çok küçük çocuklara da geçirebilirler. Hindistan, Meksika ve Tayland gibi ülkelerde çocukların midelerinin baharatlı yiyecekleri başka ülkelerde yaşayan erişkinlerden çok daha rahatlıkla kaldırmaları işte bu yüzden.

Yetersiz ve aşırı beslenme:

Bedenin gereksindiği vitaminlerle mineralleri içermeyen kalori düzeyleri yüksek yağlı yiyecekleri aşırı miktarlarda tüketen bir kişi aynı zamanda hem aşırı kilolu, hem de yetersiz beslenmiş olabilir.

Rita Urgan, Kaynak: Live Science
<http://www.livescience.com/26199-amnh-food-show-facts.html>

Çöpe giden yiyecekler:

Üretilen yiyeceklerin yaklaşık yüzde 30'u hiç yenmeden çöpe atılıyor. Dünyada tüm insanlara yetecek miktarda yiyecek üretilmekle birlikte, sorun bu yiyeceklerin dağılım ve dağıtımından kaynaklanıyor. Ne yazık ki, yiyecekler her zaman gereksinim duyanların eline geçmiyor. Örneğin, ABD'de dört kişilik bir ailede yılda 751 kilo yiyecek çöpe gidiyor.

Kuluçka makineleri:

Doğal ortamlarda yaşayan tavuklar yılda yalnızca 15 kadar yumurta üretirken, tavuk çiftliklerindeki kuluçka makineleriyle yaklaşık 200-300 yumurta elde edilebiliyor.

Biber, Çikolata & Domates:

Dünya üzerindeki farklı mutfakların "olmazsa olmaz" malzemelerinin büyük bir çoğunluğunun ana vatanı Amerika anakarası. Söz gelimi, 500 yıl öncesine dek, bu anakarada yaşayanların dışındakiler acı kırmızı biberin, çikolatanın ve domatesin tadından henüz habersizdiler. Oysa, bu malzemeler şimdi Tayland, Fransa, İtalya ve daha başka ülke mutfaklarının en temel unsurları.

Kare Karpuzlar:

Japonya'da insanlar cam kaplarda kare karpuzlar üretiyor. Buzdolabında saklanmaları ve dilimlenmeleri çok daha kolay olduğundan, kare karpuzlar alışlagelmiş yuvarlak karpuzlardan çok daha fazla sayıda alıcı buluyor. Bu karpuzların tohumlarından, yine kare kaplarda yetiştirilmedikleri sürece, yuvarlak karpuzlar elde ediliyor.

Sağlıklı yaşam hakkı

Toplumumuzun sağlık düzeyinin yükseltilmesi ve mevcut olan sağlık sorunlarımızın çözümü noktasında artık yeni bir bakış açısı getirilmesinin zorunluluğu önümüzde duruyor.

Fırat Kara

Bahçeşehir Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksek Okulu

Sağlığın finansmanının sürdürülebilir olmaktan uzak olması, tüm vatandaşları kapsaması hedefiyle yola çıkan sosyal güvenlik sisteminin randımanlı çalışmaması ve kritik sağlık göstergelerinde halen daha OECD ülkelerinin gerisinde yer almamız, sorunlarımızın başlıcalarını oluşturmaktadır.

Bu sorunların çözümü için özellikle 1980 ve 1990'lı yıllarda propogandası ve çalışmaları yapılan yeni liberal düşünce sisteminin sağlık sektörü üzerindeki uygulaması olan ve 2003 yılında yürürlüğe konulan Sağlıkta Dönüşüm Programı ile (SDP) **istenilen sonuçların birçoğuna ulaşılamadı**. Bu nedenle daha fazla vakit kaybedilmeden farklı bir bakış açısına ihtiyacımız var. Halk sağlığı ve sosyal politika uzmanlarıyla birlikte sağlık alanındaki meslek örgütlerinin ve politika yapımcıların mevcut sorunlar üzerinde ortak hareket ederek konuya yaklaşılması kanımızca sorunların çözümü için atılacak ilk adımdır.

Sağlık kavramı: tanım

Günümüzde sağlık kavramının çok fazla sayıda tanımı yapılmıştır fakat **Dünya Sağlık Örgütü'nün** (DSÖ) yaptığı, uluslararası kabul edilebilirlik bakımından başat tanımlamadır: Sağlık; **'sadece hastalık ya da sakatlık durumu olmaması değil, insanın bedensel, ruhsal ve sosyal açıdan tam bir iyilik hali'**dir (1). Bu tanım sağlıklı olmanın tüm alanlarını açıklar. Sağlık, biyopsikososyal unsurların bir bütün olarak etki ettiği bir alandır. Fizyolojik olarak herhangi bir sorunu olmayan bir kişinin çeşitli ruhsal rahatsızlıklarının olması durumunda bu kişiden sağlıklı olarak bahsetmemiz mümkün değil; topluma uyum sağlamada sıkıntıları olan veya herhangi bir rahatsızlığı olmandan kendini hasta hisseden kişileri de sağlıklı olarak kabul edemiyoruz.

Toplumların sağlıklılık haline etki eden çevresel faktörlerin çok fazla sayıda ve grift bir yapıda olması, bu faktörlerin etkilerinden bireysel olarak korunamamayı ve tek başına önlem alamamayı getirmektedir. **Yaşadığımız şehirlerin hava, toprak ve su kirliliği, beslenme ve barınma koşullarımız, maddi gelirimiz, sosyal ilişkilerimiz, iş ortamlarında maruz kaldığımız mobing uygulamaları, rekreasyon faaliyetlerimiz, maddi gelirimiz, yaşadığımız çevredeki yeşil alanların olup olmaması, eğitim, sağlık ve sosyal güvenlik sistemlerinden yararlanma koşullarımız gibi daha yüzlerce değişken** sağlık potansiyelimizi belirleyen unsurlardır.

Ödediğimiz bedel büyük

Kapitalist ilişki biçiminin toplumların güncel yaşamlarında yarattığı tahribatın etkilerini özellikle psikolojik rahatsızlıkların artmasından görebilmekteyiz. Kişilerin iş güvencelerinin olmaması, tüketim mantığı üzerinde inşa edilmiş hayata bakış açısı ve rekabete dayalı olarak oluşturulmuş bir sistemin **bedelini**, mental sağlığımızın bozul-

masıyla ödemekteyiz.

Dünyanın bir çok ülkesindeki ortalama yaşam süresinin artmasında tüm bu unsurların birarada değerlendirildiğini ve buna yönelik önlemlerin alındığını görmekteyiz. Koruyucu hıfzıssıhha hareketlerinin bu açıdan önemi çok büyük.

Sağlık hizmetleri **'insan sağlığına zarar veren çeşitli faktörlerin yok edilmesi ve toplumun bu faktörlerin tesirinden korunması, hastaların tedavi edilmesi, bedeni ve ruhi kabiliyet ve melekeleri azalmış olanların işe alıştırılması için yapılan tıbbi faaliyetler'** şeklinde tanımlanabilir (2). Hastalık ve engelliliğe, sağlık hizmetlerine ulaşmada yaşanan sıkıntılar da etki ediyor. Devletlerin sağlık sistemlerini oluştururken ilk dikkate etmek zorunda oldukları alan, **hizmetlere eşit ve hakkaniyetli şekilde vatandaşların ulaşabilmelerini** sağlamak olmalı. Hastalık nedenleri arasında, yaşamın herhangi bir bölümünde alınan tıbbi yardımın yetersiz kalması da bulunabilmekte ve tıbbi yardıma ulaşma konusunda en büyük güçlüğü en yoksul kesimler ya da daha geniş kapsamda dezavantajlı tarafta yer alanlar hissetmektedir. Yaşamın erken dönemlerinde yaşanan eşitsizliğin etkileri, yıllar geçtikçe birikerek, ileriki yaşlarda ortaya çıkabilecek hastalıklara yatkınlığı arttırabilmektedir (3).

İşin özünde eşitlik kavramı var

Eşitlik ilkesinin zarar gördüğü bir dünyada bireylerin ve toplumların sağlık düzeylerinin geriye gittiğini görebilmekteyiz. *Nature Neuroscience* adlı dergide yayımlanan araştırmaya göre; varlıklı ve iyi eğitilmiş ailelerin çocuklarının beyinleri, daha alt sosyal tabakadan gelen yaşlılarına göre daha büyük olduğu ve bu çocukların zekâ testlerinde daha başarılı oldukları saptandı (4).

WHO 2002 Sağlık Raporu'na göre, bütün bölgelerde yoksulluk arttıkça düşük ağırlıklı çocuk oranı da artıyor. WHO, dünyadaki beş yaş altındaki çocukların % 27'sinin ağırlığının yaşına göre düşük olduğunu ve bunların da büyük bir kısmının gelişmekte olan ülkelerde yaşadığını tahmin etmektedir (5). Bu iki örnek eşitsizliğin sağlıklı yaşam üzerindeki etkisini göstermesi bakımından ilgi çekicidir.

Sağlık hakkı, kişinin devletten, sağlığını korumasını, ihtiyaç duyduğunda tedavi edilmesini, iyileştirilmesini isteyebilmesini ve toplumun sunduğu imkânlardan yararlanabilmesini ifade etmektedir (6, 7). Sağlıklı yaşam için gerekli olan tüm koşullardan yararlanmak temel bir insan hakkıdır.

Sağlık alanında çok sayıdaki milletlerarası antlaşmalar iç hukukumuzun bir parçası durumundadır. Bunlardan birkaçını; İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunma-

sına İlişkin Avrupa Sözleşmesi, 1978 Alma Ata Bildirgesi, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi, Biyoloji ve Tıbbın Uygulanması Bakımından İnsan Hakları ve İnsan Haysiyetinin Korunmasına İlişkin Sözleşmesi şeklinde sıralayabiliriz (8).

Ayrımcılık yapılamaz

Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) Anayasası, sağlığın her insanın temel bir hakkı olduğunu vurgulamakta ve hükümetleri insanların sağlığından sorumlu tutmaktadır. DSÖ Anayasası'na göre en yüksek düzeyde ulaşılabilir olan sağlık standardından yararlanmak, her insanın temel bir hakkıdır ve sağlık hakkından yararlanmada, "ırk, din, siyasi düşünce, ekonomik ve sosyal durum" bakımlarından, kişiler arasında bir ayrımcılık yapılamaz. Sağlık hakkı, insanların eşit şekilde faydalanmasına olanak tanıyan bir sağlık sistemine sahip olma hakkını gerektirmektedir. Ayrıca Hükümetler, kendi halklarının sağlığı yönünden sorumludurlar, bunu ancak yeterli sağlık ve sosyal önlemler almak koşuluyla gerçekleştirirler (1, 9).

1978 **Alma Ata** bildirgesinde 'Hükümetler, kendi halkının sağlığından sorumlu olup bu sorumluluklarını sadece uygun ve yeterli sağlık ve sosyal önlemleri almak suretiyle yerine getirirler' yazar. Ayrıca şu kayıt da var: 'Sağlık sektörüne ek olarak ulusal ve toplum kalkınmasında, özellikle tarım, hayvan bakımı (veteriner alanları), gıda, endüstri eğitimi, konut, kamu işleri ve iletişimde dahil olmak üzere, tüm ilgili sektörleri ve onların işlerini kapsar ve tüm bu sektörlerin birleştirilmiş gayretlerine ihtiyaç gösterir' (10).

İnsan Haklarının Evrensel Beyannamesi'nin, 25. Maddesinde de 'Herkesin kendisinin ve ailesinin sağlık ve refahı için beslenme, giyim, konut ve tıbbi bakım hakkı vardır. Herkes, işsizlik, hastalık, dulluk, yaşlılık ve kendi iradesi dışındaki koşullardan doğan geçim sıkıntısı durumunda güvenlik hakkına sahiptir' yazılıdır. Türkiye, Resmi Gazete'nin 27 Mayıs 1949 tarihli 7217 sayısı ile bu Bildirge'yi ilk onaylayan ülkelerden biridir. (8) (11) (12)

Ülkemizde halen yürürlükte olan 1982 Anayasası'nın 56. Maddesinde 'Herkes, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir. Çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek Devletin ve vatandaşların ödevidir. Devlet, herkesin hayatını, beden ve ruh sağlığı içinde sürdürmesini sağlamak; insan ve madde gücünde tasarruf ve verimi artırarak, işbirliğini gerçekleştirmek amacıyla sağlık kuruluşlarını tek elden planlayıp hizmet vermesini düzenler.' hükmü yer almaktadır. **Tüm bu metinlerde görebildiğimiz gibi sağlıklılık hakkımız hukuki metinlerle güvence altına alınmıştır.** Tüm bu hakkımızdan yararlanabilmek için öncelikle toplumdaki bilinç yükseltilmeli. Sivil toplum örgütlerinin öncülüğünde politika yapımcılar üzerinde etkili olunmaya çalışılmalı.

Kaynaklar

- 1) Dünya Sağlık Örgütü Anayasası, 1946.. 2) Sağlık Hizmetlerinin Sosyalleştirilmesi Hakkında Kanun 224 Sayısı R.G Tarihi=12.01.1961 R.G sayısı=10705.. 3) Leys Colin, Sağlık ve Kapitalizm, Kapitalizmde Sağlık Sağlıksızlık Semptomları, ss:23, Yordam Kitap... 4) <http://t24.com.tr/haber/yoksulluk-beyin-gelisimini-etkiliyor;292137> Erişim Tarihi: 24.06.2016 .. 5) Türk Tabipler Birliği, 2002, Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 13. Yılında Yoksulluk ve Çocuklar Üzerine Etkileri, ss:16.. 6) Kol Emre, Türkiye'de Sağlık Reformlarının Sağlık Hakkı Açısından Değerlendirilmesi Sosyal Güvenlik Dergisi 2015/1.. 7) Sağlık ve İnsan Hakları Üzerine 25. Soru 25 Cevap Dünya Sağlık Örgütü, 2002. 8) Sönmez Mustafa, Paron Kadar Sağlık Türkiye'de Sağlığın Ticarileşmesi Yordam Kitap 2.Basım Haziran 2012.. 9) Aksoy Beyhan, (2013) "Sağlık Hakkı Bağlamında Sivil Toplum Örgütlerinin Eylemlerinin Sosyal Politikalara Katkısı" 14. Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkiler Kongresi Bildiriler Kitabı (İstanbul= Türk-İş Yayınları) 837-864.. 10) Alma-Ata Bildirisi 1978.. 11) Evrensel İnsan Hakları Beyannamesi. 12) Baran Emine, Türkiye'de Sosyalleştirme'den Sağlıkta Dönüşüm'e Sağlık Harcamaları ve Mevzuatı Tıpta Uzmanlık Tezi

İklim değişikliğini NİÇİN engellileyemiyoruz?

İYİ HABER: İklim değişikliğinin gerçek olup olmadığı artık tartışılmıyor.

KÖTÜ HABER: Bu gidişatı durdurmak için ne yapılması gerektiği konusunda tartışmalar hâlâ devam ediyor. Ve bizler tartışırken dünya ısınmaya devam ediyor.

Peki niçin tartışıp duruyoruz? Bunun en büyük nedeni insanların doğrudan iklim değişikliği konusunda düşünmemesidir. Bu konuda o kadar fazla kafa karışıklığı yaşıyor ki, hiç kimse anlamadığı bir şey için elini taşın altına koymak istemiyor.

Kuşkusuz bu konuda nasıl düşünülmesi gerektiğini bilen bir grup var. Bu grup iklim bilimcilerden oluşuyor. Fakat bu insanların geliştirdiği modeller ve senaryolar o kadar karmaşık ki sokaktaki adam için bunlar hiçbir şey ifade etmiyor. Ayrıca bütün bu bilimsel bulguları, iklim değişikliğinin yarattığı büyük ve kalıcı kayıpları önleyecek acil ve pratik adımlara dönüştürecek bir irade söz konusu değil.

Aklı başında çok sayıda insan çok fazla miktarda karbon yaktığımızın farkında. Ancak bu farkındalık onların karbon yakmaya devam etmesini engellemiyor. Kaldı ki iklim değişikliği ile ilgili soyut düşüncelerimiz ile somut eylemlerimiz arasında çok büyük bir uçurum var. Ne yazık ki farkı yaratan iyi niyet değil, somut eylemlerdir.

Bu arada sera gazı salımı tam gaz devam ediyor. Bazı durumlarda önlem almayı engelleyen şey çaresizliktir. Örneğin herkesin çatısına güneş panelleri yerleştirmeye mali gücü yetmeyebiliyor; kentlerde yaşayan herkes çeşitli nedenlerle işe gi-

derken metroyu kullanamayabilir; soğuk iklimlerde yaşayanlar ısınmak için fosil yakıt yakmak zorunda kalabilir. Bütün bunlar, insanların kontrolleri dışında, yapısal engellerdir.

Ne var ki yapısal engellerin söz konusu olmadığı durumlar da var ve o koşullarda da insanlar yine bir şey yapmıyor. Peki insanlar bu konuda eyleme geçmekten alıkoymak nedir?

Anlaşıyor ki eyleme geçmeyi engelleyen nedenler yalnızca yapısal değil, psikolojiktir. Psikolog **Robert Gifford** bu nedenleri 7 ana başlık altında topladığı 33 maddede sıralıyor.

BİLİŞSEL ENGELLER

İnsanlar sanıldığı kadar akılcı değildir. Konu iklim değişikliği olduğunda bazı insanların sağduyudan uzak, mantık dışı davranışlar sergilediklerine tanık oluyoruz:

■ **Arkaik bir beyin:** Fiziksel beynimizin son 30.000 yıldır ciddi bir evrim geçirdiğini söyleyemeyiz. Afrika'nın savanlarında dolanırken bizleri ilgilendiren yalnızca en yakın hısım ve akrabalarımız, karşılaştığımız tehlikeler ve ihtiyacımız olan yiye-

ceklerimizdi. Az da olsa diğer insanları düşünmeye başlamış olsak bile, uzaktaki tehditler, tükenmeyecekmiş gibi duran kaynakları düşünmeye fazla zaman ayırmıyorduk. Kısaca önemli olan bulunduğumuz yer ve yaşadığımız andı. Bu düşünce tarzının bugün de çok fazla değiştiğini söyleyemeyiz. Dolayısıyla iklim değişikliğini uzak bir tehdit olarak algılamamız doğaldır; “bize bir şey olmaz” deyip, endişelenmeye gerek görmüyoruz.

■ **Cehalet:** Cehalet, üç nedene bağlı olarak eyleme geçmeyi engelliyor.

- 1- İklim değişikliğinin varlığından haberdar değiliz;
- 2- Sorunun farkında olsak bile ne yapmamız gerektiğini bilmiyoruz;
- 3- Yanlış bilgilendirilme sonucu doğru adımları atmıyoruz.

İklim değişikliği varlığını, artan doğal felaketlerle artık herkese kabul ettirdiği için ilk sorunun ortadan kalkmak üzere olduğunu söyleyebiliriz. Yine de olaylara dayanan bilginin güncellenmediği biliniyor.

İkinci sorunla ilgili olarak hangi adımın daha yararlı olduğu konusu hâlâ tartışmalı. Yine öğrenmemiz gerekenler çok fazla. bunun bir nedeni de alınacak önlemlerin evrensel olmaması. Örneğin Londra'da alınacak önlemlerin İstanbul'da uygulanabilirliği olmayabiliyor.

Üçüncü sorunun en büyük sorumlusu, sera gazı salımını azaltmak ekonomik çıkarlarına ters düştüğü için gerçekleri ters yüz eden çıkar grupları. Bunlar hâlâ iklim bilimini çarpıtmaya çaballıyor.

■ **Çevresel duyarsızlık:** Duyarsızlık iki şekilde karşımıza çıkıyor. İlki şu durumlarda geçerli: Tehlikeli bir gidişat özel yaşantımızda “hemen-bugün” bir felakete yol açmayacağı için göz ardı edilebiliyor. İkinci duyarsızlık ise uyarı bombar-

dımanlarından bıkkınlık şeklinde kendini gösteriyor. Örneğin insan bir reklama sıklıkla maruz kalır-sa bir süre sonra alışır ve dikkatini çekmez. Benzer şekilde iklim değişikliği konusunda hep aynı şeyleri duymaktan bıkan insanlar da mesajlara karşı duyarsızlaşır ve sorunu çözecek davranışlarda bulunmaya gerek görmez.

■ **Belirsizlik:** Yapılan deneylerde belirsizliğin, çevreyi korumaya yönelik davranış sıklığında azalmaya yol açtığını gösteriyor. Bu konuda düzenlenen uluslararası konferansların raporlarında “büyük olasılıkla”, “belki”, “olası” gibi sözcüklerle ifade edilen tehlikeler ne yazık ki kamuoyu tarafından düşük olasılık olarak değerlendiriliyor.

■ **Tehlikeyi Küçümseme:** Uzaktaki ve gelecekteki tehlikeleri küçümsemek çok iyi bilinen bir psikolojik eğilimdir. bu eğilim iklim değişikliği için de geçerlidir. Pek çok ülke çevresel koşulların başka ülkelerde daha kötü olduğuna inanıyor. Öyle ki aralarında yalnızca birkaç kilometre olan köyler bile çevresel koşulların bir diğerine daha acımasız davrandığını düşünebiliyor. Gelecekte iklim değişikliğinin yalnızca uzaktaki bölgeleri vuracağına inanan insanlar bugün hiçbir şey yapmamayı tercih ediyor.

■ **İyimserlik eğilimi:** İyimserlik genellikle olumlu bir bakış açıdır; kişilerin sağlıklı bir psikolojiye sahip olmasına yol açar. Ancak aşırıya vardığında zarar verir. Örneğin sağlık sorunları olduğu halde sağlıklı olduğunu iddia edenler tedavi açısından çok değerli zamanlarını boşa geçirmiş olurlar. Çevresel önlemler konusunda da benzer sonuçlarla karşılaşılıyor.

■ **Karamsarlık:** İklim değişikliği çok yaygın ve küresel bir sorun olduğu için pek çok insan

kendi davranışlarının iklim üzerinde etkisi olmadığını düşünür. Buna benzer bir başka yaklaşım da karcılıktır. Öyle ki bu insanlar kendi davranışlarının değil, toplumsal davranışların daha etkili olduğuna inanırlar. ama toplumsal davranışların bireysel davranışların toplamı olduğunu düşünmezler.

■ **Onaylanma arzusu:** Hepimiz görüşlerimizin doğrulanmasını isteriz. dolayısıyla insanlar kendi görüşlerini destekleyen medya kanallarını tercih eder. İklim değişikliği konusunda kuşkusu olanlar kendi düşüncelerini doğrulayan gazetele-ri okuma, tv kanallarını izleme eğilimindedirler. Bu da sonuç olarak iklim değişikliği konusunda eyleme geçmeyi engeller.

■ **Zamanı parayla değerlendirme eğilimi:** Yapılan araştırmalar zamanlarını parayla değerlendiren insanların çevreye ilgili önlem almaya isteksiz olduklarını ortaya koyuyor.

■ **Acizlik algısı:** Çevreci eylemlerde bulunmak bilgi, yetenek ve beceri ister. Bazı insanlar fiziksel engelli olduklarından eyleme bulunamayabili; ancak bazıları fiziksel engelleri olmadığı halde sorumsuzluklarını acizlik perdesi ardına gizlerler.

İDEOLOJİLER

Bu kategoriye giren dört inanç sistemi, iklim değişikliği ile mücadelede engel oluşturur.

■ **Dünya görüşü:** Bir sistemden beslenenler o sistemin içindeyken eleştirel bir dünya görüşüne sahip olamazlar. Dolayısıyla kapitalist örgütlere her açıdan sınıksız bağlı olanların iklim değişikliği ile mücadele için de yer almaları neredeyse olanaksızdır.

■ **İnsanüstü güçler:** Bazı insanlar dini inançlarına koşut olarak Tanrı'nın kendilerini koruyacağını ve kollayacağını düşünürler ve karcidierler. Seküler bir dünya görüşüne sahip olanlar ise doğa ananın kendi sorunlarını insan müdahalesi olmadan da çözeceklerine inandıklarından çevre sorunlarıyla ilgilenmezler.

■ **Teknolojiyi her derde deva görenler:** Teknolojinin iklim değişikliğinin yol açtığı tüm olumsuzlukları ortadan kaldıracığına inanlar, bu konuda mücadeleyi de gereksiz görüyor.

■ **Statükoyu mazur göstermek:** İnsanlar yaşam standartlarından hoşnut ise varolan sistemin tekerine çomak sokmak istemezler. Daha da

önemlisi başkalarının da rahatlarını kaçırarak değişiklikler yapmalarına izin vermezler. Oysa iklim değişikliği köklü değişiklikler gerektirir. Statükocular bu müdahalelere karşı çıkıp, uygulamaları engellemeye çalışırlar.

SOSYAL MUKAYESE

İnsanlar sosyal hayvanlardır. Kendi durumumuz başkalarıyla karşılaştırma eğilimi genlerimize işlemiştir.

■ **Sosyal karşılaştırma:** İnsanlar rutin olarak yaptıklarını başkalarıyla karşılaştırırlar eğer hayranlık duyduğumuz bir kişiyle kendimizi karşılaştırıyorsak, onun düşüncelerini taklit etmeye çalışırız. O kişi iklim karşıtlığını savunuyorsa bizler de iklim karşıtı olarak muhalefetin yanında yer alırız. Bunun tam tersi daha sık görünür.

■ **Sosyal normlar ve ağılar:** Normlar eylemlerimizin izlediği yoldur. Sosyal ağılar yeni normlar yaratma ve bu normları güçlendirme potansiyeli taşır. Eğer ağılardaki genel yaklaşım çevreci ise yaygınlaşma olasılığı çok güçlüdür.

■ **Eşitsizlik algısı:** Görünürdeki eşitsizlik, genellikle eylemsizlik için uyandırılmış bir mazerettir. Çoğunlukla bir kişi veya bir hükümet, harekete geçmemelerinin gerekçesini, komşularının eylemsizliğine dayandırır. Bilimsel araştırmalar eşitsizliğin olduğu her yerde işbirliğinin azalma eğilimi taşıdığını gösterir.

BATIK MALİYET

İnsanlar daha rahat ve öngörülebilir bir yaşam

için eşya satın alırlar. Satın alınan bu malların bir kısmı iklim değişikliğine etki etmezken, pek çoğu olumsuz etkiler. Dört türü vardır.

■ **Mali yatırımlar:** yatırım yapıldığı zaman, iklimi olumsuz etkilediği gerekçesiyle geri çekilmez. Buna en iyi örnek otomobil sahibi olmaktır. Eğer yığınla para verip bir otomobil satın aldıysam, bakımı ve sigortası için her yıl para ödüyorsam, çevre kirliliği yaratıyor diye satmam akıllıca bir davranış olmaz. Bu durumda inanişi (araçlar-

da kullanılan fosil yakıtlar çevre kirliliği yaratmaz) değiştirmek, davranışı (otomobili satmak) değiştirmekten daha kolaydır.

■ **Alışkanlık:** İklim değişikliği bağlamında alışkanlık, çevreye zarar veren, rutin, düşünülmeyen yapılan olumsuz davranışlar anlamına gelir. Kuşkusuz iklim değişikliğini önleyen alışkanlıklar da söz konusudur. Alışkanlıklar iklim değişikliği konusundaki ataletin en önemli nedenlerinden biridir, çünkü alışkanlıkları kırmak çok zordur. Buna en iyi örnek beslenme alışkanlıkları ve ulaşımdır.

■ **Birbiri ile çelişen hedefler, değerler ve özelemler:** Herkesin yaşamında birden fazla hedef vardır ve bunların iklim değişikliği üzerindeki etkileri her zaman olumlu değildir. Örneğin daha büyük bir ev, araba satın almak, egzotik tatillere çıkmak gibi.. Ne yazık ki çevre kirliliğini azaltma, hedef sıralamasının altlarında yer alır.

■ **Yaşanılan mekâna bağlılık:** insanlar yaşadıkları yerle aralarında bir bağ oluşturur. Ne var ki bu bağın zayıf olması da güçlü olması da çevre açısından zararlıdır.

BAŞKALARINA GÜVENMEME

İnsanlar başkaları için olumsuz duygular besledikçe o kişilerin ifadelerine ve davranışlarına güvenmezler. Bu olumsuz bakış açısı çeşitli şekillerde karşımıza çıkar.

■ **Güvensizlik:** Güven sağlıklı bir ilişki için gereklidir. Vatandaşlar ile bilim insanları veya kamu çalışanları arasında güven kurulamamışsa, direnç, çeşitli şekillerde kendini gösterir. Bugüne dek vatandaşların bilim insanları veya kamu görevlilerinden gelen mesajlara güven duymadığı konusunda çok sayıda kanıt mevcuttur. Güven azaldıkça, davranışlarda olumlu değişiklikler söz konusu olmaz.

■ **Uygulanan politikaların yetersiz olduğu algısı:** Siyasiler, iklim değişikliğine karşı mücadelede sürdürülebilir ve çevre dostu davranışları özendirerek için pek çok program uygulamalar. Bunların çoğu, çatıların izolasyonu veya enerji tasarruflu ev eşyaları gibi gönüllülük bazında uygulanması gereken önlemlerdir. İnsanlar programlara inanmadıkları için katılım genellikle düşük olur.

■ **Yadsıma:** Belirsizlik, güvensizlik ve batık maliyet kolaylıkla sorunun reddine yol açabilir. Çoğunluk iklim değişikliği gibi sorunun yaşandığını, yaşansa bile insan faaliyetleri sonucu ortaya çıktığını inkar eder. Pek çok ülkede yalnızca çok küçük bir azınlık gerçeklerle yüzleşir.

Derleyen: Reyhan Oksay
https://www.psychology.org.au/publications/inpsych/2010/december/climate/
https://www.newscientist.com/article/mg22730290-300-33-reasons-why-we-cant-think-clearly-about-climate-change/

Dijital Kültür

Tanol Türkoğlu

tanolturkoglu@gmail.com

ŞİDDET 2.0

İnternet ötekileri tek bir global kamusal alanda bir araya getiriyor. İnsanın yaşamın trajedisine karşı gösterdiği nafil isyanı olan “şiddet”, öteki ortadan kalktıkça, dıştan içe evrilecek. Eskiden ötekini öldürmek vardı; şimdi kendini tüketmek, depresyona sokmak var.

Şiddet boyut değiştiriyor olabilir mi? Byung-Chul Han Metis Yayınları’ndan çıkan “Şiddetin Topolojisi” kitabında, şiddet olgusunu çeşitli açılardan irdeliyor. “Geç modernite” veya “başarı ve performansa odaklı toplum” diye nitelendiği günümüz (Batı) toplumunda şiddetin zorunlu bir dönüşüme tabi olduğunun altını çiziyor.

Şiddet artık “öteki”ne değil “kendi”ne uygulanıyor! Şiddetin varlık nedeni “kendi” gibi olmayanlardır. Bu aslında “kötü bir haber geldiğinde, önce haberci öldürülür” kaidesine uygun bir durum. Yazar bahsetmese de bireyin şiddet gösterme nedeni aslında içgüdüsel hayatta kalma mücadelesi. Hele bir de bu “öleceğini bilme idraki” ile taçlanınca, insanın hayvandan neden daha acımasızca şiddet uyguladığını açıklamak kolaylaşıyor. “Öleceğiz! Öleceğiz!”

Yazarın ifadesiyle “geç modernite”ye kadar insan bu trajedisinin acısını “kendisi gibi olmayan” şeylerden çıkardı. “Öteki” olgusu burada teorik olarak fiziken kendi bedeni dışındaki herşeyi içerebilir; sadece öteki insanları değil.

Han’a göre şiddet “başarı ve performans nesnesi” haline gelmiş günümüz bireyinde boyut değiştiriyor çünkü dijitalleşme giderek “öteki” kavramını ortadan kaldırıyor. Dijitalleşmenin “öteki”ni ortadan kaldırması, farklılıkları flulaştırması görünen tablo ile çelişkili gelebilir.

İnternette herkes birbirine öteki muamelesi yapıyor. Kendisi gibi düşünmeyi bir kenara bırakın, kendisinin paylaştığı cümlelerin virgüllerine bile dokunana anında kan kusabiliyor. Neden? Çünkü yapması kolay! Herhangi bir toplumsal yaptırım olgusunu da üstünde hissetmiyorsa kendisini engelleyecek ne var?

Globalleşmenin sınırları ortadan kaldırması kitlelerin bilinçüstüne “yok aslında birbirimizden farkımız” mesajını nakşediyor. Eskiden bir “sınır” vardı. Sınırın ötesine geçtiğinde giyim, kuşam, yemek, içmek, kural, kanun, örf, adet vb. değişirdi. Günümüzün standard popüler kültürü ve global markaları, hangi sınırı geçerseniz geçin, sizi orada karşılamakta.

Karnınız acıktığında, yabancı olduğunuz o yörenin yerel lokantasında yemek yiyip, beğenmeme riskini almak yerine kendi memleketinizden tadını bildiğiniz bir burgercide yemeyi tercih eder hale geliyorsunuz.

Ötekileşmenin ortadan kalkması için öncelikle herkesin aynı, tek bir kamusal alana toplanması gerek. Şu an dijitalleşme bu toplanma evresinin gerçekleşmesini sağlıyor. Artık global kamusal alan internet oluyor.

İnsanlar kitleler halinde bu tek global kamusal alana girerken, girdikten sonra kendisine bir yer ararken birbiri ile çatışacak; birbirine şiddet uygulayacak. Teorik (nefret söylemi) veya pratik (nefret eylemi) olarak. Bugün yaşanan budur.

Bellidir ki bu bir geçiş dönemi. Kitleler internette boy gösterme sürecini tamamladığında, o arada biraz da dijital ortamlarda sanal etkileşim kurmanın alfabetini öğrendiğinde, giderek öteki ile arasında bir fark bulamamaya başlayacak.

Birey çevresinde şiddet uygulayacak bir “öteki” bulamamaya başladıkça, ama hala ölümlü ve bunun idrakinde olma trajedisi sürdükçe, “nafil isyan”ın bir başka adı olan şiddeti kendine uygulamaya başlayacak. Han’a göre bu süreç başladı bile. Tükemişlik sendromu, depresyon, hiperaktivite bunun ilk örnekleri.

Bilim insanının ne olduğunu tartışıyor!

Son yapılan bilimsel araştırmalara göre insanın biyolojik bir makine olduğu fikrini savunanlar, insan haklarına gereken saygıyı göstermekte ayak sürüyor. İnsan, hangi bağlamda tanımlanırsa tanımlansın -ister dini, ister biyolojik ister felsefi bağlamda-kutsal bir varlıktır ve haklarının ihlal edilmesi kabul edilemez.

İnsan nedir? Bu, belki de Batı felsefe geleneğinin en eski sorusu. Bugün insanın ne olduğu ile ilgili birbiriyle çelişen üç temel tanım üzerinde duruluyor. İlk Hristiyan teoloji görüşünü temel alır; insan Tanrı’nın imgesinden yaratılmıştır. Daha felsefi bir boyutu olan ikinci tanıma göre insan, bilinç ve muhakeme gibi özel yeteneklere sahip bir varlıktır. Üçüncüsü biyolojik görüştür; insanlar DNA’larıyla tanımlanır.

Bu konu yalnızca akademik bir tartışma olarak ele alınamaz; bilim insanları bu tanımların gerçek yaşamda çok önemli yansımaları olduğunu düşünüyor, çünkü insanların birbirlerine nasıl davrandıkları bu tanımlara bağlı olarak değişiyor. Ayrıca bu tanımlardan herhangi birini savunanlar, kamuoyunun “yanlış” bir tanımı kabul edilmesi durumunda insanlığa haksızlık edildiğini inanıyor.

Görüş farklılıkları

Hristiyan teologlar, örneğin, insanların Tanrı’nın imgesinden yaratıldığı fikrine karşı çıkıldığında insanların kutsal bir varlık olmaktan çıkacağını, dolayısıyla herkesin bir diğerini kendi çıkarları doğrultusunda kullanmaya başlayabileceğini ileri sürüyor; bu şekilde işkence gibi şiddet içeren davranışların daha kabul edilebilir bir çerçeveye içine çekilebileceğine dikkat çekiyor.

Öte yandan sosyal bilimciler ve biyo-etikçiler benzer şekilde biyolojik tanımı savunanla-

rın, insanları diğer hayvanlar veya nesnelerle aynı kefeye koyacaklarını ve bu doğrultuda hareket edeceklerini iddia ediyor. Sonuç olarak yoksul insanların organlarını satın almak gibi uygulamaların da daha kabul edilebilir bir uygulama olarak değerlendirilebileceği uyarısında bulunuyor.

Bunlar önemli iddialar. Peki doğru mu? Tarihe baktığımızda bazı olaylar bunun doğru olabileceğini işaret ediyor.

Bu tür bir paradigmatik iddiaya en iyi örnek Nazilerin insanları ırklarına göre sınıflamalarıdır. Bu yaklaşım ne yazık ki soykırım ile sonuçlandı. Benzer şekilde 19. ve 20. yüzyıllardaki ayrımcılık hareketleri, insanları kapasitelerine göre sınıflandırmış ve bu kapasitelere sahip olmayanlar değersiz bulunmuştur.

Bugünkü durum

Bugün insan tanımında hangi görüş egemen? Bir kere şunu iyi bilmeliyiz ki insanın aslında ne olduğu önemli değildir; insanlar kendi doğruları çerçevesinde hareket ederler. Dolayısıyla tartışma şu ampirik soruda düğümlenir: İnsanlar ne düşünür ve diğer insanlara nasıl davranılmasını ister?

Amprik iddialar sınılanabilir. Bu soruya yanıt getirebilmek için yapılan ilk sosyal bilim çalışmasında, ABD’de 3.300’den fazla yetişkine bu üç insan tanımına ilişkin ne düşündükleri soruldu. Ayrıca insanlarla ilgili şu üç ifadeye katılıp katılmadıkları sorgulandı:

- İnsanlar makineye benzer
- Hayvanlarla karşılaştırıldıklarında daha özel bir konuma sahiptirler
- Her insan biridir, diğerlerinden farklıdır
- Hepsı eşit değerdedir

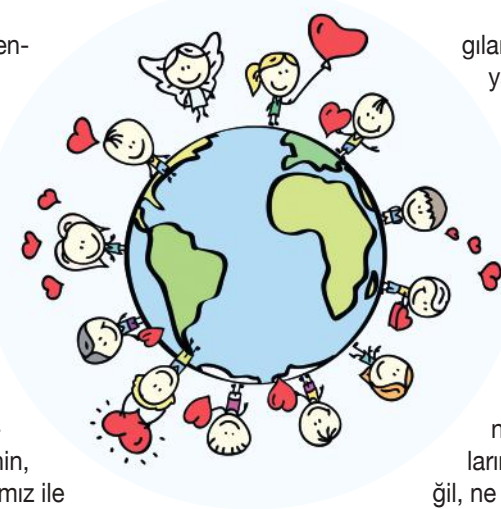
Bu soruların amacı, birbiriyle çatışan insan tanımlarından herhangi birinin, insanlara nasıl davrandığımız ile ilgili olumsuz bir etki yaratıp yaratmadığını tartmaktır.

Deneklerden ayıca insan haklarına ilişkin şu soruları da yanıtlamaları istendi:

- Askerlerimizi yabancı bir ülkedeki soykırımı önlemeleri için riske atmalı mıyız?
- Yoksul insanların organlarını satın almak serbest bırakılmalı mı?
- İyileşme umudu kalmayan hastaların, mali kaynak israfına yol açmamaları için, intihar etmesine göz yummalı mıyız?
- Mahkûmlardan, onaylarını almadan kanlarını almalı mıyız?
- Masum insanların yaşamlarını kırtarmak için terör zanlılarına işkence yapılması kabul edilebilir mi?

Bu deneyden çok çarpıcı sonuçlar alındı. Bir kere denek biyolojik tanıma ne kadar yatkınsa, insanları makine gibi görme eğilimi de o kadar yüksekti.

İnsan haklarına ilişkin sorularda biyolojik tanım yanlılarının görüşleri şöyleydi: Soykırımı önlemek için askerleri riske atma fikrine sıcak bakmıyorlar; böbrek satın alma-

gıları olmadığı ortaya çıktı. Bu görüş ABD toplumunun % 25 tarafından kabul görüyor. Ancak yukarıda sözü edilen çalışmada son sözü söylemekten çok uzak. Bu deney yalnızca insanların ne yaptığını değil, ne düşündüğüne ışık tutuyor.

Bu deney aslında önemli bir başka sorunu daha ortaya çıkartıyor: Biyolojik tanımları destekleyenlerin bir kısmı insan haklarına da gereken özeni gösterebiliyor. Bu pozisyonda olanlara en güzel örnek **Richard Dawkins**'tir. Dawkins'e göre insanlar DNA bazlı makinelerdir. Ancak Dawkins aynı zamanda insan haklarına da son derece saygılıdır; zaten İngiliz Hümanist Birliği başkanıdır.

Samimi ancak dar görüşlü

İnsan haklarıyla ilgilenen çok sayıda akademisyen, biyolojik insan tanımı ve insan haklarına saygı duyma arasında çözümlenemeyen bir sorun olduğunu kabul ediyor. Bu görüşü benimseyenlerin samimiyetinden kimse kuşku duymuyor, ancak biyolojik tanımın yaygınlaştırılması yönünde çaba harcandığında, insan haklarına duyulan kamu desteğinin de tehlikeye girme olasılığı artıyor.

Peki, ne yapılabilir? Eğer Dawkins önceliği insan haklarına veriyorsa, insanların Tanrı'nın imgesinden yaratıldığı fikrine de karşı çıkması gerekir. Kuşkusuz böyle bir şey olmayacak ve olmamalı da. Her durumda insan tanımının Hristiyan versiyonunun, tarih boyunca hümanist olarak değerlendirilemeyecek pek çok olaya zemin hazırladığı biliniyor.

Çözüm

Dawkins gibi kamuoyunda saygın bir yeri olan kişiler, insanın tanımı ile insanlara nasıl davranılması gerektiği yolundaki görüş arasındaki bağlantının kesilmesi için önyak olabilirler. Bu, toplum için örnek alınacak bir davranış olarak algılanabilir. Bunun da tek yolu insanların kutsal bir varlık olduğu fikrini yaymaktır. Buradaki kutsallık kavramı, dini bir temele dayanmaz; pek çok ülke anayasasında belirtildiği gibi seküler bir yaklaşıma dayanır.

İnsanların kutsal bir değere sahip olduğu fikri, insanı biyolojik bir makine olarak tanımlayanların, aynı zamanda insan haklarına saygı göstermelerinin yolunu açabilir.

Reyhan Oksay
New Scientist, 6 Ağustos 2016

Politikbilim

Müfit Akyos

mufita@ttmail.com

ÖNCE ÇOCUKLAR VE GENÇLER

... evrimsiz, sorgusuz sualsiz, dogmalarla dolu bir eğitim sistemi...

Geleceğimizi ilgilendiren ve yanıtlanması gereken temel sorulardan birisi, "21. yüzyılın sosyal ve ekonomik sorunlarına karşı bilgi ve becerinin nasıl geliştirileceğidir".

Yeniliğin esasını oluşturan insan kaynağının öğrenme ve uygulama kapasitesinin geliştirilmesi eğitim sistemi içinde ele alınan temel bir konudur. İster geleneksel teknolojilerin isterse de yeni teknolojilerin kullanımı tanımlı becerilere sahip olunmasını gerektirir. Her toplum kendi eğitim sistemi içinde geliştirilmek istenen becerilere uygun olarak öğretmeye değer bulunan bilgileri gelecek kuşaklara aktarmayı hedefler. Ülkeler bilim ve teknolojinin yönelimlerine göre zaman zaman sahip olunması gereken becerileri yeniden tanımlarlar. İnsanlığın gelişimine uygun ve doğal olanı, bu becerilerin geçmişi temsil etmesi değil geleceği karşılamalarıdır. Bu özelliği ile eğitim sistemi toplumların çağdaş değerlerini yansıtan en önemli gelişim araçlarıdır.

OECD eğitimin amaçlarını, "dil ve bilgisayar gibi araçları etkin kullanabilme, farklı kültür ve birikimlerden insanlarla etkileşime geçebilme, kendi yaşamını yönetebilme" olarak özetlemektedir. Günümüzün bilgi ve yenilik esaslı teknolojilerinin geliştirilmesi ve kullanılması çok çeşitli ve nitelikli becerileri gerektirmektedir. Teknolojik değişikliklerle nitelikli işgücü arasındaki "tamamlayıcılık" literatürde "beceri temelli teknik değişim" olarak adlandırılmaktadır. Buna göre yeni teknolojilerin etkin ve etken geliştirilebilmesi ve uygulanabilmesi uygun becerilere sahip olmayı gerektirmektedir. Örneğin artımsal yenilik için problem çözme becerileri öne çıkarken, radikal yenilik "elit bilimsel, mühendislik ve tasarım meslekleri ve bunlarla ilgili beceriler gerektirir" (Toner-2011).

Gelecek, geleceğin becerilerine bugünden hazırlanan genç kuşakları yetiştirerek inşa edilebiliyor (OECD Raporu). İşte ülkemizdeki durum: 2016 yılı YGS sınavına giren 2 milyon 84 bin adaydan 500 bini 10 üzerinden 3,6 puan almış. YGS'de sorulan 40 soru üzerinden ortalama yanıtlar Türkçede 16-20, sosyalde 10-12, matematikte 5,5-7,7, fende 3,5-5,5 arasında.

2016 yılı LYS sınavında Türk Dili ve Edebiyat alanında 56 sorudan ortalama 27,26 soruya cevap verilmiş. 30 soru üzerinden ortalama geometride 4,22, fizikte 5,03, kimyada 9,53 ve biyolojide 7,73, matematikte ise 50 soru üzerinden 9,85 soruya yanıt verilebilmiş. Okullar özelinde bakıldığında, başta kaynak tahsis olmak üzere sağlanan bütün ayrıcalıklara karşın imam hatip liseleri son sıralarda yer almaktadır (üniversite girişteki başarısızlık %84).

Artık herkesin bildiği PISA sınav sonuçlarına göre ülkemiz 60 ülke içinde "okuduğunu anlamayan ve matematiksel ve soyut düşünme yeteneği gelişmemiş" yüzbinlerce lise mezununa sahip bir ülke görünümündedir. "Üniversiteyi kazanmış olsalar da akademik başarıları düşük bu öğrencilerin günümüzün gelişmiş bilimini kavraması" olası mıdır? Sevgili çocuklarımıza sunduğunuz evrimsiz, sorgusuz sualsiz, dogmalarla dolu eğitimin getirildiği nokta budur işte. Bu duruma öncelikle karşı çıkmaları gerekenler bir imamın ağzından diğerine düşürülen evlatları nedeniyle ebeveynler ve gelecekleri çalınan gençlerimiz olmalıdır.

Bu acı veriler, eğitimi çağdaş öğretileri referans alarak oluşturan, kul yaratmayı amaçlayan 15 yıllık bir iktidarın karnesindeki eğitim başlığının notudur. Bu ülkenin aydınlık, ilerici, çağdaş vatandaşlarının geleceği inşa hedeflerinin başında yer alması gereken "çağdaş ve laik" bir eğitim düzeni kurma görevi bütün ivediliği ile bizleri beklemektedir.

Sizlerin bu güzel ülke için gelecek hayallerinizi bilmem ama gerçek bir demokrasi bahçesinde ülkemizin aydınlık geleceğini ancak "Gezi'nin çocukları" ile kurabileceğimizi görmeyi dilerim.

LGS, YLS verileri, Prof. Dr. İbrahim ORTAŞ (Çukurova Üniversitesi, iortas@cu.edu.tr) "ÖSYM Sınav Sonuçları ve Dibe Vuran Eğitim Sistemimizin Son Durumu".

Richard Dawkins' e göre insan DNA bazlı makinedir.

yı doğru buluyorlar, eninde sonunda ölecek bir hasta için boşuna masraf yapılmasına gerek görmüyorlar intiharı destekliyorlar ve mahkûmlardan kan alınmasını doğru buluyorlardı.

Oysa tam tersi, teolojik görüşe yakın olanlar intiharı onaylamıyor ve istekleri hilefina askerlerden kan alınmasını doğru bulmuyorlardı.

Biyolojik tanım insan haklarına saygı duymuyor

Bu deneyin sonucunda biyolojik tanımı kabul edenlerin insan haklarına çok da say-

İdrar ve dışkı renginiz size ne söylüyor?

İdrar ve dışkı rengi sağlığınıza hakkında önemli ipuçları veriyor. Tüm yapmanız gereken tuvalet ihtiyacının giderdikten sonra sifonu çekmeden bir göz atmak.

Pek çok insan tuvaletten sonra idrarının veya dışkısının rengine bakar. Gerçekten de idrar ve dışkı renginiz sağlığınıza hakkında çok önemli ipuçları verebiliyor. Nasıl mı?

Araştırmacılara göre normal bir idrar saman renginde olmalıdır. Ancak pancar gibi yiyecekler doğal boyalardır ve idrar renginizi aniden kırmızıya çevirebilirler. Kısa süre kırmızı idrarınızı gördükten sonra kendinize kanser teşhisi de koymayın hemen. Pancar dışında bazı ilaçlar ve vitamin takviyeleri de idrar renginizi değiştirebilir. Bunları hariç tutarsak hangi durumlarda doktora görüneceğinizi bilmeniz sağlığınıza açısından erken teşhis niteliği taşıyacaktır.

Pancarüri

Pancarüri, pancar yedikten sonra gelen kırmızı idrara verilen isimdir. İdrara kırmızı rengi veren "betalain" adlı pigment bazı çiçeklerde, meyvelerde, yapraklarda ve köklerde de bulunur. Konsantre pancar kökü **özütü**,

pancar kırmızısı veya gıda etiketlerindeki numara 162, dondurma gibi gıdalara pembe rengini verir.

Her ne kadar betalain tipine, yenilen miktara, hazırlanma biçimine bağlı olarak idrarınızı kırmızı renge boyasa da sıcaklık, asit ve ışıkla yok edilebilir. Sindirim sisteminize ne kadar betalain gireceği, mide asidine ve mide boşalma hızına bağlıdır (mide asidini düşürücü ilaç kullanan insanlar pancarüriye yatkındır). Kana giren betalain pigmentleri 2 ile 8 saat arasında böbrekler vasıtasıyla dışarıya atılır.

Kalıcı kırmızı idrar ise kan kaybı, enfeksiyon, prostat büyümesi, kanser, kist, böbrek taşı ve uzun süreli koşma sonrası görülebilir. Eğer kırmızıyı gördüyseniz ve pancar yememişseniz, doktorunuza görünseniz iyi olur.

plastığın tepkimeye girmesiyle mora boyanırlar.

Sıklıkla idrarı köpüklü görebilirsiniz. Bu durum yüksek seviyede protein alımı sonrası idrarın hızlıca çıkmasıyla oluşur. Protein fazlası vücutta depo edilemez ve köpüğün oluşmasından sorumlu azot bileşenleri üre olarak atılır. Eğer köpüklü idrarınız devam ediyorsa, böbreklerinize protein sızdırıyor olabilir, böbrek hastalığı açısından doktorunuza görünseniz iyi edersiniz.

Gökkuşağının dışkı renkleri

Normal dışkı rengi açık sarıdan siyaha kadar geniş bir yelpazeye sahiptir. Bu renk cümbüşü kırmızı kan hücrelerinin yıkım ürünü olan sarı bilirubinin, safra kesesi içinde başlayan yeşil yolculuğunun farklı oranlarda karışımıyla oluşur.

Eğer mavi veya yeşil renklendiricili gıda tüketilmişse veya gıdaların yolculuğu hızlı gerçekleşmişse, ki dışkıda bir miktar safra bulunabilir, dışkı rengi yeşile dönebilir.

Eğer dışkı sarı, yağlı ve çok kötü kokuluysa bu durum kötü emilim adına sinyal olabilir. Bu renge bir de yetişkinlerde kilo kaybı, çocuklarda gelişim geriliği eşlik ediyorsa giardia enfeksiyonu veya çölyak hastalığı gibi hastalıkları elemek için doktorunuza başvurun.

Çok soluk renkli veya kil rengi dışkı ise bazı ishal önleyici ilaçlarla veya karaciğer, bağırsak, pankreas veya safra kesesini etkileyen hastalıklarla ilişkilendirilir.

Dışkının bu renkli dünyasından siyah renge gelecek olursak, bu durum mide veya üst sindirim sisteminde kanamaya yol açan ciddi bir tıbbi durumdur. Ya da sadece demir takviyelerinin fazla alınmasıyla veya bol miktarda meyan kökü yenmesiyle de oluşabilir.

Kırmızı dışkı da alt sindirim sistemini etkileyen ciddi bir kanamayı veya hemoroide ait olabileceği gibi aşırı tüketilen kırmızı gıda renklendiricilerine ait olabilir.

Eğer idrarınızın veya dışkınızın rengini bilmiyorsanız, bir kez de olsa bakın. Eğer her zamankinin dışında, alışılmadık bir renk gördüyseniz ve farklı bir yiyecek tüketmediyseniz fotoğrafını çekin ve aile hekiminize gösterin.

Sağlıklı günler.

Furkan AVCI

Kaynak: http://www.livescience.com/55602-w-hat-pee-and-poop-color-says-about-health.html?utm_source=litrak&utm_medium=email&utm_campaign=20160801-ls-test

İdrar rengi skalası

İdrarınız nasıl görünüyor?

Normal idrar saman renginde olmalıdır. Eğer şekildeki gibi şeffafsa ihtiyacınızdan fazla su içtiğinizi gösterir.

Çok koyu sarı idrar ise susuz kaldığınızı ve su içmeniz gerektiğini söyler.

İlginc idrar renkleri gıdalardaki **ilaçlardan veya hastalıktan olabilir**

Şurup rengi idrar, tıbbi müdahale gerektirir. Bu durum ciddi susuzluk belirtisi olabileceği gibi bilirubin yapışmalarının kana salıverildiği hepatit veya siroz gibi karaciğer hastalığı belirtisi de olabilir. Bilirubin, kırmızı kan hücrelerinin yıkım ürünleridir ve dışkıya doğal rengini verir.

Ayrıca idrar beta-karoten veya B vitamini alınca da (özellikle riboflavin, Vitamin B2 fazlası) açık turuncu ve sarı rengini alabilir. Bu takviyeler suda çözünür ve fazlası böbrekler aracılığıyla uzaklaştırılır.

İdrar yolu enfeksiyonunda kullanılan fenazopiridin, tüberküloz ve Lejyoner hastalığı tedavisinde kullanılan rifampin, kan inceltici varfarin ve bazı müshiller de idrar rengini değiştirebilir.

Mavi veya yeşil idrar ise çoğunlukla gıda renklendiricileri veya tanı amaçlı kullanılan metilen mavisi yüzünden oluşur. Ancak antihistaminikler, antiinflamatuvarlar, antibakteriyaller, antidepresanlar gibi ilaçlar da idrar rengini değiştirebilir.

Hartnup sendromu ve mavi bebek bezi hastalığı gibi nadir kalıtsal hastalıklar da mavi-yeşil idrara sebep olabilir. Eğer yeni doğan bebeğinizde bu tip belirtiler varsa doktorunuza danışın.

Siz asla mor idrar görmezsiniz ancak bu durum hastane personeli için geçerli değildir. Sonda enfeksiyonu yaşayan hastalar "mor idrar torbası sendromu"na yakalanırlar. Sonda veya idrar torbası, idrarın yıkım ürünleri ve

Sınır tanımayanlarla tanışma zamanı

Nilgün Eryeşil

İKÜ Kurumsal İletişim Birimi
Editör n.eryesil@iku.edu.tr

‘Sürüden ayrılma’, ‘görme, duyma, konuşma’, ‘ileri gitme’, ‘sorgulama’, ‘takma’, ‘o konuya hiç bulaşma’, ‘bu kadar düşünme’, ‘sen işine bak, çok kurcalama’, ‘icat çıkarma’, ‘sınırını bil’, ‘haddini aşma’...

Bu emirlerden en az birini duyarak daha da acısı içselleştirerek büyüdük, büyütüldük. Okulda, evde, işte, evlilikte içimizden biriyim gibi davranan bu üvey seslere biat ederek yaşadık ve yaşıyoruz. Bu yüzden kaybettiklerimizle yüzleşmek bir yana, an geliyor onları düşünmek dahi istemiyoruz.

Oysa birileri var, birileri varmış bu dünyanın bir yerlerinde, misal oğlu için yaptığı ekmeği kasabadaki markete elleriyle taşıyan ve zaman içinde ünü dünyayı dolaşan. Oysa birileri var, birileri yaşamış bir zamanlar dünyanın bir yerlerinde yapıp ettikleri kadar söyledikleriyle de zihnimizi açan. İşte o birileri ki onlar sürüyle vedalaşmaktan çekinmeyen, gördüğüyle yetinmeyen, içsesine güvenen, fikrini, ürününü en uzağa erdirmeyen için emek veren...

O birileri mesela ‘burada rahatım iyi, bozulmasın’ dememiş, verilenle yetinmemiş, söz almak için beklememiş, mucize dilememiş. O birileri bugün başımızın üstünde yeri olan icatları çıkaranlar, o birileri haddini şahane bir özgüven ve nezaketle aşanlar, o birileri ki dünya durduğu müddetçe sınır tanımayacak olanlar...

İKÜ Yayınevi Temmuz ayında yeni bir kitabı Türkçeye kazandırdı: **“Sınır Tanımayanlar: Zamana Direnen Liderlik”**. AKQA dijital reklam ve pazarlama şirketinin CEO’su **Ajaz Ahmed**’in kaleminden çıkan kitap, dünyaca ünlü liderleri ve onların enerjilerini temsil eden markaları liderliğin 5 ilkesi çerçevesinde aktarıyor. Kitabın en güçlü yönü liderliğe ilişkin literatürü şemalara, istatistiklere, grafiklere indirgemiyor olması. ‘10 dakikada ikna turu’, ‘beş dakikada girişimci olun’, ‘dört kelimede mucize şirket kurmak’, ‘meleklerle irtibat’ gibi boş vaatler sunmadan, olabildiğince yalın hikâyelerle örülmüş olması kitabı cazip kılan diğer bir özellik.

İş yapmak bir sanattır

“Sınır Tanımayanlar: Zamana Direnen Liderlik” dolu dolu bir giriş metniyle okuru karşılıyor. İş Yapma Sanatı başlığını taşıyan bölüm mesajlarıyla dikkati çekiyor. Örneğin, işinizi bir öyküye dönüştürmeniz gerekse söze nereden başlarsınız? İstatistikleri, grafikleri,

“Sınır Tanımayanlar: Zamana Direnen Liderlik”

kitabının yazarı Ajaz Ahmed, iş yapmayı bir sanata dönüştürmenin özünü, şöyle aktarıyor: “İstatistikler ve değişmeyen yol haritaları, zamanla anlamsızlaşabilir. İnsanlar dünyayı sayılarla değil hikâyelerle anlar. Onlar insan kültürünün hayatta kalan parçasıdır.”

şemaları bir yana bırakın. İşinizi nasıl bir olay örgüsü içinde anlatırsınız? Ajaz Ahmed, işi yapmayı bir sanata dönüştürmenin özünü, sözü uzatmadan şöyle aktarıyor: “İstatistikler ve değişmeyen yol haritaları, zamanla anlamsızlaşabilir. İnsanlar dünyayı sayılarla değil hikâyelerle anlar. Onlar insan kültürünün hayatta kalan parçasıdır.” (...) “Bu büyüleyici, moral verici ve anlaşılması güç insanlar bize kullanım kılavuzu değil, unutulmaz alıntılar, heyecan verici konuşmalar ve ilham verici fikirler verdiler.”

Liderliğin felsefesi üzerine 5 ilke

“Sınır tanımayanlar: Zamana Direnen Liderlik” kitabında, liderlik üzerine 5 ilke sunuluyor. Yaygınlaştırma, Devrim Yaratma, Sadeleştirme, Düzenleme, Yazma. Bu 5 ilke liderler ve liderlerin kişiliğinden izler taşıyan markalar üzerinden açıklanıyor.

İlk ilke **yaygınlaştırma**. Herkese ulaşma, erişilebilirlik düsturunun özeti olan yaygınlaştırma ilkesinde **Bill Gates, Margaret Rudkin, Dietrich Mateschitz ve Henry Ford** ile yeniden tanışıyoruz.

Devrim yaratma ilkesi ise bugüne kadar en çok kabul gören lider efsanesini yerle bir ediyor. ‘Sesi en yüksek çıkan, sözcük dağarcığı en geniş olan liderdir’ anlayışının karşısında duran devrim yaratma ilkesine göre liderliği üç özellik besliyor: dingin bir algı, uyum ve farkındalık. Ajaz Ahmed bu argümanı, **Thomas Edison, Akio Morita ve Steve Jobs**’un iş yapma sanatına ilişkin sunduğu ayrıntılarla da ispatlıyor.

Sadeleştirme ilkesi ise tabir yerindeyse liderin ve liderliğin altın kuralı. Neden büyük başarılar, rutinler ve basit kararlar üzerine kurulur? sorusuyla yola çıkan yazar, Lego, Chanel gibi markaların yanında, bir işi kıvanç duyarak, herkesin iyiliği adına, dikkatli, na-

zikçe ve elinden gelecek en iyi şekilde yapmanın Japon kültüründeki temsili olan *shokunin* felsefesine de değiniyor. Yaptığınız iş içinde benliğinizi eritmenin, karizmanız ve yansıttığınız kişilikten daha önemli olduğunu söyleyen shokunin felsefesinin özü ise şöyle aktarıyor: “Yaptığınız iş taze balık ya da demir olsun, malzemelerinizin özüne topeyekün bağlanmaya ve odaklanmaya devam edebilirsiniz sabırla yaptığınız bu iş sizi başkalarının hayal bile edemediği noktalara taşıyabilir.”

Düzenleme, zamana direnen liderliğin 4’üncü ilkesi. ‘İyi İşlerin İnşası Asla Bitmez Onlar Daima Yapım Sürecindedir’ başlıklı bölümde düzenleme, etkili insanların belirgin bir özelliği olarak karşımıza çıkıyor. Etkili insanların düzenleme işine bir angarya olarak bakmadıklarını belirten Ajaz Ahmed, düzenlemenin hayali bir “sonra” yerine amaçlarını gerçekleştir-

meye şu an başlamak için seçilen en iyi yol olduğunu söylüyor. Düzenleme lider işletmelerin de öne çıkan bir özelliği. Sınır tanımayanlar için düzenlemenin en az yaratıcılık kadar önemli olduğunu da belirten Ajaz Ahmed, bu iki gücün aynı sürecin parçası olduğunu şöyle belirtiyor: ‘Yaratıcılık harika bir şeydir, ancak kâr ve zarar dünyasında önemli tarihleri kaçırmaya, bütçenize uymamaya devam ettiğiniz sürece daha uzun süre yaratıcılığı tadına varamazsınız.’

Sınır tanımayanların 5’inci ilkesi ise **yazmak**. ‘Kültürleri değiştirenler kendi masallarının efendileridir’, cümlesiyle açılan bölüm, hayatın anlamını kavramak için hikâyenin değerini **Ralph Lauren, Jeff Bezos, Joss**

Whedon, J.J Abraham’ın hikâyeleriyle aktarıyor. ‘Ne kadar çok hikaye dinlerseniz, asırlık duygulara dokunarak yeni dinleyiciler kazanan kendi hikayenizi yaratmak için o kadar donanımlı olursunuz.’ diyor Ajaz Ahmed, giriş bölümündeki argümanını son ilke de bir kez daha vurguluyor: ‘Hikâye kazanır.’

Sonuç Yerine: Bir kitabın ardından...

“Sınır Tanımayanlar: Zamana Aşan Liderlik”, tıpkı giriş metni gibi görkemli bir kapanışla, okurunu, ‘Yeni Ufuklara Yelken Açın’ mesajıyla uğurluyor. Kitap bittiğinde gökten üç elma düşüyor: Biri sınır tanımayan liderlere, biri icat çıkarma diyenlere, biri de asla söz dinlemeyenlere.

SINIR TANIMAYANLAR

Zamana Direnen Liderlik

AJAZ AHMED
DEVİR NAGHAN AYDIN
YAYIN

Hastalığın bulaşma zamanı, enfeksiyonun şiddeti üzerine etkili

Cambridge Üniversitesi'nde gerçekleştirilen son bir araştırmaya göre virüs enfeksiyonunun ağırlığında zaman önemli bir rol oynamakta. Farelerle yapılan deneyler hayvanlara, dinlenme evresinde bulaşan uçuk (herpes) virüsünün çok daha hızlı çoğalabildiğini göstermiş. Sonuçlar, aşılama saatinde önemli bir rol oynadığını, vardiyalı çalışanların hastalıklara niçin daha yatkın olduklarını veya enfeksiyon hastalıklarının neden kış aylarında daha sık görüldüğünü kısmen açıklıyor diyor Akhilesh Reddy.

Günün yanlış bir saatinde bulaşan virüs çok daha ağır akut enfeksiyonlara neden olabilmektedir. Dinlenme evresinde MuHV-4. Herpes virüsü aşılama farelerde virüs etkin evreye kıyasla on

kat hızlı çoğalmış. Oysa iç saatin anahar geni olarak bilinen Bmal1 geni değişimden geçirilen farelerde bulaşma zamanı etkili olmuyor. Farelerin beden saatlerini bozduğumuz zaman bulaşma saati hiçbir rol oynamıyor, virüsler hep daha hızlı çoğalıyor. Hücre kültürlerinde de enfeksiyon şiddetinin bulaşma saatinde bağlı olduğu görülmüş, Bmal 1 geni taşımayan hücrelerde virüs daha çabuk çoğalmış. Hatta diğer deneylerde virüslerin, en iyi şekilde gelişebilmek için hücre saatini etkiledikleri fark edilmiş.

Araştırmanın ikinci aşamasında grip virüslerinin hücrelerde çoğalışı kontrol edilince de benzer sonuçlara ulaşılmış. İç saat geni Bmal1'in kış aylarında daha az etkin olması nedeniyle söz konusu etkinin salgınlara da neden olabildiği düşünülmekte. Yeni sonuçlar diğer bir araştırma ile de destekleniyor aslında. Birmingham Üniversitesi'nde Anna Philips ile çalışan ekip, 65 yaş üzerindeki kişilerle gerçekleştirdiği bir araştırma sonucunda, sabah yapılan grip aşısının öğleden sonra yapılana kıyasla bir ay içinde daha fazla antikor üretimini tetiklediğini kanıtlamıştı.

www.pnas.org/content/ear-ly/2016/08/10/1601895113.abstract
www.birmingham.ac.uk/news/latest/2016/04/vaccinations-more-effective-in-the-morning.aspx

Morfinin yerine geçebilecek yeni bir molekül

Bilim insanları morfin yerine ağrı kesici olarak kullanılabilecek yeni bir molekül geliştirdi. Yeni molekülün bin yıllardan bu yana kullanılan uyuşturucu ilaç gibi yan etkileri de yok. Nature dergisinde yayımlanan araştırmaya göre, yeni madde ne nefes darlığına yol açıyor ne de bağımlılık veya kabızlık yapıyor. Bu yan etkileri nedeniyle morfin alımı riskli sayılmaktadır. Nobel Kimya ödüllü (2012) araştırmacı

Brian Kobilka (Stanford Üniversitesi), bilgisayarda üç milyon maddeyi inceleyerek bunların arasındaki en iyi ağrı kesici birleşimlerini elemeiş. PZM21 olarak isimlendirilen yeni molekül, beyinde ağrıları baskılayan bölgeyi etkinleştiriyor. Bu yapay madde morfine kıyasla daha uzun etkili. Morfin ve diğer ağrı kesicilere çabucak bağımlı olan fareler üzerinde gerçekleştirilen deneylerde yeni molekülün yan etkilere neden olmadığı görülmüş. Uzun süre etkili olan molekül nefes darlığını da ortadan kaldırıyor.

Afyondan elde edilen morfin dört bin yıldan bu yana ağrı kesici olarak kullanılmakta ve modern tıptaki yerini de koruyor. Fakat riskli olduğu için bilim insanları on yıllardan bu yana özellikle de yan etkileri ortadan kaldıracak alternatifler üzerinde çalışıyordu. Son araştırmada ağrının baskılanmasıyla tetiklenen opioid reseptörlerine odaklanarak, reseptöre tutunan uygun molekülü buldular. Morfindeki gibi yan etkiler yapmaması için de molekülün beyindeki başka bir reseptöre tutunmaması gerekiyor. Bilim insanları yeni yöntemi "mükemmel ilacı doğru giden bir adım" olarak tanımlıyor. İlacın ilk önce insanlar üzerinde etkisinin ve tolere edilebilirliğinin öğrenilmesi gerekiyor. www.nature.com/nature/journal/vaop/ncurrent/full/nature19112.html

Bronzlaşmamızda, diğer galaksilerden gelen ışınların da katkısı oluyormuş!

İster kumsalda, ister havuz başında ya da bahçede olsun, yaz aylarında güneşlendiğimizde tam anlamıyla ışın bombardımanı tutuluruz. Çünkü her saniye başında bedenimize yaklaşık bir trilyon proton ulaşır. Bu elektromanyetik paketler bronzlaşmamızı sağlarlar da güneş yanığına da neden olabilirler.

Bize ulaşan protonların çoğu güneşten gelir. Işın ya doğru dan doğruya merkezi yıldızımızdan gelir, gökyüzü tarafından saçılır veya güneş sistemindeki tozla yansılır. Elbette bunlar yeni bilgiler değil, fakat Western Üniversitesi (Avustralya) astronomu Simon Driver şimdi ilginç bir şey buldu. Anlaşıldığı üzere bize ulaşan ışınların bir kısmı Samanyolu'muzun uzağındaki dünyalardan geliyor. Driver ve ekibi çeşitli uzay teleskoplarının yardımıyla gök adalar arası arka plan ışığını büyük bir dalga boyu alanında yakalamaya başardı. Bu ışık uzaktaki galaksilerdeki yıldız oluşumları sırasında veya maddenin karadeliğe düşmesi sırasında

açığa çıkar. Hubble ve diğer teleskopların ölçümleriyle, umulmadık uzaklıklara ait ne kadar ışının bize ulaştığını şimdiye kadar olmadığı kadar kesin bir şekilde açıklanmış. Buna göre açık havada bulunduğumuzda ister gündüz olsun ister gece her saniye başı on milyar kadar galaksilerarası protona maruz kalıyoruz. Bronzlaşmamızı sağlayan ışının küçük bir parçası, evrende milyarlarca yıl yolculuk ettikten sonra cildimize dokunuyor. Fakat bizim galaksimizin dışından gelen ışın bize ancak çok uzun vadede zarar verebilir. Yalnızca trilyonlarca yıl bu ışının etkisinde kaldığımız zaman zarar görebiliriz diyor araştırmacılar. Çünkü evren bir koruma işlevine sahip. Galaksilerin morötesi ışınına ait enerji, toz taneciklerinin yardımıyla daha az zararlı dalga boylarına dönüştürülmekte. Bilim insanları galaksilerarası arka plan ışığını araştırmaya devam edecekler. Çünkü bu enerjinin tam olarak nasıl açığa çıktığı fiziksel olarak tamamen anlaşılmış değil.

<https://arxiv.org/abs/1605.01523>

Tanrılara ve iblislere mesajlar

Sırbistan'da bir Roma dönemi kazı yerinde bulunan küçük altın ve gümüş plakalar üzerindeki gizemli bilgiler arkeoloji dünyasında merak uyandırdı. Arkeolog **Miomir Korac** bu buluntuları Ağustos ayının başında birinci yüzyılda önemli bir sınır kenti olan Viminacium kazı alanında gün ışığına çıkarmıştı. Kazı alanında bugüne dek 14.000 mezar bulunmuş ve uzmanlar yerin altında 10.000 mezarın daha bulunduğunu tahmin ediyor. Kurşun bir kapsül (amulet) içine rulo halinde yerleştirilmiş olan altın plaka, on bir iskeletli bir aile mezarındaki çocuk iskeletinin hemen yanında bulunmuş. Şeker kağıdından daha büyük olmayan diğer altın ve gümüş plakalar ise genç bir kadının iskeletinin yanına yerleştirilmiş.

Dobrebao. Seneseilam. Sensengemfaranges- bu sihirli sözcüklere bir anlam veremeyen arkeologlar, bunların Arami dilinde eski Yunan alfabesiyle yazılan sözcükler olduğunu ve çözmeye çalışacaklarsa da belki hiçbir zaman çözemeyeceklerini söylüyorlar. Ama bunların Tanrılara ve iblislere yazılan kişisel mesajlar olduğu konusunda uzmanlar hemfikir. O tarihlerde insanlar çocukların ve cinayet kurbanlarının bu tür mesajları en iyi ulaştırıcıları olduklarına inanıyorlardı. İnanışa göre bu kişilerin son yolculukları daha uzun sürüyordu ve bunun için de mesajları ulaştırmak için daha fazla zamanları vardı. Benzer mezar armağanları diğer antik mezarlarda da bulunmuştu, ancak bunlar genelde ahşap veya kurşun plakalar üzerine yazılıydı. Bu amaçta değerli madenlerin kullanılması çok enderdir.

www.theguardian.com/science/2016/aug/09/mysterious-magic-spells-unearthed-archaeologists-serbia

Avrupa Araştırma Konseyi'nden Türk Sosyoloğa 1.5 milyon euro fon desteği

Avrupa Araştırma Konseyi (European Research Council - ERC), Koç Üniversitesi Sosyoloji Bölümü öğretim üyesi Yrd. Doç. Dr. **Erdem Yörük**'ün yürüttüğü, **"Refah Devletin Yeni Siyaseti: Yükselen Ekonomilerde Yeni Bir Refah Devleti Rejimine Doğru"** adlı projeyi destekleme kararı aldı. Yrd. Doç. Dr. Erdem Yörük, projesiyle

Avrupa Araştırma Konseyi'nden (ERC) 1,5 milyon euro'luk başlangıç fonu almaya hak kazandı. Birçok ülke ekonomisinin, toplumsal ve siyasal durumlarının araştırma konusu olduğu çalışma, Türkiye'den sosyoloji alanında ERC Fonu alan ilk proje oldu.

Erdem Yörük çalışmasında sosyoloji, tarih, siyaset bilimi ve mühendislik dallarını bir araya getiren disiplinlerarası bir yaklaşım izliyor. Proje, "yükselen ekonomiler" için kapsamlı bir refah devleti veri tabanı oluşturmayı planlıyor. Ayrıca, bilgisayar mühendisliği tekniklerini kullanıp aynı ülkeler için toplumsal hareketler veri tabanı yaratılacak. Beş yıllık proje kapsamında sosyal bilimler ve mühendislik dallarında birçok araştırmacı istihdam edilecek.

Erdem Yörük'ün "Refah Devletin Yeni Siyaseti: Yükselen Ekonomilerde Yeni Bir Refah Devleti Rejimine Doğru" projesinde ilk olarak, "yükselen ekonomiler" olarak adlandırılan ülkelerin Batı'daki refah devletlerinden farklı ve ağırlıklı olarak sosyal yardım programları odaklı yeni bir refah devleti inşa ettiği savunuluyor. Çin, Hindistan, Endonezya, Meksika, Güney Afrika, Brezilya ve Türkiye'nin refah devleti sistemleri Batı ülkeleriyle karşılaştırılıyor ve yükselen ekonomilerin Batı'dan ayrışıp ayrışmadığı test ediliyor.

İkinci olarak, bu ülkelerde olası yeni bir refah devletinin ortaya çıkış nedenini açıklamak için tarihsel sosyolojik bir analiz gerçekleştiriliyor. Buradaki temel konu, yoksulluk yardımlarını merkezine alan bir refah devletinin ortaya çıkmasının sebebi, tek başına yoksulların sayıca artması veya yoksulluğun şiddetinin artması değil; yoksulların siyasetten güçlenmesi.

Açlık, zihinsel yetilerimizi güçlendirmiyor

On yılı aşkın bir süre önce farelerle gerçekleştirilen araştırmalar açlığın düşünme yetisini güçlendirdiği göstermişti. Açlık hormonu ghrelin farelerde özellikle de mekansal öğrenmeyi teşvik ediyor. Aynı hormonun insanın zihinsel yetilerini iyileştirip, iyileştirmede bugüne kadar pek araştırılmamıştı.

Bu eksikliği gidermek isteyen Münih Max Planck Enstitüsü bilim insanları ghrelin hormonunun insan beyni üzerindeki etkisini dijital bir çevrede sanal gezinti yapan katılımcılarla test etmişler. Dijital bir banliyödeki yollara katılımcıların akıllarında tutmaları istenilen semboller eklenmiş. Ertesi gün katılımcılara bu semboller sorulmuş. Sanal gezinti öncesinde katılımcıların bir kısmına ghrelin hormonu diğerlerine ise etkisiz ilaç plasebo verilmiş. Fonksiyonel manyetik rezonans tomografisiyle elde edilen sonuçlar şöyle: Açlık hormonu ilk bakışta etkilemiş gibi görünüyor.

Araştırmacılar belli başlı beyin bölgeleri arasındaki bağlantıların açlık hormonu nedeniyle zayıfladığını görmüşler. Fakat ertesi gün gerçekleştirilen bellek testleriyle açlık hormonu ve plasebo grubu arasında hiçbir fark ortaya çıkmamış. Bilim insanları bu yüzden açlık hormonunun

beyin etkinliği üzerindeki etkisinin bellek yetisiyle alakalı olmadığını söylüyorlar.

Bilişsel testler sonucunda da açlık hormonunun çalışma belleği üzerinde, yaratıcılıkta, hızlı düşünme yetisi veya konsantrasyon üzerinde etkili olmadığı ortaya çıkmış. Bununla birlikte açlık hormonunun öğrenme yetisi üzerinde uzun vadede olumlu etki yapmaması bilinmemekte. Mesela uzun süre alındığında etkili olup olmadığı gibi. Bilim insanları bunu yeni araştırmalarla öğrenmeye çalışacaklar.

Kaynak: <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1053811916303238>

Nilgün Özbaşaran Dede -nilodede@hotmail.com

Güncel Tıp

Mustafa Çetiner

dr.m.cetiner@gmail.com

ÇOCUK VE SAVAŞ

Prof. Dr. **İlmay Bilge**, Türk bilim dünyasının yakından tanıdığı bir isimdir. Gaziantep'te yaşananlardan sonra aşağıda paylaştığım metni yazmış.

"Bir çocuk 40 çocuğu öldürdü diyorlar..."

Canlı bombaymış, kendini patlatmış. Patlamaya hazır çocuk yürekleri var demek ki artık. Katillerinin elinde küçücük çocuk yürekleri yani...

Ey dünyanın tüm hesapları !!!

Bugün benim ülkemde toplu mezarlara çocuklar gömüldü. Patlatanı, patlayanı. Çocuk mezarları yan yana şimdi. Oysa oyun vaktiydi şimdi onların. Okulları açılacaktı yakında. Biz aşırı kampanyaları yapacaktık daha. Çocuklar hastalanmasın diyecektik meydanlarda. Kitaplar toplamıştık onlar için. Okuyacaklardı daha. Okuyup adam olacaklardı analarına.

Çocuktan hiç katil olur mu? Ya ceset olur mu hiç çocuklardan?

Ben çocuk doktoruyum...

Çocuklarla, çocuklar için geçti yıllarım. Sağlıklı çocuklar diyerek geçti. Erdem diyerek, barış, sevgi, insanlık diyerek. Bugün hepsi kirlidir. Oyunlar kirlidir. Düğünler kirlidir. Ölüm bile kirlendi şimdi.

Çocuklar kirlendi.

Söz kirlendi. Yarın bitti.

Ben ömrüm boyunca çocuklar yaşasın diye yaşadım. şimdi dört yanımda ölü çocuklar nefes alıyor. Tam karşımda bir çocuk yüreğine bağlanmış bombayla paramparça olup gökyüzüne dağılıyor. Yeryüzü kirleniyor. Gök-yüzü kirleniyor. Ben ölü çocukların nefesinde artık nefes dahi alamıyorum.

Umut mu? Hiç bu kadar az olmadı..."

İlmay ne kadar haklı.

Bu dünyada on yılda iki milyon çocuk şiddet olaylarında, savaşlarda öldürüldü, 4-5 milyon çocuk sakat kaldı, 12 milyon çocuk evini terk etti, bir milyondan fazla çocuk yetim kaldı veya ailelerinden ayrıldı, 10 milyondan fazla çocukta psikolojik hastalıklar gelişti.

Iraklı çocuklar üzerinde yapılan çalışmalar; korku, anksiyete ve depresyonun gündelik yaşamlarını etkileyecek kadar ciddi boyutlarda ve gece kabuslarının olağan olduğunu gösteriyor. Bu zavallı çocukların %40'ı "dünyayı yaşamaya değer" bulmuyor. Her üç Iraklı çocukta ikisi "yetişkin yaşlara ulaşamayacağına" inanıyor, her on Iraklı çocukta sekizi ailelerini, yakınlarını ve evlerini kaybetmekten korkuyor.

Dahası var...

Savaşlar artık savaş meydanlarında yapılmıyor. Sivil kayıplar giderek artıyor, oran %10'lardan %90'lara yükseliyor, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra yaşanan 200'e yakın savaşta 30 milyona yakın insan ölmüş.

Sivil kayıpların çoğu temel sağlık hizmetlerinin yürütülemeyecek hâle gelmesi, sanitasyon sistemlerinin kullanılmaz durumda olması, yerinden olma, toplu yaşam nedeniyle sıklığı artan hastalıklara bağlı olarak ortaya çıkıyor. Yapılan çalışmalar, sağlık nedeniyle "maluliyet" sıralamasında, sorunum sistemi hastalıklarından sonra ikinci sırayı şiddete bağlı (savaş, otomobil kazası, düşme, cinayet, intihar) nedenlerin aldığını ortaya koyuyor. Kanser, bu sıralamada altıncı sırada.

UNICEF'in raporuna göre Somali'de, 1992 yılının 1 ocak günü 5 yaşın altında olan tüm çocukların yarısı, hatta belki de daha çoğu aynı yılın 31 Aralık tarihine kadar ölmüştü.

Hindistan, Rusya'ya sipariş ettiği 20 adet MiG-29 savaş uçağına vereceği para ile okula gidememiş 15 milyon kız çocuğunun eğitimini sağlayabilirdi.

İran, Rusya'dan aldığı iki denizaltı parası yerine tüm ülkeye uzun süre yetecek ilaç giderini karşılayabilirdi. Nijerya, İngiltere'den aldığı 80 tank maliyetine iki milyon çocuğu aşılayabilir, 17 milyon aileye aile planlaması eğitimi verebilirdi.

Şiddetin egemen olduğu ortamlarda büyüyen çocuklar, şiddeti artık doğal bir yaşam biçimi gibi algılıyor. On beş yaşında olan ve Liberya'daki iç savaşa "çavuş" rütbesi ile katılan **Lawrence Moore**'un, iç savaş bittiğinde ne yapacağını soran gazeteciye verdiği yanıt her şeyi anlatıyor.

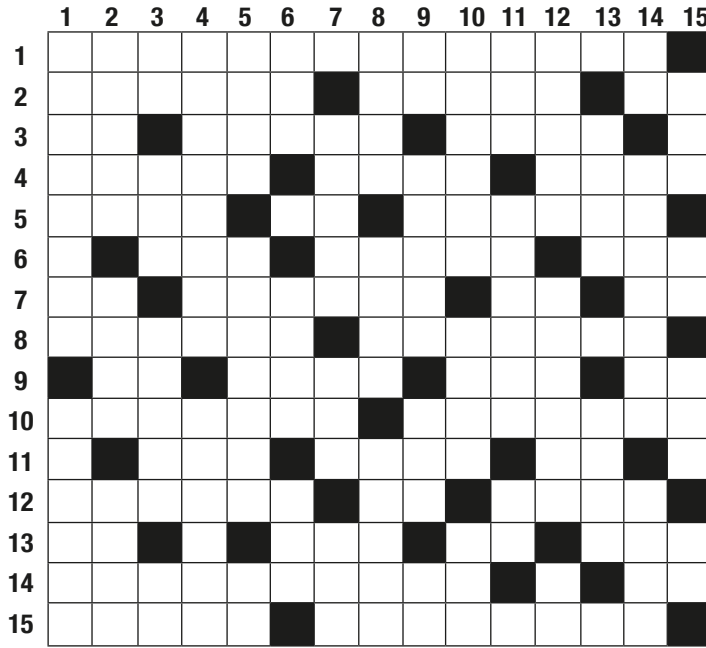
"Annem Amerika'da, oraya gidip deniz piyadesi olacağım".

SOLDAN SAĞA

1.-Termometreyi de bulan, İtalyan matematikçi, fizikçi ve gökbilimci. 2. Bini aşkın buluşun patentini alan, Amerikalı mucit – Texas'ın bağımsızlık simgesi olan kale – Müstahkem yer. 3. O'nun eski biçimi – Dayanıklı ambalaj kâğıdı – Körpe. 4. Yöntem – Başarısız kimse – İşler, işlemler. 5. Hatalı basılmış pullar – 3,14 sayısı – Ekilen yer, mezra. 6. Mülkiye olarak da bilinen fakülteyi simgeleyen harfler – Gemici düdüğü – Nikaragua'nın plaka imi. 7. Arjantin'in plaka imi – İnce kabuklu bir tür erik – Radyumun simgesi – Sporcu alkış ünlemi. 8. İletken şeylerden ısı ya da elektriğin geçmesi – Siçanotu, zırnık. 9. İnsan – Bir kimsenin egemenliğini tanıma – Zihin – Orhan Pamuk'un bir romanı. 10. Bir görüntü, bir yaşantı ya da bir davranışın daha iyi kavranmasını sağlamak için göz önünde canlandırıp dile getirme – Japon çiçek düzenleme sanatı. 11. Bir renk – Küme, yığın – Bir yüzey ölçüsü. 12. Geminin baştan ikinci direği – Eski Mısır'da güneş tanrısı – Atlas Okyanusu'nda, Portekiz'e bağlı takımada-lar. 13. Lityumun simgesi – Kıbrıs'ta bir ket – Saka destanı – Zehir. 14. Böcekbilim – Kenar süsü. 15. Üzerinde kitap okunan, yazı yazılan, bazıları açılıp kapanabilen alçak, küçük masa – Einstein'ın teorisi.

YUKARIDAN AŞAĞIYA

1. Hendese – Suyosunları. 2. Türkçeye Yaşama Sanatı ve İnsanı Tanıma Sanatı adlı kitapları da çevrilen, Avusturyalı psikolog – Hastalıklı, sakat – Tırpana balığı. 3. "Jet ..." (aktör) – Hayvanı geri yürütmek için söylenen ünlem – Kulak yıkama aleti – Toryumun sim-

gesi. 4. C vitamini eksikliğinden ileri gelen ve dermansızlık, zayıflık ve diş etlerinin iltihabı gibi belirtilerle kendini gösteren hastalık – Venedik kayığı. 5. İngiltere'de bir soyluluk sanı – Bir geminin su yüzünden yukarı kalan bölümü – Kuzu sesi. 6. Bir kara yumuşakçası – Eski İskandinav mitolojisinde, evrenin yaratılışında oluşan ilk canlı – Kısaca İbrahim. 7. Tütünleme suretiyle kurutulmuş ringa balığı – Fransa'da bir yönetim bölgesi – Yüksek, yüce. 8. Türkiye'deki askeri hastane- Ayak di-reme – Ege ve Akdeniz'de yaşayan bir balık türü. 9. Hile, entrika – Tahılı saman ve kavuzlardan ayırmaya yarayan, kıldan yapılmış elek – Kaz Dağları'nın mitolojik dönemlerdeki adı – Almanca evet. 10. Bazı bitkilerin genellikle süt görünüşünde olan özsuğu – Ötücü bir kuş – Pamuk kozası. 11. Kinaye – Eski Yunan mitolojisinde, barış tanrıçası – Altının simgesi. 12. Türkiye için tarihi öneme haiz olan İsviçre kenti – Lahza – En kalın erkek sesi – Bir zaman biri-mi. 13. Bağ çukuru – Eski Yunan mitolojisinde, ilk uçan insan.

14. Jüpiter'in bir uydusu – Bulundukları kabın biçimini alan ve yığın oluşturmamayan sıvı ya da gaz – Pokerde bir oyuncunun önündeki paranın tümü. 15. Hekimlerin akciğeri dinlerken duyduğu patolojik ses – Kalsiyumun simgesi – Üzerine yazı yazılan tabaklanmış ceylan derisi – Kayıp bir kıta.

Hazırlayan: İlker Mumcuoğlu

1	J	O	H	N	L	O	G	I	E	B	A	I	R	D
2	O	T	O	L	I	T	B	R	A	U	N	N	A	
3	S	O	N	G	O	T	I	K	R	A	S	A	T	
4	E	N	A	Z	S	E	S	K	U	K	A	L		
5	P	O	Z	I	T	I	F	T	A	M	R	N	A	
6	H	M	G	A	S	E	Y	A	N	E	K	I	M	
7	B	I	R	O	T	M	A	T	A	F	O	R	A	
8	R	A	T	A	K	I	M	L	O	M	E			
9	A	N	I	K	L	O	R	P	I	R	N	B		
10	M	N	I	Y	E	T	R	E	M	E	G	E		
11	A	L	L	A	M	A	R	C	K	S	I	I	R	
12	H	I	B	E	I	N	I	A	S	U	R	H		
13	P	O	T	A	S	T	A	R	A	E	S	A		
14	S	A	R	I	N	M	I	L	I	T	A	N	V	
15	A	R	M	A	N	A	M	A	I	P	E	K	A	

TÜRK BEYİN TAKIMI SUNAR
www.turkbeyintakimi.com - www.zekaoyunlari.com

Sudoku
Tüm satır ve sütunlarda ve kalın çizgilerle çevrili her 3x3'lük blokta 1'den 9'a rakamları birer kez kullanarak diyagramı doldurun.

			2					
	9					5		
6		8		1			4	
	3		5		8			
1		7		8				2
	8		9		6			
9		6		7		8		
	5				7			
			4					

Çit
Noktaları yatay veya dikey çizgilerle birleştirerek kapalı tek bir çit oluşturun. Rakamlar bulundukları hücrenin kaç kenarında çit parçası olduğunu göstermektedir.

Örnek

3	3	2	3	
1		3		2
3		2	3	
	3			3
1		0		1
2	1		0	2
3	2	3		2

26 Ağustos 2016 tarihli soruların cevapları →

5	6	4	3	9	8	2	7	1
8	3	2	5	7	1	9	6	4
9	1	7	4	6	2	8	3	5
2	8	1	6	4	5	3	9	7
7	4	5	9	2	3	1	8	6
3	9	6	1	8	7	4	5	2
4	2	8	7	3	6	5	1	9
6	5	9	8	1	4	7	2	3
1	7	3	2	5	9	6	4	8

		1	4		2	6		
	7	1	8	9		1	3	
	9	8	7		5	4	9	
		5	9	8	1			
	1	2	5	9	8	2		
	2	9	1	7		5	1	
		2	9		9	6		

Düşün Bul

ÜÇGENSEL ÜÇLÜ

Ender Aktulga eaktulga@gmail.com

A sayısı, üç değişik rakam içeren, üç basamaklı bir üçgensel sayıdır.
B sayısı, dört değişik rakam içeren dört basamaklı bir üçgensel sayıdır.
C sayısı, beş değişik rakam içeren beş basamaklı bir üçgensel sayıdır.
B sayısı, A sayısının içerdiği 3 rakamı da içerir.
C sayısı, B sayısının içerdiği 4 rakamı da içerir.
Bu üç sayının toplamı (A + B + C sayısı) da üçgenseldir.
SORU: A, B, C sayıları kaçtır?

21. sayıdaki "Yüksekova İli" isimli bilmececi'nin yanıtı: 6195
Bilmeceyi doğru çözen okuyucularımız: Ender Aktulga-İstanbul, Evren Kutlu-Kocaeli

İlginç Sorular

Havada türbülans

Soru: Türbülans uçağın düşmesine yol açar mı? Türbülansın nedeni nedir?

Yanıt: Pilotların kısaca CAT olarak isimlendirdikleri "Clear air turbulence" uçaklar için gerçek bir tehlikedir. Pilotlar CAT'i algılayamazlar ve eğer uçak CAT'e kalkıştan hemen sonra veya inişten hemen önce yakalanırsa düşebilir. 1981'den bu yana uçakları hedef alan ciddi türbülans vakası sayısı 350 olarak bildirilmiştir. CAT'ler ayrıca uçuş sırasında ortaya çıkan yaralanma nedenlerinin başında gelir. ABD'de CAT nedeniyle her yıl yaklaşık 60 yolcu yaralanır. Bu nedenle yolcuların emniyet kemerlerini uçuş boyunca bağlı tutmaları öğütlenir.

CAT'lerin belli başlı 5 nedeni vardır.

1) Jet uçaklarının uçtuğu yükseklikte oluşan hava akımı 2) Diğer uçakların yarattığı türbülans 3) Dağların üzerinde oluşan hava akımları 4) Termaller ve mikro-patlamalar (hava ceplerinin patlaması) 5) Yağmur ile fırtına bulutlarındaki bastırıcı hava akımları

Uzun uçuşlarda uçaklar, kapasiteleri izin verdiği sürece jet akımları boyunca yol almayı tercih ederler, fakat jet akımlarına genellikle 12.000 metrenin üzerinde rastlanır ve yolcu uçakları genellikle bu yüksekliğin biraz altında uçarlar. Burada da türbülans riski bulunur. Eğer bir uçak normal rotasında yol alırken bastırıcı hava akımına rastlarsa kanatlar kaldırma yeteneğini kaybeder ve uçak aniden düşmeye başlar. Bağlı olmayan yolcular ve eşyalar bu gibi durumlarda sert bir şekilde uçağın tavanına çarparlar. Sonuçta en çok uçağın mürettebatı zarar görür. Uçak bastırıcı hava akımından çıkınca, uçak kanatları kaldırma yeteneğini yeniden kazanır. Uçak kanatları 1.5g'lik negatif kaldırma ve 2.5'lik pozitif kaldırma dayanacak şekilde tasarlanmıştır.

5 Mart 1966 tarihinde açık havada yol alan British Overseas Airways Corporation'ın 911 numaralı uçuşunda pilot, yolcuların Fuji Dağını daha iyi görmeleri için dağın üzerinde bir tur atmaya karar verir. Ancak Boeing 707, dağa çok yakın bir mesafede şiddetli bir türbülansa kapılarak parçalanır. İniş ve kalkışlarda çoğunlukla mikro-patlamalara bağlı olarak uçakların yere düşüp parçalandığı olmuştur. İniş sırasında savrulan uçağın doğrulmak için yeterli yükseklığe sahip olmaması kazaların en önemli nedenlerinden biridir. Bu nedenle ABD'de sivil havacılık örgütleri, yolcu uçakları için "rüzgar kesmesi"ni tahmin eden radarlardan yararlanılmasını şart koşuyor.

Çocuğunuz okuldan korkuyor mu?

Ev ortamı gibi rahat bir hayattan, kurallarla dolu okul hayatına adım atmaya hazırlanmak, her çocuk için problem teşkil etmektedir. Farklı elbiseler, yeni arkadaşalar, çeşit çeşit defterler, rengarenk kalem, türlü oyunlar çocuklar için yeni bir dünyaya adım atmak anlamına gelmektedir.

Pedagog Güzide Soyak

VKV Amerikan Hastanesi Pediatri Bölümü

Okulların açılma zamanı geldiğinde, okula yeni başlayacak çocukları olan her anne ve baba ilkököl sıralarında karşılaştığı korku ve heyecan karışımı duyguyu hatırlayarak o dönemi adeta yeniden yaşamaktadır. Ev ortamı gibi rahat bir hayattan, kurallarla dolu okul hayatına adım atmaya hazırlanmak, her çocuk için problem teşkil etmektedir. Farklı elbiseler, yeni arkadaşalar, çeşit çeşit defterler, rengarenk kalem, türlü oyunlar çocuklar için yeni bir dünyaya adım atmak anlamına gelmektedir.

Çocuklarından önce ebeveynlerinin bu duruma hazır olmaları gerekmektedir. Zira çocukların bu dönemde karşılaşılabilecekleri problemleri önceden kestirmek ve bilinçli bir şekilde onlarla başedebilmenin yollarını aramak önemlidir.

Okul korkusu nedir?

Okul korkusu, okul çağı içindeki çocuğun okula gitme ile ilgili direnmesi arkadaşlarını kabul etmemesi ve ağlamak gibi tepkiler geliştirmesidir.

Okul korkusu, kızlar ve erkeklerde eşit oranlarda görülmektedir. Bu korku, çocuğun eğitim alacağı ortama uyum sağlamasını engellemektedir. Çocuklar için korku, yaşama adapte olabilmenin, kaygı veren durumlarla başedebilmenin yöntemlerinden biridir. Okul korkusu, hızlı ele alınıp gerekli müdahaleler yapıldığı takdirde çabuk atılabilmektedir.

Her yeni durumun uyum sorunu yaşıyor olması normaldir. Anneden ayrılık deneyimini ilk defa anaokulu döneminde yaşayan çocuklar bu dönemde okulun içine girmeye ikna olmakta zorlanırlar ve tedirgin olurlar. Normal gelişim gösteren bir çocukta bu durum kabul edilebilir ancak sorun okula başlamakla ilgili değildir. Anne ve çocuk arasındaki bağımlı ilişkide; annenin çocuğun bireyselleşmesine izin vermemesi, bir bakıma annenin de çocuğa bağımlı olması, ev içinde baskılı-kaygılı ortamların olması, yeni bir kardeşin gelmesi, çocuğun bu süreci henüz anlayamamış olması, anne ve babanın çok kaygılı kişiler olmaları, aile içinde bir yakının kaybı ve hastalıklar gibi bir çok faktörde etkili olabilmektedir. Çocuğun okula başlamadan önceki dönemde arkadaş deneyimlerinin niteliği, duygularını ve düşüncelerini anlatmada desteklenmiş olması bu dönemdeki zorlukları atlama konusunda önemli deneyimler oluşturmaktadır.

Bağımlı, ilişki kuramayan, arkadaşları ile oyunu reddeden, anne ile ilişkisi sağlıklı organize edilememiş bir çocuğun okula başlarken sorun yaşaması beklenilebilmektedir. Bu çocuklarda ilgi ve enerji kaybı, sinirlilik, içe

kapank olma durumu, nedensiz ağlama, baş ve karın ağrılarında yakınma gözlemlenebilmektedir.

Okula karşı negatif duygular beslememeleri için çocuklara, okul ile ilgili gerçekçi bilgiler verilmelidir. Okula başlama dönemi öncesinde anne çocuğu farklı arkadaşlıklar kurması için cesaretlendirebilir ayrıca çocuğun güven duyabileceği başka aile bireyleri kendi okul deneyimlerini çocuğa aktarabilirler. Okulun öğrenme eyleminin dışında çocuğa keyifli gelebilecek yönlerinde anlatılması faydalı olabilir. Çocuk psikolojisiyle ilgilenen uzmanlar olarak, anne-babalara genel olarak, çocuğun bireysel becerilerini geliştirmesini, kendi başına giyinip soyunabilmesini, yarımsız yemek yeme gibi becerileri kazanmış olmasını öneriyoruz. Ayrıca her anne-baba, çocuğunu her dönemde etkin bir şekilde dinlemeli ve kaygılarının olabileceğini kabul etmelidir.

Bu korkuya yakalanan çocuğa aileler ne yapmalı?

Çocuğun okula gitme ile ilgili bütün kaygıları dinlenmeli, okul ile ilgili duygu ve düşünceleri anlamaya çalışılmalıdır.

Okul korkusunun çocuktan olduğu kadar okul ve öğretmen tutumlarından da kaynaklanabileceği, unutulmaması gerekir. Okula gitme ile ilgili aile bireyleri ortak tutum içinde olmalı ve çocuğun okula gitmemesine izin verilmemelidir.

Her anne ve baba çocuğuna kaygılarını anladığını, bu kaygıların zamanla ge-

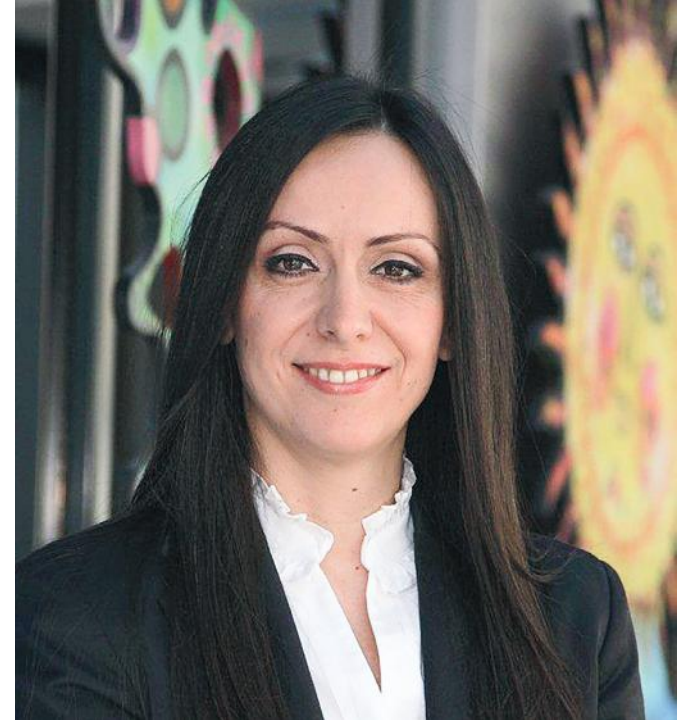
ceceğini ve okulda öğrendiklerinin kendileri içinde önemli olduğunu vurgulamalıdır. Ayrıca uzun vedalaşmalardan, kişisel kaygıların yansıtılmasından kaçınılmalıdır. Ev içinde de çocuğun anne babaya bağımlı olması azaltılmaya çalışılmalı, kendi başına bulduğu uğraşlar konusunda destek olunmalı, tek başına da oynayabileceği oyuncaklar ve oyunlar alınmalıdır.

Ebeveynler, okullar başlamadan önce okul alışverişini çocuk ile birlikte yapmalıdır. Anne-baba dikkatli olmalı ve bu dönem içinde olabilecek bütün sorunlardan yayınlar vasıtası ile haberdar olmalıdır. Çünkü problemi çabuk fark etmek ve doğru müdahale etmek çözümünde çabuk getirmektedir.

Anaokulunda ilk gün stresi nasıl atlatılır?

Her okula başlayan çocuk aynı tepkiyi göstermez. Anaokuluna başlayan çocukların zaman ve uzaklık kavramı tam oturmadığı için ilk kaygıları bu yönde olur.

- Evimize ne kadar uzaktıym?
- Annem beni alacak mı?

- Bu çocukları tanı mıyorum.
- İhtiyaçlarımı kime söyleyeceğim, yardım ederler mi?
- Ev kuralı bir yerdi, herşeyi kuralla yapacak olmak sıkıcı.

Çocuk, bu soruların cevaplarını yaşayarak öğreneceği için kaygıların yüksek olması normaldir. İlk gün okulda 1-2 saat kalmak, annenin onu ne zaman alacağını saat üzerinden göstermesi, öğretmenle tanıştırmak, nasıl yardımlar isteyeceğini anlatması çıkacak sorunları azaltabilmektedir. İlk bir kaç gün çocuğun görebileceği bir yerde oturup oradan ayrılmamak da yararlı olabilmektedir.

Adaptasyon süreci

Daha önce okula gitmemiş bir çocuk için 10 günü aşan ve hiç azalmayan uyum sorunları varsa anaokuluna gitme durdurulmalıdır. Çünkü çocuk okula gitmek için henüz hazır değildir. Daha önce anaokuluna gitmiş çocuklarda uzun tatil sonrasında okula dönüş güç olabilir ama okul tanıdıkları bir yer olduğu için, burada yaşanan kaygı daha kısa sürede atlatılabilmektedir. Taviz vermeden eski düzeni içinde çocuğun anaokuluna gidip gelmesi sağlanmalı ve çocuğun evde kalmasına izin verilmemelidir.

Çocuğa ilgisiz olmak yada aşırı derecede ilgi göstermek çocuğun duygusal ve bilişsel gelişimini geciktirmekle birlikte öğrenme ve uyum sorunlarını yaşamasını kaçınılmaz kılmaktadır.

Ödev sorumluluğu kazandırılmalı

Her anne baba çocuklarının ödevleri ile ilgilenmelidir. Çünkü onların sorunlarına yardımcı olmak, beraber sorunların üstesinden gelmek çocukların hoşlarına gitmek tedir.

Ödevlerinde anlamadıkları yerlerde yardım isteyebilecekleri söylenmeli, yol gösteren kişi olunmalıdır. Okula başlanılan ilk birkaç hafta, okuldan evde yapılması için herhangi bir ödev verilirken verilmemesi sorulmalıdır. Ancak ödevi yapması için ısrarcı olunmamalıdır. Yapmadan gitmediği takdirde öğretmene nedenlerini kendisi anlatmalıdır. Çocuk okuldan geldiği ilk 2 saat içinde ödevlerini tamamlamalıdır.

Yazının devamı gelecek haftaya yayımlanacaktır.

Aramızda dolaşan 3 kimerik insan türü

Kimera temelde iki ya da daha çok sayıda “bireyin” hücrelerinden oluşan, bir başka deyişle, iki farklı organizma oluşturmak üzere kodlanmış iki DNA dizgesini içeren tek bir organizmadır.

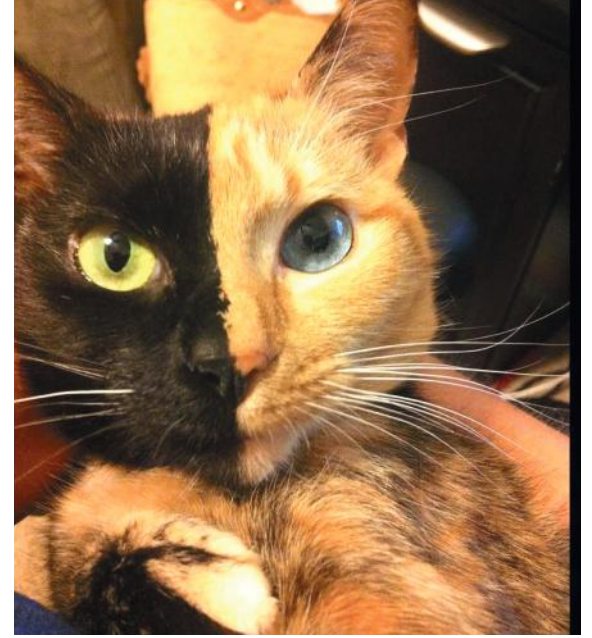
Kimeraların insanlarda doğal süreçlerle meydana gelmelerinin bir yolu embriyonik ikizini içine almasıdır. Çift yumurta ikizlerinde, embriyonlardan biri gebeliğin çok erken bir döneminde ölürse, böyle bir durum söz konusu olabilir ve ölen ikizin kimi hücreleri öteki kardeş tarafından “emilir”. Bu durumda geriye kalan öteki embriyoda, biri kendi özgün hücrelerinden, öteki de ikizinden aldığı hücrelerden oluşan iki farklı hücreler kümesi bulunur.

Kimera olduğunun farkında olmayan bireyler

Bu tür bireyler kimera olduklarının çoğu zaman bilincinde olmazlar. Örneğin, 2002 yılında çeşitli haber kaynaklarında, böbrek nakli yapılması gereken ve bu nedenle de

Son günlerde ateşli tartışmalara yol açan bilim insanlarının yarı insan-yarı hayvan kimeralar oluşturmak istedikleri yönündeki haberler Frankeştaynımsı deneylerle ilgili düşünceleri de beraberinde getirebilir. Ne var ki, kimeralar her zaman insan eliyle yaratılmazlar. Nitekim, dünyada çoktandır var olan birkaç kimerik insan örneğine tanık olmak da olası.

böbreğini bağışlamak isteyen aile bireyleriyle birlikte birtakım genetik incelemelerden geçirilen **Karen Keegan** adlı bir kadının öyküsüne yer verilmekteydi. Haberde, genetik incelemeler sonucunda elde edilen veriler Keegan’ın çocuklarının annesi olama-

yacağına işaret etmekteydi. Olayın gizemi uzmanların Keegan’ın bir kimera olduğunu- kadının kan hücrelerinde, bedenindeki öteki dokulara kıyasla, iki farklı DNA dizisi bulunduğunu ortaya koymalarıyla çözüldü.

Bir kişi kendisine kemik iliği aktarılması durumunda da kimeraya dönüşebilir. Genellikle lösemnin sağaltılması amacıyla uygulanan bu tür işlemler sırasında kişinin kendi kemik iliği yok olur ve yerini bir başkasından aktarılan kemiği iliği alır. Kemik iliği alyuvarlara dönüşen kök hücreler içerir. Bu da, kendisine kemik iliği aktarılan bir kişinin yaşamının geri kalanında genetik vericinininkine özdeş kan hücrelerine sahip olacağı anlamına gelir.

Kimi durumlarda kendisine kemik iliği aktarılan kişinin tüm kan hücreleri vericinin DNA’sıyla uyumlu olurken, Bone Marrow Transplantation (Kemik İliği Nakli) dergisinde 2004 yılında yayımlanan bir rapora göre, alıcı kimi zaman hem kendi kan hücrelerini, hem de vericiden aldığı hücreleri taşıyabilir.

Mikrokimerizm

Kan nakli sırasında da bir kişiye geçici olarak bir başkasının hücreleri aktarılabilir. Ancak uzmanlar kemik iliği sırasında aktarılan yeni kan hücrelerinin kalıcı olduklarına dikkat çekiyorlar.

İnsanlarda çok daha yaygın olarak-bir bireye ait az sayıda hücre ya da DNA’nın başka bir bireyde bulunması biçiminde tanımlanan- mikrokimerizm durumuna tanık olunabilir. Bu durum gebelik sırasında az sayıda hücrenin embriyodan çıkması ve kadının kanına karışarak farklı organlarına taşınması durumunda ortaya çıkabilir.

2015 yılında yapılan bir araştırma bu sürecin, en azından geçici olarak, hemen hemen tüm gebe kadınlarda yaşandığına işaret ediyor. Araştırma kapsamında uzmanlar gebelik sırasında ya da doğumu izleyen bir ay içerisinde feci biçimlerde can veren 26 kadının böbrek, karaciğer, dalak, akciğer, kalp ve beyinlerinden aldıkları doku örneklerini incelediler. Sonuçta, tüm bu dokularda embriyodan gelen hücreler olduğunu gördüler. Araştırmacılar bu hücrelerin anneye ait olmayıp embriyodan geldiğini anlamışlardı, çünkü hücreler yalnızca erkeklerde bulunan bir Y kromozomunu içermekteydiler ve bu kadınların tümü de erkek çocuklar taşıymaktaydılar.

Kimi zaman embriyodan gelen hücreler yıllar boyunca kadının bedeninde kalabilir. 2012 yılında yapılan bir araştırmada uzmanlar yaşları 32 ile 101 arasında değişen 59 kadının ölümden sonra beyinlerini incelediler. Sonuçta, bu kadınların % 63’ünün beyinlerinde embriyodan gelen erkek DNA izlerine tanık oldular. Beyinde embriyodan gelen hücrelere tanık olunan en yaşlı kadının 94 yaşında olması, bu tür hücrelerin kimi zaman yaşam boyu bedende kalabileceklerine işaret etmekteydi.

Rita Urgan

<http://www.livescience.com/55684-human-chimeras>.

İran mühendislik araştırmalarında Türkiye’yi solladı

Mehmet Doğan

Yıllar veya yıl aralığı	İran toplam yayın sayısı	Türkiye toplam Yayın Sayısı
1945-2016	270.270	415.753
2015 Yılı	30.796 (28.244’ü makale)	33.606 (26.740’ı makale)
Son 2 yıl (2014-15)	62.578 (53.090’ı makale)	73.215 (53.078’i makale)
Son 5 yıl	125.109 (106.953’ü makale)	140.756 (105.715’i mak.)

Yani İran’ın yayın sayısı toplamda Türkiye’yi geçmiş değil. Toplam yayınlar, SCI’ce taranan dergilerdeki makaleler+Revü makaleler+ kongre tebliğleri+editöre mektup+kongre kitabında özet toplamından oluşuyor.

Toplam açısından bakıldığında halen Türkiye İslam ülkeleri arasında en çok yayın yapan ülke. Ancak net makale sayısını çok hızla artıran İran, artış hızında Türkiye’yi geçtiği gibi, net makale sayısında da geçti.

Yalnız İran ile Türkiye yayınlarının dağılımı karşılaştırıldığında Türkiye yayınları tıp alanında çok fazlayken, İran malzeme bilimi, kimya, kimya mühendisliği elektrik ve makine mühendisliği, uygulamalı fizik, uygulamalı matematik gibi temel ve mühendislik alanlarında daha fazla. Türkiye’nin ve İran’ın son iki ve son beş yılda en çok yayın yaptıkları alanlar aşağıda verildi.

Son 2 yılda Türkiye’nin en çok yayın yaptığı 5 Bilim alanı ve yayın sayıları:

1. Elekt. Elektro. Müh:	4021 yayın
2. Kardiyoloji	3342
3. Cerrahi	3323
4. Onkoloji:	2605
5. Malzeme	2270

Son 5 yılda Türkiye’nin en çok yayın yaptığı 5 Bilim alanı ve yayın sayıları

1. Cerrahi	6283
2. Elekt-elektronik:	6263
3. Kardiyoloji:	5506
4. Genel Tıp:	4975
5. Malzeme bilimi:	4548

Son 2 yılda ve 5 beş yılda İran’ın en çok yayın yaptığı beş bilim alanı ve yayın sayıları:

1. Elekt. elektronik Müh:	4660
2. Malzeme bilimi:	3571
3. Kimya multi didip :	3571
4. Kimya Müh. :	3094
5. Fiziko kimya:	2561

Son 5 beş yılda İran’ın en çok yayın yaptığı 5 bilim alanı ve yayın sayıları:

1. Elektrik elektr. Müh:	9085
2. Malzeme bilimi:	7426
3. Kimya çoklu disiplin:	7289
4. Kimya Müh.:	6059
5. Fiziko kimya:	4328

Bağlanma ve Bağlanma Kuramı

Öğr. Gör. Dr. Mine Cihanoğlu
Atılım Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi

Küçük bir bebek ile annesi ya da ona bakım veren kişiler arasında kurulan duygusal bağın ipuçlarını, bu ikili etkileşimleri sırasında, ayrılma ve kavuşma anlarını gözlediğimizde yakalayabilmemiz mümkündür. **Bağlanma adı verilen bu güçlü duygusal bağın** hayati bir işlevi ve yaşam boyu süren etkileri bulunmaktadır. İnsan gelişiminde önemli yeri olan bağlanma olgusu ve süreçlerini inceleyen Bağlanma Kuramı, çağdaş psikoloji bilimi ve ona dayalı pratikler içinde önemli bir yere sahiptir.

Bu yazının amacı, bağlanma olgusuna ve Bağlanma Kuramının gelişimine genel hatlarıyla değinmektir. Bağlanma Kuramı ilk olarak, anne-çocuk ayrılığının etkilerinin doğal gözlem ve görgül araştırmalarla incelenmesi sonucu ortaya çıkmış ve zaman içinde gelişmeyi sürdürmüştür. Kuramın geliştirilmesinde olduğu gibi bu yazıda da başlangıç noktası olarak yaşanmış örnekler yer vermek yararlı olacaktır.

Örnek 1: “Uzun süre hastanede yatması gereken küçük yaştaki çocuklar, enfeksiyon riskinden korunmaları amacıyla, tek başlarına hastanede kalmaktadır. Ebeveynleriyle görüşmelerine haftada bir gün sadece bir saat izin verilir. Çocukların hastanede kaldıkları süre boyunca ilişkide oldukları kişiler sadece sağlık personelidir.”

Örnek 2: “II. Dünya Savaşı’nda Londra’da bombardımanların başlamasının ardından küçük çocuklar, annelerinden ayrı olarak şehir dışındaki toplu bakım merkezlerine taşınırlar ve uzun süre orada diğer çocuklar ve personelle birlikte yaşarlar.”

Örnek 3: “Anneler, yeni bir bebekleri doğacağı zaman, büyük çocuklarına bakacak kimse bulamadıklarında yaşı ne kadar küçük olursa olsun büyük çocuklarını yatılı çocuk yuvalarına göndermekte ve çocuklar haftalar boyu orada kalabilmektedir. Bu, doktorların da ailelere önerebildiği bir durumdur.”

Bu örneklerdeki ortak özellik şudur:

Küçük yaştaki çocuklar annelerinden uzun süre ayrı kalmak zorundadır. Böyle bir durumda ortaya çıkabilecek olumsuz sonuçlar bugün hemen herkesin farkında olduğu bir gerçektir. Oysa günümüz “sıradan insan”ını bile hayrete düşürebilecek yukarıdaki örnekler, 1940-1950’lerin İngiltere’sinde yaygın ve dönemin uzmanlarınca da uygun görülen uygulamalardı. O yıllarda, çocuklarla çalışan uzman kişiler arasında bir kısmı vardı ki onlar, uzun süreli anne-çocuk ayrılıklarının neden olduğu olumsuz sonuçların farkındaydı ancak seslerini duyurup kabul görmeleri ve bu uygulamalara son verilmesini sağlayabilmeleri için yıllar geçmesi gerekti. Çocukların yaşamlarına doğrudan etki eden bu değişimin gerçekleşmesinde en önemli dönüm noktası, 1960’larda geliştirilen Bağlanma Kuramı oldu.

Bağlanma, yaşamın ilk yılında bakımveren kişi ile bebek arasında kurulan güçlü bir duygusal bağdır. Bebeğin, çeşitli yollarla anlattığı fiziksel ve duygusal gereksinimlerini doğru anlayabilen ve cevaplayabilen, duyarlı ve tutarlı davranabilen bir bakımverenle kurduğu ilişki onun temel güven duygusunun gelişmesini sağlar. Güvenli bağlanan bir bebek/çocuk, bağlanma figürü olan kişiyi güvenli bir üs olarak kullanır. Onu kaygılandıran, stresli bir durum yaşadığında o kişiye yönelir ve onun yardımıyla sakinleşir.

Bakımverenin varlığı, stresli durumlar dışında da çocuk için önemlidir. Güvenli bağlanan bebekler/çocuklar çevreyi keşfetme konusunda daha isteklidir. Bakımverenin var olduğu bir ortamda, daha fazla keşfetme davranışı gösterirler. Sinir sistemi, duyarlar, hareket becerileri, bilişsel beceriler gibi gelişimin tüm alanları bu keşfetme davranışıyla, dolayısıyla bağlanma ile yakından ilişkilidir. Temelde sosyal-duygusal gelişimle ilişkili görünen bağlanma, aslında bir çocuğun bütünüyle sağlıklı gelişebilmesinde en önemli etkenlerden biridir.

İlk bir yılda bebeğe birincil olarak bakımveren genellikle annedir; ancak çocuklar zaman içinde baba, kardeş, aile büyükleri, akrabalar, ücretli bakıcı, öğretmen gibi farklı kişilerle de eş zamanlı bağlanma ilişkileri geliştirebilirler. Bağlanma, tek bir kişiyle sınırlı olmadığı gibi, etkisi, yaşamın ilk yıllarının ötesine geçer. Bebeklik/çocukluk çağında kurulan bağlanma ilişkisinin niteliği yetişkinlikte kurulan yakın ilişkileri de etkiler. Erken yıllardaki bağlanma ilişkisinde temel olarak bir ilişki modeli öğrenilmekte ve içselleştirilmektedir. Bu ilişki modeli ile birey, yakın ilişkilerinde kendi ve diğer kişilerle ilgili beklentiler oluşturmuştur ve bunu benzer tüm ilişkilerine taşımaktadır.

Bağlanma ilişkisi karşılıklıdır

Hem bakımveren hem de bebeğin birbirlerinin ilettikleri mesajları doğru okuması ve gerekli yanıt verebilmesiyle gelişir. Bu nedenle bebekten, bakımveren ya da çevreden kaynaklı bazı etkenler bu iletişimin kurulmasına engel oluşturabilir. Bebeğin gelişimsel bir geriliğinin bulunması, annenin doğum sonrası depresyonu ya da başka bir psikolojik bozukluğunun olması ve kurum bakımı gibi durumlar, erken dönemde güvenli bağlanma ilişkisinin gelişimine tehdit oluşturabilmektedir.

Bu örnekler arasında kurum bakımı, doğası gereği bebeğe ihtiyaç duyduğu yoğun ve tutarlı bir ilişkiyi sunmaktan uzaktır. Vardiyalı çalışan bakıcılar, bakıcıların görev yerlerinin değişmesi, bakıcı başına düşen çocuk sayısı gibi etkenler, güvenli bağlanma kurulmasına engel oluşturmaktadır. Fiziksel olarak ortam ne kadar iyi olursa olsun duygusal anlamda bebekle birebir, yoğun bir ilişki kurulabilmesi mümkün olmadığından erken yaşta kurum bakımında uzun süre kalan çocukların gelişimlerinin tüm alanları ne yazık ki yaşitlarının gerisinde kalmaktadır.

3 ciltlik eser

Yukarıdaki iki paragrafta en genel özellikleriyle tanıtilen bağlanma olgusu, yıllar boyu pek çok araştırmacının katkısıyla elde edilmiş bulgulara dayanmaktadır. Bağlanma Kuramı; gelişim psikolojisi, sosyal ve klinik psikoloji gibi, **psikolojinin farklı alanlarında** araştırma ve uygulamada yararlanılan çok önemli bir kaynaktır. **John Bowlby ve Mary Ainsworth**’un değerli çalışmalarıyla hayat bulmuştur.

Bowlby, Bağlanma ve Kayıp isimli üç ciltlik temel eserinin 1969 yılında yayımlanan ilk cildinde Bağlanma Kuramı’nı ve kuramı şekillendiren düşünsel yolculuğunu aktarmaktadır. Bowlby’nin gözlem ve çalışmaları elbette ki daha öncelere dayanır. Bowlby, tahmin edilebileceği gibi yazının başında belirtilen örneklerdeki uygulamalara karşı çıkan uzmanlar arasındadır. Çeşitli vesilelerle gözlem yapma ve farklı alanlarda çalışan bilim insanlarının anne-çocuk ayrılığının etkileri konusundaki görüşlerini paylaşma fırsatı bulmuş, ilerleyen yıllarda bu fırsatları kendi de yaratmıştır.

Anne-çocuk ayrılıklarının etkilerine ilgi duyan Bowlby, dönemin güçlü ekolü olan Psikanalitik Kuramın bu olguyu açıklamadığı yaklaşımlarını kendi de bu alanda eğitim görmüş olmasına rağmen başından beri benimse(ye)memiş ve farklı arayışlar içinde olmuştur. Bu arayışı onu türlerin davranışlarını karşılaştırmalı inceleyen, biyolojik temelli Etooloji alanına yöneltmiş ve aradığı cevapların bir kısmını orada bulmuştur.

Bu alanda Nobel ödülü sahibi **Konrad Lorenz, Niko Tinbergen** gibi bilim insanlarının da aralarında bulunduğu Etooloji çalışmalarını derinlemesine incelemiş ve davranışın içgüdüsel kökenlerine Bağlanma Kuramında yer vermiştir. Hayvan davranışlarını inceleyen deneysel psikolog **Harry Harlow** ile çalışmaları hem ilham verici olmuş hem de kuramın gelişimine görgül veri sağlamıştır. **Mary Ainsworth** ile tanışmaları sonucu her iki araştırmacı da birbirlerinin çalışmalarına verdikleri destekle kuramı çok daha ileriye taşımışlardır. Ainsworth, Batı toplumları dışındaki toplumlarda da anne-çocuk ilişkilerini derinlemesine gözleyerek bunları kendi toplumundaki gözlemlerle birleştirmiştir. Bunların sonucunda geliştirdiği yöntemle bağlanma tiplerini sınıflamayı başarmıştır. Bu yöntem ve sınıflama günümüz çalışmalarında da yaygın olarak kullanılmaktadır.

Basit sorular

Tüm bilimsel araştırmalarda olduğu gibi Bağlanma Kuramı da başlangıçta çok basit görünen bir soruya cevap aramakla yola çıkmıştır: “Annesinden uzun süre ayrı kalan çocuklar ne tür tepkiler verir?” Ardından, “Neden bu tepkileri verir?” sorusu gelmiştir. Bunun yanıtını bulmak hiç de kolay olmamıştır. Bağlanma Kuramının zenginliğinin, yıllar boyu pek çok araştırmacıya ışık tutarak olgunlaşmaya devam etmesinin, kuramı ilk olarak geliştirenlerin evrensel ve bütüncül bir yaklaşım izlemesinden kaynaklandığını düşünmek yanlış olmayacaktır.

Bowlby, farklı ülkelerden birbirini tanımayan ama aynı konuyu farklı yaklaşımlarla ele alarak yanıt arayan bilim insanlarıyla sürekli bir paylaşım içinde kuramını geliştirmiştir. Psikanalitik, davranışçı, bilişsel, biyolojik ekollerin temsilcileri bulgu ve yorumlarını tartışarak kuramın gelişimine katkıda bulunmuştur. İnsan gelişimini anlamamızda önemli kaynaklardan biri olan Bağlanma Kuramı, güçlü temellere sahip olması nedeniyle sürekliliğini korumakta ve ona ilgi duyan araştırmacı ve uzmanlar için heyecan verici olmaya devam etmektedir.

Kaynakça

- Berlin, L. J., Ziv, Y., Amaya-Jackson, L., & Greenberg M. T. (Eds.). (2005). *Enhancing early attachments: Theory, research, intervention, and policy*. New York: The Guilford Press.
- Bowlby, J. (1982). *Attachment and loss. Vol 1: Attachment*. (2nd ed.). New York: Basic Books.
- Cassidy, J., & Shaver, P. R. (Eds.). (2008). *Handbook of attachment: Theory, research, and clinical applications*. (2nd ed.). New York: The Guilford Press.
- Kerig, P. K., Ludlow, A., & Wenar, C. (2012). *Developmental psychopathology: From Infancy through adolescence*. (6th ed.). Maidenhead: McGraw-Hill.
- Levy, T. M. (Ed.). (2000). *Handbook of attachment interventions*. New York: Academic Press.
- van der Horst, F. C. P. (2011). *John Bowlby-From Psychoanalysis to ethology: Unraveling the roots of attachment theory*. Singapore: Wiley-Blackwell.

ATILIM ÜNİVERSİTESİ

geleceğe bırakın

İNCEK - ANKARA
www.atilim.edu.tr

f /AtilimUniv

@atilimuniv

Zaman kavramı hayvanlarda da varmış...

Biz insanların içgüdüsel bir zaman kavramı vardır. Mesela bir zaman aralığının uzunluğunu tahmin edebilir veya bir olayın ne kadar önce yaşandığını biliriz. Peki hayvanlarda durum ne?

Geçerli kaniya göre hayvanlar gerçi bir iç saate sahipler ama sadece “anı yaşıyorlar” ve geçmiş veya gelecek kavramları yok. Göç veya üreme zamanı için de çevrelerindeki zaman belirleyicilerinden yararlandıkları sanılıyordu.

Fakat 13 yaşındaki fok Luca ile bir yıllık bir deney gerçekleştirilen Rostock Üniversitesi’nden **Tamara Heinrich** farklı bir sonuca vardı. Fokun çeşitli zaman aralıklarını birbirinden ayırt edilep, edemediğini öğrenmek isteyen araştırmacı, Luca’nın dikkatini çekmek için ona bir ekran üzerinde kısa aralıklara beyaz bir daire izlettirdi. Luca’nın görevi şuydu: Beyaz daire ekranda bir önceki gibi aynı süre ekranda kaldığında kafasıyla solunda duran bir küreye vuracaktı. Daire bir öncekinden da-

ha uzun süre görüldüğünde ise sağdaki küre doğru hedef olacaktı. Luca doğru karar verdiğinde balıkla ödüllendirilerek, motive edildi. Bu oyunu çok çabuk öğrenen Luca için zaman aralıklarını birbirinden ayırt etmek hiç de zor olmadı.

‘Fokun zaman kavramı o kadar iyiydi ki diğer deneylerde milisaniyelik zaman aralıklarını bile birbirinden ayırt edebildi’ diyor Heinrich. Fokların niçin bu kadar iyi bir zaman kavramına sahip olduklarını araştırmacı yaşam biçimlerine bağlıyor. Çünkü foklar avlarını suyun altında arıyorlar ve hep daha uzun süreler için karanlık deniz diplerinde kalıyorlar. Ve ‘yön bulma ve avlanmak için ne kadar süredir yolda olduğunun veya ne kadar sürede ne kadar yol alındığının tahmin edilmesi önemli’ diyor araştırmacı.

<http://link.springer.com/article/10.1007/s10071-016-1020-3>

Köpekler sıcaktan etkilenmemek için vücutlarını nasıl soğutur?

Yazın sıcak günlerinde, insanların koltuk altından ter atıp serinlemesi gibi köpekler de sürekli dışarıda tuttukları dilleriyle aynı şekilde serinler. Ne var ki köpeklerin dili terlemez. Vücut kılları seyrek olan hayvanlar –insanlar, atlar ve maymunların bir türü- vücutlarındaki ter buharlaştıkça serinlerler. Köpekler gibi uzun tüylü türler dışarıda tuttukları dilleri ve hızlı/kısa soluklarla serinlerler.

Vücut ısısı şeklindeki enerji, derinin veya dilin üzerindeki sıvıyı buharlaştırmak için gereklidir. Ohio State Üniversitesi’nden ısı fizyoloğu **Jack Boulant**, bu ısı yüzeydeki nemi buharlaştırdıkça, vücut sıcaklığının düştüğünü söylüyor.

Bilim adamları yıllardır köpeğin bir iç termostatu olduğunun farkında. Bu ısı-düzenleyici sistem ısı karşısında şu tepkileri verir:

- Dile sıcak kanı pompalar
- Tükürük bezlerini faal hale getirir
- Hızlı ve sık solumayı sağlar.

Sıcak hava, hayvanın ısı-lak solunum yolları ve dili üzerinden yol alırken, nemin buharlaşmasını sağlar ve köpeğin kanının soğumasına yol açar. Bu süreç, vücut sıcaklığının azaltmanın yanı sıra beyni de soğutur. Burun ve dilde soğutulmuş kan beyne giden kanı da soğutur. Sonuçta ısıya karşı hassas olan bu organı vücudun geri kalanından daha serin tutar. Bu soğutma sistemi, Pekin köpeği gibi burnu daha kısa olan türlerde uzun burunlulara göre daha kötü çalışır.

Köpekler hangisini tercih ediyor? Övgü mü, mama mı?

Bu sorunun yanıtını bulmak isteyen Emory Üniversitesi’nden **Gregory Berns**, davranışlarla ilgili deneyleri, beyin etkinliklerinin ölçümleriyle birleştirmiş. Araştırmacılar köpeklerle, “mamayla ödüllendirmeyi”, “sahipten övgü almayı” veya “ödüllülüğü” sembolize eden oyuncakları gösterirken, beyin etkinliklerini takip etmişler. Buna göre köpeklerden dördü övgü sembolünde en büyük tepkiyi göstermiş. Dokuz köpek övgü ve mamaya aynı reaksiyonu gösterirken, sadece iki köpekte beyin etkinliği mama ödülünde artmış. Sonuçlar sosyal ödüllendirmenin ve övgünün köpekler için ne kadar önemli olduğunu açıklıyor.

Bu durum belki de övüldüğümüz zaman nasıl hissettiğimizle karşılaştırılabilir diyor Berns. Köpeklerin, mama kabına ve sahiplerine giden yol arasında tercih yaptıkları deneyler de tomografiyle elde edilen sonuçlarla örtüşmekte. Deneyler sırasında en oburu “Ozzie” isimindeki bir köpek çıkmış. Küçük bir Terrier olan Ozzie her zaman övgü yerine mamayı tercih etmiş.

Sayfa haberleri: Nilgün Özbaşaran Dede

